

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMFUNDET
FOR DANSK-NORSK
GENEALOGI OG
PERSONALHISTORIE
STIFTET 1870

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

OTTENDE RÆKKE

1. BINDS 1.—2. HÆFTE

(43DE AARGANG)

1922

UDGIVET AF

SAMFUNDET FOR DANSK-NORSK GENEALOGI
OG PERSONALHISTORIE

VED

PAUL HENNINGS

I KOMMISSION HOS

H. HAGERUP
KJØBENHAVN

EINAR DANCKE
CHRISTIANIA

JULI 1922

Spørgsmaal af genealogisk og personalhistorisk Natur kunne Samfundets Medlemmer erholde optaget i Tidsskriftet. Disse sendes til Tidsskriftets Redaktør: Overretssagfører *Paul Hennings*, Raadhuspladsen 35, København B.; eller, for Norges Vedkommende, til Arkivmanuensis *A. W. Rasch*, Rigsarkivet, Christiania.

INDHOLD

	Side
Fransk heraldisk Terminologi. Af Arkivregistrator <i>Poul Brelo Grandjean</i> . (Med 23 Afbildn.)	1
En grønlandsk Embedsmand og hans Kampe. Af Professor, Dr. phil. <i>Hans Otrik</i>	21
Leutenant Anders Tobiesen. Af Arkivar <i>E. A. Thomle</i>	42
Familien Wærenschold til Hafslund. Af <i>T. O. Gran</i>	45
Caroline Walter og Lindgreen. Af Underbibliotekar <i>C. Behrend</i> . ..	65
Dr. med. Laurids Foss. Af Dr. med. <i>K. Carøe</i>	69
Slægtshistoriske Bidrag. Af Dr. phil. <i>Louis Bobé</i> :	
III. Slægten Strnensee og Carl August Struensees Ophøjelse i den danske Adelsstand.....	80
IV. Kunstnerfamilien Darbes.....	88
V. Frederik Rostgaards Ansøgning til Oversekretær J. L. Holstein om Rejsetilladelse	90
Sorenskriver Henrik Bertelsen Thaulows 2den Hustru. Af Postekspeditør <i>Olaus Schmidt</i>	93
Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden	95
Bog anmeldelser	97
Spørgsmaal og Svar	103
Samfundets Anliggender	112

Særtryk af Dr. phil. *Louis Bobé's* Afhandling i Tidsskriftets 7. R. 5. B. 3. Hefte „**Ophelia Drewsen, Bakkehusets Datter**“ kan faas ved Henvendelse til Sekretæren, Nybrogade 32 (Tlf. Byen 6742). Prisen er 3 Kr. pr. Eksemplar.

AF PAUL v. HEDEMANN-HEESPEN'S store, med talrige Billeder forsynede Familiehistorie (*Geschichte der Familie von Hedemann I—III*, 232 + 354 Sider Folio), der ikke er i Handelen, kan faas nogle enkelte Eksemplarer portofrit tilsendt fra Forfatteren ved Indsendelse af 35 Kr. pr. Eksemplar til Prof. *Aage Friis*, Solsortvej 62, Kbhvn. F.

PAA Grund af de høje Priser paa Bogtrykarbejde ser Bestyrelsen sig ikke i Stand til at tilstille vedkommende Bidragyder Særtryk. Ønskes saadanne, maa Aftale træffes direkte med Trykkeriet (J. H. Schultz A/S, Universitetsbogtrykkeri, Niels Juels Gade 12, Kbhvn. K.) inden 14 Dage efter Hefkets Modtagelse.

Ved velvillig Imødekommenhed fra Udgiverens Side kan Medlemmerne for nedsat Pris erholde „**KRAKS BLAA BOG**“. Bestillinger indsendes inden Udgangen af Marts Maa- ned hvert Aar til Bogens Redaktion, Nytorv 17 — København B.

INDHOLD

	Side
De kgl. Amtmænd i Hertugdømmet Slesvig 1660—1864. Ved Arkivar <i>Fritz Jürgensen West</i>	1
Af Breve fra Teaterchefen Hans Wilhelm von Warnstedt til hans Søkende. Meddelt af Dr. phil. <i>Louis Bobé</i>	27
Kammerherre Quaades Redegørelse for sin Indtrædelse i Ministeriet Monrad. Meddelt ved Professor, Dr. phil. <i>Aage Friis</i>	51
Danske og norske Officerer i Royal Danois 1690—1698. Af Generalløjtn., Dr. phil. <i>A. Tuxen</i>	67
Dronningen i Odense Tugthus. (Med Billede.) Af fhv. Kredslæge <i>K. Carøe</i> .	77
Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden.....	106
Spørgsmaal og Svar.....	109
Haderslev lærde skoles rektorer og lærere i ældre tid. Af Dr. phil. <i>Thomas Otto Achelis</i>	127
Lidt mere om Høgerne og Statsminister Ove Høegh Guldbergs Broder Hr. Niels Høegh. Af Arkivar <i>E. A. Thomle</i>	142
Optegnelser vedrørende Familien Røring. Af Postmester <i>C. Klitgaard</i> .	151
Liste over begravede i København 1677 og 1682—92. Af Biblioteks- sekretær <i>C. Behrend</i>	160
Slægtbogsoptegnelser vedrørende familierne Bagge, Gram og Jordan. Ved Arkivar <i>S. H. Finne-Grønn</i>	169
Et lidet Bidrag til den norske Slægt Darre. Af Arkivamanuensis <i>A. W. Rasch</i>	175
En Christiania-Slægt Smith. Optegnelser af Kjøbmand i Christiania Lars Smith. Af Postekspeditor <i>Olaus Schmidt</i>	177
Stambogsblade over Slægten Rasch paa Bornholm. Ved Arkitekt <i>K. Thorsen</i>	181
Et lille Bidrag til Giftmordersken Frøken Justine Cathrine Rosenkrantz's Karakteristik. Af Bibliotekar <i>H. Ehrencron-Müller</i>	193
A. C. Luplau som Modelmester ved den kgl. Porcelainsfabrik. Af Ingeniør <i>Ad. Clément</i>	195
† Dr. med. Kr. Carøe. Af <i>H. Hjorth-Nielsen</i>	197
Boganmeldelser.....	198
Fortegnelse over den danske genealogiske Litteratur 1920.....	200
Spørgsmaal og Svar.....	201
Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden.....	206
Samfundets Anliggender.....	212
Samfundets Regnskab for 1919.....	214
Rettelser.....	215
Navneregister 1921.....	217

Tillæg.

Dødsfald i Danmark 1920. Af *H. Hjorth-Nielsen*.

Dødsfald i Norge 1920. Af Arkivamanuensis *A. W. Rasch*.

Fransk heraldisk Terminologi.

Af **Poul Bredo Grandjean.**

Frankrig, »Vaabenkunstens klassiske Land«, de ædlest, skønneste Skjoldmærkers Hjemstavn, ejer en heraldisk Terminologi, der i logisk Klarhed og rammende Præcision er uovertruffen. Mange af dette Tidsskrifts Læsere har sikkert ikke des mindre ofte været i Forlegenhed, naar det galdt Forstaaelsen af dette Lands Vaabenbeskrivelser. Hensigten med disse Meddelelser er derfor at give en kort, orienterende Redegørelse for de vigtigste Udtryk og Kunstord i det franske heraldiske Sprog, idet Ordenes Oprindelse eller mulige Betydning i daglig Tale kun er nævnt rent undtagelsesvis. — Hvad Stoffets Ordning angaar, har heraldiske Hensyn maattet vige for sproglige, ligesom en nærmere Forklaring af de forskellige Delinger, Figurer, Bitegn o. s. v. maa søges i »Dansk Heraldik«, hvor der findes Henvisninger til en Række franske Værker om Vaabenkunsten — *l'art héraldique* — og dennes Theori — *le blason, la science des armoiries*. Af praktiske Grunde vil man i det følgende finde alle adjektiviske Former anførte i Hankøn og Enkelttal.

Det fuldstændige Vaaben bestaar af Skjoldet — *l'écu* — med dets Tinkturer — *les émaux* — og Figurer — *les meubles* — samt af Overvaabenet — *le timbre*, der indbefatter Hjelman — *le casque, le heaume*, Hjelmtegnet — *le cimier*, Hjelmklædet — *les lambrequins*, hos ældre Forfattere *hachements* — og endelig Hjelmkransen — *le bourrelet, bourlet*. Hertil kan føjes Skjoldholderne, enten to Menneskeskikkelser — *les tenants* — eller to Dyrefigurer — *les supports*, idet førstnævnte Udtryk ogsaa benyttes, naar der er Tale om ét Menneske og ét Dyr, endvidere Valgsprog af forskellig Art, anbragte paa Baand over eller under Vaabenet — *le cri, la légende* eller *la devise*¹⁾ — samt endelig Vaabenkappe og Vaabentelt — *le manteau, le pavillon*.

Slægtens oprindelige Vaaben — *les armes pleines* — kan forandres paa forskellig Maade eller forsynes med særlige Figurer, der betegner den enkelte Slægtsgren eller uægte Byrd — *les armes brisées*. Saadanne Forandringer eller Figurer — *les brisures* — spiller, som bekendt, en Hovedrolle i fransk Heraldik. Hertil kommer

---

¹⁾ I sin egentlige, helt selvstændige Form bestod Devisen af en eller anden Figur med tilhørende Sæntens. Som en fransk Forfatter har udtalt: dens Legeme og Sjæl.

det talende Vaaben — *les armes parlantes*, hos ældre Forfattere: *armes qui chantent*, det mod de for Tinkturne gældende Regler dannede Vaaben, der viser Farve paa Farve eller Metal paa Metal — *les armes fausses* eller *à enquerre*, det Vaaben, som, f. Eks. efter Tiltrædelse af Arv, er forøget med Dele af et andet — *les armes chargées* — samt endelig det Vaaben, der efter middelalderlig Skik blev forandret for at straffe dets Bærer — *les armes diffamées* eller *abaissées*. Helt særegent er det med en eneste Tinktur forsynede Skjold, uden Figurer — *la table d'attente*.

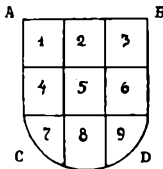

Fig. 1.

De enkelte Dele af Skjoldets Flade — *le champ* — betegnes paa følgende Maade (Fig. 1): *le centre*, *le coeur*, *l'abîme* (5), *le point du chef* (2), *la pointe de l'écu* (8), *le canton dextre*, *sénestre*, *du chef* eller *dextre*, *sénestre*, *de la pointe* (1, 3, 7 og 9), *le point d'honneur* (Stedet mellem 2 og 5), *le nombril de l'écu* (Stedet mellem 5 og 8) og *le flanc dextre*, *sénestre* (4 og 6 eller egentlig 1, 4, 7 og 3, 6, 9). Hjerteskjoldet — *le surtout*, egentlig *l'écusson sur le tout* — betegnes blot ved Angivelsen af dets Stilling — *sur le tout*. Findes baade Midterskjold og Hjerteskjold, er det førstnævnte *sur le tout*, Hjerteskjoldet *sur le tout du tout*.

Tinkturne, i den ufarvede Vaabenfremstilling markerede ved Skraveringer — *hachures*, omfatter de to Metaller: *l'or* og *l'argent*, de fire Hovedfarver: rødt — *le gueules*, blaat — *l'azur*, grønt — *le sinople* — og sort — *le sable*, hvortil kommer Purpur — *le pourpre*, eventuelt orangegult — *l'orangé* — samt endelig de to Pelsværk — *les fourrures*, *pannes*: Hermelin, stiliserede sorte Haler paa Sølv — *l'hermine* — og det særlige, heraldiske Pelsværk, dannet af smaa klokkelignende Figurer, afvekslende blaa og Sølv — *le vair* (Fig. 2). Dyrefiguren er ofte naturligfarvet — *au naturel*, ligesom det menneskelige Legems Dele fremtræder med Kødfarven — *la carnation*. Ældre Forfattere betegner den røde Dyrefigur *écorché* 3: flaaet. Baade Feltet og visse Figurer kan være damascerede — *diapré*.

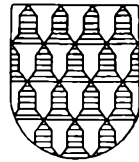

Fig. 2.

Hermelin dannes undertiden af Sølv Haler paa sort — *la contre-hermine*. Ogsaa det andet Pelsværk underkastes Forandringer. De smaa blaa Klokker kan stilles med Basis vendt mod Basis, saaledes at de i anden og fjerde Række vender nedad — *le contrevair* — eller, opadvendte, i lodrette Rækker under hverandre, adskilte af lodrette Rækker nedadvendte Sølv Klokker — *le vair en pal*. Forefindes kun tre vandrette Rækker — *tires*, fremtræder de enkelte Klokker større end ellers — *de beffroi*; modsat danner et unormalt stort Antal Rækker med heraf følgende formindskede Figurer

le menu-vair. Benyttes andre Farver end Sølv og blaat, er Skjoldet *vairé*, henholdsvis *menu-vairé*, f. Eks. *d'or et de gueules*.

En Figur, f. Eks. Ørnen, anbragt paa Delingen i et, f. Eks. af rødt og Sølv, delt, tværdelt eller skraadelt Skjold, kan fremtræde med modsatte Farver, saaledes at den i førstnævnte Tilfælde (Arenfeldt) er Sølv i højre, rød i venstre Felt — *de l'un en l'autre*. Tinkturene er modsatte paa anden Maade, hvis Skjoldet er delt af rødt og Sølv, og der da anbringes en Sølv Stjerne i første, en rød Stjerne i andet Felt — *de l'un à l'autre*. Flere Figurer, først og fremmest Borten, kan være stykkede — *composé* — af en Farve og et Metal $\circ$: dannede af Firkanter — *compos* — af vekslende Tinktur, endvidere, som senere omtalt, skaktavlede, rudede o. s. v. eller for enkelte Deles vedkommende særlig tingerede. Drejer det sig om *les armes à enquerre*, anføres f. Eks. Figurens Farve, idet Skjoldet saa ogsaa er forsynet med Farve, efter Udtrykket *cousu*. Man siger saaledes: *de gueules, au chef cousu d'azur* eller *de sable, à la fasce cousue de sinople*.

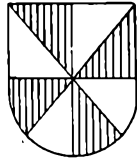

Fig. 3.

Det vilde føre for vidt at nævne de Maader, paa hvilke franske Heraldikere har inddelt Skjoldfigurerne i Grupper og Undergrupper. Hver ny Forfatter har snart sagt fundet sin egen Methode. Den enkleste Udsmykning af Skjoldet fremkommer ved de forskellige Delinger: delt, tværdelt, skraadelt — *partitions*, hos ældre Forfattere *séantes* eller *sécantes partitions* — eller ved gentagne Delinger — *répartitions*. Alle Franskmænd taler om *les pièces héraldiques* eller *honorables*, Pæl, Bjælke, Skraabjælke, Sparre, Kors o. s. v., uden at være enige om en Undergruppering af disse »Stykker«.

Betegnelsen for de vigtigste Delinger: delt, tværdelt og disses Kombination, firdelt, er *parti, coupé* og *écartelé* (substantivisk *écartelure*), for skraadelt, henholdsvis fra Højre eller Venstre, og Kombinationen af begge Skraadelinger, skraat firdelt, *tranché, taillé* og *écartelé en sautoir*. Det i otte Felter paa en Gang firdelte og skraat firdelte Skjold er *gironné* (Fig. 3). Efter Delingsbetegnelsen følger Angivelse af Tinkturene, idet man f. Eks. siger *parti d'or et d'azur* eller *d'or parti d'azur*. I Stedet for at beskrive Skjoldet: *coupé d'azur et d'argent* bruges ofte Vendingen *coupé d'azur sur argent*. Det samme er Tilfældet ved Skraadelingen, hvor *tranché d'argent sur gueules* kommer til at betyde, at øverste-venstre Felt er Sølv. Som bekendt er første Felt efter Regelen underste-højre. Det tværdelte Skjolds andet Felt kan atter være tværdelt — *recoupé*, det firdeltes enkelte Felt atter firdelt — *contre-écartelé*. Er Skjoldet delt, andet Felt tværdelt, eller tværdelt, første Felt delt, bliver

Betegnelserne henholdsvis *parti mi-coupé* og *mi-parti coupé*. Analoge Tilfælde kræver ingen nærmere Forklaring.

Af sproglige Grunde bør her først nævnes de ved Hjælp af Linier dannede Figurer: Pælen — *le pal* (pl. *pals*, hos ældre Forfattere *pau(x)*), Bjælken — *la fasce*, Korset — *la croix*, Skraabjælkerne, henholdsvis fra Højre og fra Venstre — *la bande* og *la barre*, disses Kombination, det liggende Kors, »Andreaskorset« — *le sautoir*, Skjoldets øverste Trediedel, Skjoldhovedet — *le chef*, den nederste Trediedel, Skjoldfoden — *la champagne*, Borten, Mellemrummet mellem Skjoldets Rand og en med denne parallel Linie inde i Skjoldet — *la bordure*, Firkanten, »Frikvarten«, som Regel anbragt i øverste højre Hjørne, indtagende i Bredden tre Syvendele, i Højden tre og en halv Syvendedel af Skjoldets Bredde, næsten

Fig. 4.

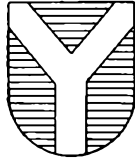

Fig. 5.

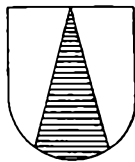

Fig. 6.

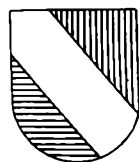

Fig. 7.

altid forsynet med en Figur, f. Eks. en Stjerne — *le franc-quartier*, et lille Skjold i Skjoldets Midte, ikke at forveksle med det egentlige Hjerteskjold og sjældent benyttet — *l'écusson en coeur* eller *en abîme*, Sparren, hvis Spids i fransk Heraldik ikke naar Skjoldets Overrand — *le chevron*, den indre Bort, en inde i Skjoldet, af to Linier dannet, fritstaaende Ramme, smallere end Borten — *l'orle*, samme Figur, besat med Figurer, hyppigst Lillier — *le trêcheur*, *trêcheur*, *trescheur* (Fig. 4), eventuelt dobbeltrammet — *l'essonier*, Gaffelkorset — *le pairle* (Fig. 5), et i dansk Heraldik ganske ukendt fyldt Gaffelkors, dannet saaledes at Mellemrummet mellem de to Arme indgaar i Figuren — *le gousset*, et af det »gironnerede« Skjolds enkeltvis benyttede Felter — *le giron* — og endelig Spidsen, ofte, i Modsætning til dansk Sædvane, ikke rækkende til den modsatte Skjoldrand, henholdsvis op- eller nedadvendt — *la pointe* (Fig. 6), *la pile*. Sidstnævnte Figurs Basis veksler i fransk Heraldik fra noget over én til to Trediedele af Skjoldets Bredde.

Slægterne Brahes og Bielkes Skjolde beskrives, for at nævne et Par Eksempler, paa følgende Maade: *de sable, au pal d'argent* og *d'argent, à deux fasces d'azur*.

Det ved to Linier af tre Tinkturer delte¹⁾ Skjold kan være *tiercé en pal, fasce, bande* (Fig. 7), *barre* eller *chevron*. Af anden Art

¹⁾ Her og i det følgende er Ordet *delt* ikke altid heraldisk Terminus.

er det ved et Gaffelsnit tredelte Skjold — *liercé en pairle* (Fig. 8). Et ulige Antal Delingslinier — *rebattements* — giver et lige Antal »Felter«, afvekslende Farve og Metal, idet Skjoldet her bliver *palé, fascé, bandé, barré* og *chevronné*. Som Hovedregel forefindes seks Felter; flere eller færre (Fig. 9: *de quatre pièces*) angives. Er Skjoldet delt og flere Gange tværdelt, saaledes at Farve i højre Halvdel staar mod Metal i venstre, betegnes det *fascé-contrefascé*, Slægten Billes f. Eks. *de gueules et d'argent, de quatre pièces* (Fig. 10). I Analogi hermed siges *palé-contrepalé* o. s. v. eller blot *contrepalé*.

Deles Skjoldet, ved to lodrette og to vandrette Linier, i ni Felter — *points*, saaledes at Metal og Farve stadig veksler, vil de fire Hjørnefelter i Forbindelse med det midterste, f. Eks. forsynet med rødt, og de øvrige fire, f. Eks. med Sølv, i lige Grad bibringe

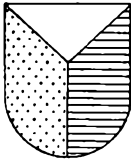

Fig. 8

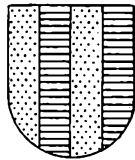

Fig. 9.

Fig. 10.

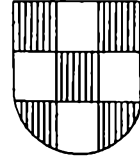

Fig. 11.

Ojet Indtrykket af et rødt liggende Kors og et Sølv Kors (Fig. 11). De Felter, hvis Stilling svarer til det førstnævntes, nævnes først, idet Beskrivelsen bliver: *cinq points de gueules* — vejede op mod — *équipollés à quatre d'argent*. Det skaktavlede Skjold betegnes *échiqueté*; øverste højre Felts Tinktur nævnes først. Flere eller færre Linier kan drages, saaledes at Antallet af *points* varierer. Antallet af de vandrette Rækker — *tires* — og igen af disses *points* nævnes hyppigt, f. Eks. siges *échiqueté de gueules et d'argent de six tires de cinq points* eller ogsaa *de cinq points et de six tires*. Det ved fire Delinger og fire Tværdelinger skaktavlede Skjold er *échiqueté de cinq pièces*.

De forskellige Figurer kan enkeltvis forekomme i formindsket Bredde (Højde), smallere end den normale Trediedel og da næsten altid i Forbindelse med andre Figurer af enhver Art. Her ses bort fra den Omstændighed, at Pælen, Bjælken o. s. v. ofte fremstilles i to Syvendedeles Bredde. Alene dette Forhold kan gøre den nøjagtige Bredde af den virkelig smalle Figur vanskelig at beregne. Det viser sig da ogsaa, at end ikke den strenge franske Terminologi overholder konsekvente Betegnelser eller bestemte Maal.

Den smalle Pæl kaldes *la vergette*, den smalle Bjælke — dog kun en enkelt saadan — *la divise* eller *fascé en divise*. Sidstnævnte Figur er i Reglen, uden Mellemrum, anbragt umiddelbart under Skjoldhovedet, der da er *soutenu d'une divise*. Flere »smalle« Bjælker i

lige Antal, 4, 6 eller 8, kaldes *burèles*, et ulige Antal, 5 eller 7, *trangles*, Betegnelser der vel at mærke benyttes, selv om der i Virkeligheden kun er Tale om den Formindskelse, som er Følgen af Antallet. Den smalle Højreskraabjælke benævnes *la cotice*, Venstreskraabjælken *la cotice en barre*. Enkelte Heraldikere taler her om *la divise en bande (barre)*. Forekommer flere end tre Skraabjælker, benyttes Betegnelsen *cotices*, selv om heller ikke disse er reelt formindskede. Dannede i Analogi med de allerede nævnte Udtryk *palé, fascé* o. s. v. bliver Betegnelserne *vergeté, burelé* og *coticé* Udtryk for en yderligere Flerdeling af Skjoldet; i Reglen dannes ti smalle Felter eller rettere Striber, afvekslende Metal og Farve. Den meget smalle Højreskraabjælke betegnes *le bâton*, Venstreskraabjælken, »Bastardstrengen«, af enkelte Forfattere *la traverse*. To meget smalle Bjælker, stillede parallelt i ringe Afstand fra hinanden, faar Fællesbetegnelsen *jumelles (gemelles)*, tre saadanne *tierces*; Figurerne er undertiden anbragte *en pal, bande* eller *barre*, hvilket da nødvendigvis maa anføres. Baade to eller tre af disse dobbelte eller tredobbelte Figurer kan forekomme samtidig; idet man taler om *deux tierces* eller *trois jumelles*, menes henholdsvis to Gange tre eller tre Gange to. Bjælken, Skraabjælken o. s. v. kombineres med den meget smalle Figur, saaledes at en saadan i ringe Afstand er stillet parallelt med Hovedfiguren, langs hver af dennes Sider. Hovedfiguren betegnes da som *coticé*, i en hel anden Betydning end den allerede nævnte. Den enkeltvis forekommende smalle Sparre kaldes *l'étai*.

Ligesom det meget smalle Kors betegnes *filet en croix*, kan man iøvrigt tale om *le filet en bande, barre* o. s. v.

Af andre Diminutiver skal nævnes Skjoldhovedets — *le comble*, Skjoldfodens — *la plaine*, Frikvartens »Fristedet«, indtagende en Niendedel af Skjoldet eller ogsaa i Bredden to Syvendedele, i Højden to og en halv Syvendedel af Skjoldets Bredde — *le canton*, eventuelt *sénestre* — og endelig Bortens — *la filièrè*. Undertiden betegner man blot det Skjold eller den Figur, der er forsynet med en ganske smal »Bort« af særlig Farve, som *bordé*, f. Eks. *d'or*.

En Kombination af tre, sjældnere to eller fire, smalle Skraabjælker i hver Retning, anbragte flettede ind i hverandre — *entrelacé* — og ofte, hvilket da anføres, nittede — *cloué* — i Krydsningerne, danner et Fletværk — *le fretté* eller egentlig *la frette*. Forholdet beskrives her ved Hjælp af Verbet, idet man f. Eks. siger: *de gueules, fretté d'or*, hvilket betyder, at Fletværket er Guld. Forekommer paa lignende Maade fem, seks eller endnu flere Striber i hver Retning, benyttes Udtrykket *treillissé* paa samme Maade.

I dansk Heraldik kan Spidsens Basis optage hele Skjoldets Bredde eller være endnu bredere, idet Linierne udgaar fra Skjoldets Siderande. Efter franske Heraldikeres Opfattelse er der i disse Til-

fælde ikke mere Tale om en Figur i egentlig Forstand. Skjoldet betragtes nu som delvis dækket af en Kappe — *chape*, *chaperon* — eller Strømper — *chausses*, betegnet *chappé* (*chapé*) eller *chaussé*, eftersom Linierne henholdsvis udgaar fra de nederste (Fig. 12) eller øverste Hjørner for at løbe sammen i øverste eller nederste Skjoldrandes Midtpunkt, dannende det vi kalder en opstaaende eller nedadvendt Spids, eller *chaperonné*, hvis Linierne udgaar fra Siderandenes Midtpunkt til øverste Skjoldrandes Midte. Slægten Broks Skjold, der viser en opstaaende blaa Spids i Sølv, maa efter Basens forskellige Bredde beskrives enten som *d'argent*, *à la pointe d'azur* eller som *d'azur*, *chappé d'argent*. Opfattelsen af det delvis dækkede Skjold genfindes, naar det drejer sig om vor »liggende« Spids, dannet af Linier, gaaende fra samme Sides Hjørner til den modsattes Midt-

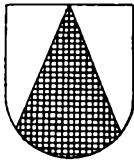

Fig. 12.

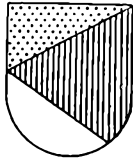

Fig. 13.

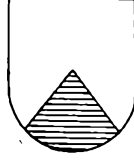

Fig. 14.

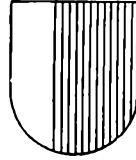

Fig. 15.

punkt, eller om en lille opstaaende »Spids«, hvis Toppunkt ligger noget under Skjoldets Midtpunkt. »Spidsen«, f. Eks. *d'argent*, er her henholdsvis *embrassé* — enten *à dextre* eller *sénestre* efter Vinklens Retning — eller *mantelé* — næsten helt omhængt af en Kappe, *mantel* — f. Eks. *de gueules*.

Figur 13: *de gueules*, *embrassé à dextre*, *en chef d'or*, *en pointe d'argent*. Modsat disse Forestillinger betegnes det ved Sparresnittet i to »Felter« delte Skjold som *divisé en chevron*; Vinkelen dannes her i Skjoldets Midtpunkt (Fig. 14). Forbindes de fire Skjoldrandes Midtpunkter ved Linier, der danner en rhombatisk Figur, betragtes ogsaa denne som selve Skjoldet, fremtrædende med diagonalt afskaarne Hjørner, dækkede af en afvigende Tinktur. Skjoldet, f. Eks. *d'argent*, siges her at være *vêtu*, f. Eks. *de gueules*. I sjældne Tilfælde er højre eller venstre lodrette Trediedel af særlig Tinktur. Skjoldet er her henholdsvis *adextré* (Fig. 15) eller *sénestré*, f. Eks. *d'argent*.

Mange af de ovennævnte Figurer kan være anbragte paa en fra Regelen afvigende Maade, hvilket skal omtales senere, eller forandrede i Udseende, saaledes at nærmere Betegnelser kræves.

En Figur af Vinkelhagens Form, dannet af den Del af Borten, der følger øverste Skjoldrand, og en af de Dele, der følger en Siderand, kaldes *l'escarre*. Et af Skjoldets øverste Hjørner, skraat afskaaret, betegnes *l'émanchure*; nederst i Skjoldet faar et saadant

Hjørne Betegnelsen *l'enchaussure* (Fig. 16). Pælen kan være fremstillet saaledes, at den ikke naar øverste eller nederste Skjoldrand, henholdsvis betegnet *abaissé* eller *failli en pointe*. Er Figuren, idet den udgaar fra øverste Skjoldrand, saa stærkt afkortet, at den kun strækker sig gennem Skjoldets øverste Trediedel, betegnes den *retrait en chef*, modsat *en pointe*. Pælen eller Korset kan være tilspidset i Enderne — *aiguisé*, eventuelt kun forneden — *dans le bas*, *au pied aiguisé*. Sparren, dannet saaledes, at kun de nederste Linier løber sammen (Fig. 17), betegnes hyppigst som *brisé*; er dens ene »Ben« gennembrudt, betegnes den sædvanlig som *rompu*, f. Eks. *à dextre*. Med vandret afskaaret Spids er Figuren *écimé*.

Den helt fritstaaende, »svævende«, Figur, ofte Sparren (Fig. 18) og navnlig Korset, betegnes *alésé*, ogsaa *alaisé* eller *alezé*. Under-

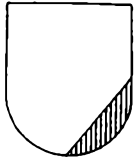

Fig. 16.

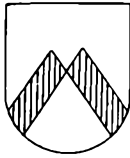

Fig. 17.

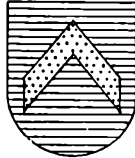

Fig. 18.

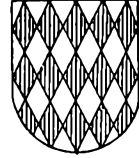

Fig. 19.

tiden bruges her Betegnelsen *raccourci*, dog neppe om Korset. En svævende, stærkt afkortet og ganske smal Skraabjælke, anbragt i Skjoldets Midte, betegnes efter Retningen *le bâton péri en bande* (*barre*).

En Figur kan være udfyldt — *rempli* — med en anden Tinktur, saaledes at dens oprindelige kun fremtræder som en smal Bort langs begge Sider. Man kan saaledes træffe *une bande d'argent remplie de gueules*. Naar en heraldisk Forfatter her taler om *une bande bordée d'argent, remplie de gueules*, er Vedkommende ulogisk. Undertiden er en Figur — og da navnlig Korset — paa en Maade særlig markeret, ved Streger, der løber parallelt langs Siderne i ringe Afstand — *resarcelé*.

To Figurer kan kombineres, saaledes at de, gaaende over i hinanden, danner en ny Figur. Ved Forening af Skjoldhoved med Pæl, Skraabjælke eller Sparre dannes *le chef-pal, -bande* (*-barre*) og *-chevron*.

Af heraldiske Figurer i videre Forstand skal her først nævnes Ruden — *le losange* — og den lange smalle Rude — *la fusée*. Det ved et Antal Skraalinier i begge Retninger rudede Skjold betegnes *losangé*, ved Krydsning af Skraalinier i mere oprejst Stilling fremtræder Skjoldet som *fuselé* (Fig. 19). I begge Tilfælde staar Ruderne vertikalt i Skjoldet; ved Angivelse af Tinkturen nævnes først den, der gælder for Ruden eller Rudedelen i øverste højre Hjørne. En yder-

ligere Forandring af Skraaliniernes Stilling kan resultere i skraatliggende Ruder; Skjoldet siges da f. Eks. at være *justelé en barre*. Forefindes et ubestemt Antal fritstaaende Ruder, er det imidlertid, med en nedenfor nærmere omtalt Betegnelse, *semé de losanges*. Den rhombatisk gennembrudte Rude, der fremtræder som en smal rudeformet Ramme, kaldes *le macle*, den i Midten cirkelrundt gennembrudte *le rustre*. Det er ikke blot denne Figur, som kan være gennembrudt — *vidé*, saaledes at Skjoldets Farve »skinner« igennem. En ligesidet Trekant — *le triangle* — er som Skjoldfigur i Regelen anbragt med den ene Vinkel opadvendt, sjældnere nedadvendt — *versé*. Ved 1) en Kombination af et Antal vandrette og lodrette Linier i Forbindelse med Skraaliner enten fra Højre eller Venstre eller 2) af vandrette Linier i Forbindelse med Skraaliner i begge Retninger bliver Skjoldet inddelt i lutter, forskelligt stillede Triangler — *trianglé*, idet Linierne nærmere maa angives.

Blandt andre Figurer af denne Gruppe forekommer endvidere smaa mandelformede Figurer — *otelles*, oftest i et Antal af fire, stillede som et liggende Kors, det som en seks-, undertiden femodded, i Midten cirkelrundt gennembrudt Stjerne stilliserede Sporehjul — *la molette*, smaa Ringe — *annelets*, koncentriske Ringe — *vires*, smaa, aflange, perpendikulært stillede Firkanter — *billettes*, smaa kvadratiske Figurer — *carreaux* — og smaa cirkelrunde Figurer, der, eftersom de er forsynede med Metal eller Farve, henholdsvis betegnes *besants* og *tourteaux*. Disse sidste Figurer forekommer ogsaa delte, tværdelte eller firdelte af et Metal og en Farve eller omvendt. Er Figurens første Felt Metal, betegnes den *le besant-tourteau* og maa da kun anbringes paa Farve; er første Felt Farve, foreligger *le tourteau-besant*, der kun anbringes paa Metal. *Le besant* kan vise Konturerne af et menneskeligt Ansigt og er nu *figuré*. Bestrøet med et ubestemt Antal Figurer betegnes Skjoldet som *billeté*, *besanté* eller *tourtelé*. Yderligere nævnes smaa fritstaaende Kors — *croisettes* — og liggende Kors — *flanchis*; den førstnævnte Figur er ofte tilspidset forneden — *fiché*.

Paa dette Sted kan tilsidst omtales det kendte Lilliehjul — *l'escarboucle* — og den som Bitegn utalte Gange benyttede Turnerkrave — *le lambel*, hos ældre Forfattere *label*, bestaaende af en smal, i nyere Tid »svævende« Bjælke — *le fil* — med nedhængende, oprindelig rektangulære, senere trapezformede Flige — *pendants*.

Krumme Linier, delende Skjoldet eller dannende Figurer, spiller en forholdsvis beskednen Rolle i fransk Heraldik. Skjoldet kan være *flanqué* — undertiden tilføjes *en rond* — f. Eks. *de gueules*, i hvilket Tilfælde dets yderste Trediede, Flanker, dannede af indadbuede Linier, der paa hver Side udgaar fra øverste til nederste Hjørne, er forsynede med Rødt, endvidere *vêtu* — se ovenfor —

en ovale eller gironneret ved buede Linier, idet de enkelte Felter betegnes *gironnants*. Udtrykkene *chappé-* (Fig. 20) og *chaussé- ployé* kræver ingen nærmere Forklaring, lige saa lidt som *le chevron ployé*. Det fornedet, ved buede Linier indskudte Felt betegnes *enté en pointe*. Bjælken og Skraabjælken, dannet af ned- eller opadbuede Linier, betegnes henholdsvis *ajfaissé* eller *voûté*. Sidstnævnte Betegnelse benyttes ogsaa, hvis Skjoldhovedet er afgrændset ved en opadbuget Linie. I sjældnere Tilfælde er en Figur, f. Eks. Pælen, paa begge Siders

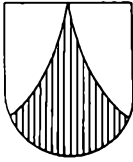

Fig. 20.

Midte halvcirkelformet udvidet — *noué*.

For de brudte og paa forskellig Maade konstruerede krumme

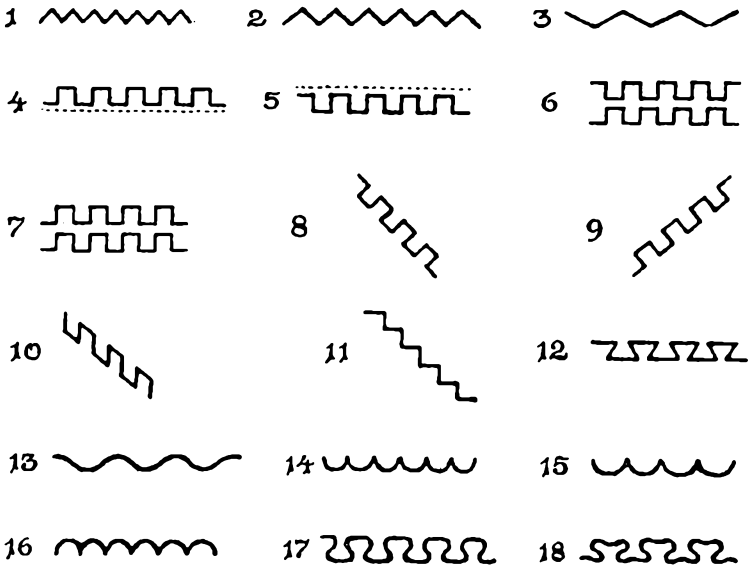

Fig. 21.

Liniers Vedkommende findes en lang Række Betegnelser. Da faa af disse Konstruktioner genfindes i dansk Heraldik, har vi kun enkelte tilsvarende Udtryk. De vigtigste Linier, der baade kan dele Skjoldet og danne Figurer, betegnes saaledes: *dentelé* (1), *denché* (2), *vivré* (3), *crénélé*, en Betegnelse der benyttes, hvis f. Eks. Bjælkens eller Skraabjælkens øverste Linie danner Tinder (4), *bastillé*, det omvendte Forhold (5), *brélessé* (6), *brélessé-contrebrélessé* (7), *tranché crénélé* (8), *taillé crénélé* (9), *tranché crénélé à plomb* (10), *pignonné* (11), den almindelige Trappegavl kaldes *le pignon* (Fig. 22),

Fig. 22.

mortaisé (12), *ondé* (13), *engrêlé* (14), *échancré* (15), *cannelé* (16), *enté* (17) og endelig *nébulé* eller *nuagé* (18). Den Linie, der, paa samme Maade som 1 og 2, gaar ud og ind i meget lange spidse Vinkler, kan betegnes som *émanché*; *en pal* f. Eks., naar der foreligger en Tværdeling, med vertikale Spidser. Andre Forfattere benytter Betegnelsen for at udtrykke, at Spidserne gaar fra Skjoldrand til Skjoldrand (Fig. 23). Her skal yderligere nævnes den brudte Linie, der, dannet af en Art Tinder, formede som op- og nedadvendte tilspidsede Pæle, Palisader, betegnes *palissé*. Er Skjoldet f. Eks. tværdelt ved et Tindesnit (4), betegnes det som *coupé-enclavé*, f. Eks. *de trois pièces de sable sur argent*, i hvilket Tilfælde tre nedadvendte Tinder fra øverste gaar ind i nederste Felt, øverste sort, nederste Sølv.

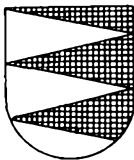

Fig. 23.

Hvad Korset angaar, er det i fransk, som anden Heraldik varieret paa talrige, forskelligt betegnede Maader. Bortset fra Betegnelser som *la croix de Jérusalem*, *de la Passion*, *de Saint-Antoine* o. s. v., hvis Betydning maa søges andensteds, idet der ikke her er Tale om en specifik heraldisk Terminologi, og fra Kors, dannede af de allerede nævnte brudte Linier, er det almindelige eller det »svævende«Kors med udadtil udvidede Arme, dannede af konvekse Linier, betegnet *paté* eller med krykkeformede Arme — *potencé*, endvidere det svævende Kors med splidsede Arme, mindende om den nederste Del af et Anker — *ancré*, med disse Splidser stærkt krummede — *reccelé*, med Arme, som ender i cirkelformede Udvidelser — *bourdonné* — og endelig med Arme, besatte med en eller flere smaa Kugler — *pommelé*.

De aller fleste levende Væsener, Fantasi-væsener, Planter og Blomster, Himmellegerer eller kunstige Genstande benævnes efter gængs Sprogbrug. Udover Angivelsen af en enkelt Figurdels afvigende Farve bliver det Figurens Stilling, som undertiden faar en særlig Betegnelse. Der findes dog ogsaa for disse Figurers Vedkommende specielt heraldiske Udtryk.

Morians- eller Blaamandshovedet benævnes *la tête de Maure* (*More*); Nordenvinden — *l'aquilon*, *le borée* — fremstilles som et, ofte fra et af de øverste Hjørner frembrydende Barnehoved, blæsende af fuld Kraft med oppustede Kinder.

Logiske franske Heraldikere benytter altid Udtrykket *le dextrochère* om den højre Arm, der, fremstillet udgaaende fra venstre Siderand eller staaende frit i Skjoldet i samme Retning, viser Haandens indvendige Flade. Den venstre Arm benævnes *le sénestrochère* Udgaar den højre Arm fra Højre, den venstre fra Venstre, bliver det selvsagt Bagen af Haanden, der ses. Andre Forfattere lader

Betegnelsen være afhængig af den Side, fra hvilken Armen udgaar, saaledes at f. Eks. *le sénestrochère* er ensbetydende med den fra Skjoldets venstre Side udgaaende Arm, uanset om denne faktisk er en højre. Armen — ogsaa Benet — er ofte »jernklædt« — *armé*. To fra Siderandene mod Midten rakte Underarme, hvis Hænder mødes i et Haandtryk, faar Fællesbetegnelsen *la foi*. Hvis en Arm er forsynet med Ærme, betegnes den *paré*, f. Eks. *d'azur*. Den med Fladen udad stillede Haand er *appaumé*, modsat *contre-appaumé*.

Pattedyret fremstilles hyppigst oprejst — *rampant* — eller gaaende, simpelthen betegnet *passant*. For Løvens Vedkommende er den førstnævnte Stilling saa almindelig, at den oftest slet ikke anføres. Bukken, Geden, Hjorten, Enhjørningen m. fl. er i oprejst Stilling *saillant*, Tyren og Oksen *furieux*, *effrayé* eller, ligesom den kun sjældent forekommende Kat, *effarouché*, Hesten *cabré*, *effaré* eller *forcené*, Bjørnen *levé*, Ulven og Ræven *ravissant*. Man vil se, at flere af Ordene er ensbetydende, paa samme Tid som f. Eks. *furieux* og *effrayé* siger ganske det modsatte. Det paa alle fire Ben staaende Dyr er *arrêté*, det siddende *assis*.

Leoparden repræsenteres naturligvis ogsaa i fransk Heraldik af den gaaende Løve med Hovedet vendt en face. Det oprejste Dyr med Hovedet i samme Stilling betegnes *le léopard lionné*, det gaaende med Hovedet i Profil *le lion léopardé*, hvis man da ikke i sidstnævnte Tilfælde nøjes med at betegne Løven som gaaende — *passant*. Tre eller flere samtidig forekommende Løver betragtes undertiden som Unger — *lionceaux*. Hesten betegnes *gai*, hvis den er fri for Seletøj; uden Halsbaand bliver Mynden til *le levron*, det unge Dyr.

Ofte forekommer kun den enkelte Del af de forskellige Dyrfigurer; Hovedet undertiden ujævnt afrevet — *arraché*. Det en face vendte hornede Dyrs Hoved betegnes *le rencontre*, f. Eks. *de boeuf*, et Brudstykke af Hjortens Kranium med opstaaende Vier — *le massacre de cerf*. I andre Tilfælde mangler enkelte Dele af Dyrfiguren, der berøvet Hovedet betegnes *décapité* eller *étêté*, Klørne *desarmé*, Halen *difflamé*. Løven uden Tænder, Tunge, Klør og Hale er *morné*, det samme gælder Ørnen, hvor det bliver Næbbet, som mangler.

Klør, Næb, Horn o. s. v. kan være af anden Tinktur end Dyret selv. Vi træffer her en Række Betegnelser. Det vilde Dyr eller Rovfuglen; hvis Klør har særlig Tinktur, er i saa Tilfælde *armé*, f. Eks. *d'or*. Af andre tilsvarende Udtryk skal nævnes: for ikke kødædende Dyrs Klør — *onglé*, Kvægets Horn — *accorné*, Hjortens Vier — *ramé*, Hov eller Klov — *ancorné*, Vildsvinets eller Elefantens Tænder — *déffendu*, vilde Dyrs og Ørnens Tunge — *lampassé* — og endelig Øjne — *allumé*, navnlig Hestens — *animé*. Hvis Hun-

dens Halsbaand eller Bukkens lille Halsklokke har særlig Tinktur, er Dyrene henholdsvis *colleté* og *clariné*, f. Eks. *d'or*; analoge Ord-dannelser vil være let forstaaelige.

Ørnen — *l'aigle*, i det heraldiske Sprog altid af Hunkøn, stiliseres med udbredte Vinger, hvis yderste Svingfjer enten peger mod Skjoldets øvre Hjørner — *éployé* — eller lodret nedad — *abaissé*, *au vol abaissé*. Fuglenes Konge fremstilles meget hyppigt med to Hoveder, Dobbeltørnen, den »flakte« Ørn — *à deux têtes*, et Forhold, der af nyere, paa dette Punkt dog stærkt kritiserede Forfattere betegnes med Udtrykket *éployé*. Ældre Heraldikere lader forresten denne Betegnelse gælde enhver Fugl, stillet som den heraldiske Ørn. Denne kan iøvrigt fremtræde uden Tunge, med stærkt krummet Næb og lukkede Øjne — *pâmé*, en Betegnelse som ligeledes gælder Delphinen og Fisk med aabent Gab. Flere samtidig forekommende Ørne kaldes *aiglats*, *aiglons* eller *aiglettes*, eventuelt berøvede Næb og Klør — *alérions* eller *aigliaux*. Rovfuglen holder undertiden en lille Fugl eller et andet Dyr i sine Klør; den betegnes da *empiétant*.

Enhver Fugl kan fremstilles opflyvende — *essorant* — eller i fuld Flugt — *essoré*, *volant*. Ørnen undtaget bliver Fuglen med de udbredte Vinger nu oftest betegnet *au vol étendu* eller *levé*. Vinger, Næb, Tunge og Ben (Fødder) er hyppigt af afvigende Tinktur, idet Fuglen henholdsvis betegnes *ailé*, *becqué*, *langué* (gælder ikke Ørnen, se ovenfor) og *membre*, f. Eks. *d'or*. Undertiden fremstilles Fuglen berøvet Fødderne — *démembre*. Særlig heraldisk er en lille andeliggende Fugl, altid uden Næb og Fødder — *la merlette*, ikke at forveksle med den lille And — *la canette*, og en svanelignende, fra nyere Vaabener kendt Fugl, siddende i en paa Bølger vuggende Rede — *l'alcyon*. Hanen fremstilles med aabent Næb — *chantant* — eller løftet Fod — *hardi*, Tranen, holdende en Sten i Kloen, værende aarvaagen — *sa vigilance*, Falken med Hætte over Hovedet — *chaperonné*, Lænke om Foden — *longé* — og Bjælde ved Fod eller Hals — *grilleté*, uden hvilke Attributer denne Fugl fremtræder *au naturel*. Pelikanen mader, som bekendt, sine Unger med sit eget Blod — *sa piété*, der ses dryppende fra Brystet og hvis særlige Tinktur maa angives. Hejrens heraldiske Navn er *l'aigrette*, Papegøjens *le papegai*. To sammenhængende Fuglevinger betegnes *le vol*, undertiden betragtede som Ørnens, »Ørneflugten«, hvilket da anføres; den enkelte Vinge kaldes *le demi-vol*.

Fisk med Hale eller Finner af afvigende Tinktur er henholdsvis *peautré* og *loré*, f. Eks. *d'or*. Den vandret stillede Fisk er *nageant*. Af andre Dyr skal her kun nævnes den i Regelen sammenslyngede Slange — *la bisse*, der, fremstillet slugende en dukkelignende Barne-skikkelse, hvis Arme og Hoved rager ud af Gabet, betegnes *la guivre*, hos ældre Forfattere *givre*. Angivelsen af Barnets særlige

Tinktur følger efter Udtrykket *halissant*. En blaa Slange, slugende et grønt Barn, beskrives saaledes: *une guivre d'azur halissante de sinople*. I vandret Stilling er Dyret *rampant*. En sammenslynget Slange, hvis Hale ogsaa ender i et Hoved, saaledes at Dyret synes at krybe til begge Sider, kaldes *l'amphibène*, den vingede Slange *l'amphiptère*. En Figur, navnlig det fritstaaende Kors, er undertiden besat med Slangehoveder — *gringolé*.

Flere Dyr, f. Eks. Hjorten, kan være forsynede med Vinger — *ailé*, Løven f. Eks. med Dragens Bagkrop — *dragonné* — eller Fiskens Hale — *mariné*. Ørnen med udbredte Vinger, Kvindehoved og Bryst er endelig, andre Fantasivæsener uomtalt, kendt under Navnet *la harpie*.

Det egentlige heraldiske Træ fremstilles med synlige Rødder — *arraché*. Stiliseret som en syvarmet Lysestage betegnes det *le créquier*, i almindeligt Sprog et vildt Blommetræ. Uden Blade er Træet simpelthen *sec*, *effeuillé*, med afhuggede Grene, hvis Stumper synes — *ébranché*. Den enkelte Gren, berøvet Sidegrenene paa samme Maade, kaldes *l'écot*, hvilket Ord ogsaa betegner Stubben, i daglig Tale *le chicot*. Sidstnævnte Ord har iøvrigt Borgerret i det heraldiske Sprog. Flere Figurer, f. Eks. Pælen, er undertiden »grenede« saaledes — *écoté*. Træet kan være forsynet med Blade eller Stamme af særlig Tinktur, henholdsvis *feuillé* eller *fûté*, med Frugter — *fruité*, for Egens Vedkommende Agern — *englanté*, og endelig Planter, Blomster og Frugter med særlig tingeret Stilk — *tigé*, f. Eks. *d'or*. Den af Haser omsluttede Hasselnøds heraldiske Navn er *la coquerelle*; tre saadanne stilles sammen, den midterste opadvendt.

Foruden den kendte heraldiske Rose, hvis runde »Knop« i Midten kan være af særlig Tinktur — *boutonné*, f. Eks. *d'or*, forekommer smaa lignende, i Midten cirkelrundt gennembrudte, imaginære Blomster med tre, fire eller fem Kronblade — *la tiercefeuille*, hvilket Ord, som bekendt, i daglig Tale betyder Kløverbladet, *la quarte-feuille* og *la quintefeuille*. Kløverbladet kaldes glat væk *le trèfle*. Mellenrummet mellem dettes og de nævnte Blomsters enkelte Blade betegnes *la refente*. En imaginær Blomst, der ligner en Klokkeblomst, altid forsynet med opadvendt Stilk, har Navnet *l'ancolie*. Den heraldiske Lillie — *la fleur-de-lis* — kaldes kun med Urette »den franske«, selv om man kan henvise til det berømte Udtryk for det ældre bourbonske, med Lillier besaaede Skjold — *semé de France* — eller til det paa samme Maade smykkede Skjoldhoved — *le chef de France*. Uden nederste Halvdel betegnes Lillien *au pied nourri (coupé)*. En Art Spydspids, dannet som denne halve Lillie, kaldes *l'angon*. Adskillige Figurer er besatte med Lillier, eventuelt øverste Halvdel af samme — *fleurdelisé* — eller ender som Lilliens øverste Halvdel, saaledes f. Eks. Korsets Arme —

fleuronné, florencé. Bjælken og den indre Bort, der paa hver Side er besat med en Halvdel af Lillien, afvekslende op- og nedadvendt, respektive ud- og indadvendt, er *fleuronné-contre fleuronné*. Disse Ord benyttes iøvrigt ret i Flæng. Den ikke stiliserede Lillie betegnes *le lis de jardin*.

De kunstige Genstande — Bygninger, Vaaben, Husgeraad, Redskaber, Skibe o. s. v. — kræver i og for sig kun sjældent en nærmere Betegnelse. At et Slot betegnes *masuré* ∴ fremstillet som Ruin, en Mur *maçonné de sable* ∴ muret med sorte Fuger, en Lanse *armé d'or* ∴ forsynet med Guld Spids, forstaas let. Nogle Betegnelser for den enkelte Figurdels afvigende Farve bør dog maaske nævnes. Bygningen er saaledes *essoré*, hvis dens Tag, Klokkeren *bataillé*, hvis dens Knevel, Skibet *habillé*, hvis dets Sejl, og Jagthornet *embouché* eller *enguiché*, hvis dets Mundstykke har særlig Tinktur, der følger efter de nævnte Udtryk. En bred, let krummet Sabel kaldes *le badelaire*, Høleens Blad, uden Skaft, *le rangier*, Jagthornet uden Baand *le huchet* og en sammenslynget Snor med udadvendte Ender *le lacs d'amour*. Det vilde føre alt for vidt at opremse endnu sjældnere forekommende Figurer.

Hvad endelig Himmellegermerne angaar, betegnes Solen undertiden *levant* eller *couchant*, eftersom den ses frembrydende henholdsvis fra højre eller venstre øverste Hjørne. Halvmaanen — *le croissant* — er i sin almindelige Stilling vendt med Hornene opad — *montant*. Nedadvendt betegnes den *renversé*, vendt mod Højre *couché*, mod Venstre *contourné*. Fire som en Rose sammenstillede Halvmaaner danner *le lunel*. To, en op- og en nedadvendt, er *acculé*. Viser Maane eller Sol et menneskeligt Ansigt, fremtræder Figuren *figuré*. Det bør tilsidst bemærkes, at Lynet i Heraldiken er af Hankøn — *le foudre* — og at Bølgernes Skygge kan være af anden Tinktur end Vandet, der da betegnes *agilé*, f. Eks. *d'or*.

Den enkelte Figur anbringes sædvanligvis midt i Skjoldet — *en abîme*, hvilket slet ikke anføres, endvidere i Skjoldets øverste Trediedel — *en chef*, uden at der her er Tale om noget Skjoldhoved, *en pointe* o. s. v., endelig undertiden højere eller lavere i Skjoldet end normalt — *haussé*, henholdsvis *abaissé*, hvilket f. Eks. gælder Bjælken og Sparren. Dyrefiguren er vendt i Profil mod Højre, i modsat Fald *contourné*, en langagtig Figur, f. Eks. et Spyd, stillet i Pælens, Bjælkens eller Skraabjælkens Retning — *posé en pal, fasce, bande, barre*. Figuren kan være nedadvendt — *renversé* — eller liggende — *couché*. Højre Halvdel af en vertikalt delt Figur, f. Eks. af Lillien eller Stjernen, betegnes *défaillant à sénestre*, idet venstre Halvdel altsaa mangler. Modsat — *à dextre*. For Lilliens Vedkommende kan en saadan Halvdel iøvrigt godt være anbragt *en fasce*

eller *en bande*. Den »voksende« Dyrefigur $\varnothing$: en større eller mindre Del af Forkroppen, opstaaende fra en Tværdelingslinie, fra en Figurs vandrette øverste Side eller fra Hjelmen er *naissant* eller *issant*, Udtryk der ganske utvivlsomt benyttes i Flæng. At en enkelt Forfatter betragter det førstnævnte som gældende Dyrefigurens i Skjoldet fritstaaende Forkrop, bør lige nævnes. Talrige Figurer kan udgaa fra Skjoldets Sider eller Hjørner eller fra andre Figurer — *mouvant*, den liggende Sparre f. Eks. *du flanc dextre*. Almindelig kendt er højre eller venstre Halvdel af Dobbeltørnen — *la demi-aigle*, fast paa Delingen — *mouvant du parti*.

To eller flere, i Regelen ens Figurer er hyppigt anbragte over hinanden — *l'un sur l'autre*. De kan da eventuelt vende hver sin Vej, to gaaende Løver f. Eks. betegnede *contrepassant*, to Pile — *contreposé*. To Figurer kan staa Side om Side — *accosté*, i oprejst Stilling være vendte mod hinanden — *affronté* — eller med Ryg mod Ryg — *adossé*, naturligvis forudsat, at en saadant Forhold kan tænkes, samt, f. Eks. en op- og en nedadvendt Sparre, berøre hinanden med Spidserne — *appointé*. To lange, smalle Figurer kan endelig være krydslagte — *passé en sautoir*.

Tre Figurer stilles som Regel 2, 1 — *deux et un*, undertiden 1, 2 — *mal ordonné* — eller paa Række — *rangé en pal, fasce, bande, barre*, endvidere *en chef* eller *en pointe*, fem ofte som et Kors eller liggende Kors — *rangé en croix, sautoir*, ni, f. Eks. Stjerner, undertiden 3, 3, 3 — *en bannière*, et større Antal *en orle*. Et Antal Ruder f. Eks. kan være *rangé en bande* og, idet den enkelte Figur er stillet fra Venstre til Højre, samtidig *posé en barre*. I hyppige Tilfælde er et Antal Ruder sammenstillede, med de stumpe Vinkler — *accolé* — eller de spidse — *abouté*. Det med et ubestemt Antal ens Figurer bestroede Skjold er *semé*, f. Eks. *d'étoiles*, der »forsvinder« i Skjoldets Rand.

I en Række Tilfælde betragtes én Figur som Hovedfigur, andre som Bifigurer. En større Figur, f. Eks. en Løve, over hvilken eller ved hvis ene Side én eller flere mindre er anbragt, er henholdsvis *surmonté, adextré* eller *sénestré* f. Eks. *d'une étoile*. Denne Stjerne kan i sidstnævnte Tilfælde staa højere eller lavere i Skjoldet, idet Hovedfiguren da f. Eks. er *adextré en chef* eller *en pointe*. En Figur, f. Eks. Sparren, kan være ledsaget af én eller flere andre — *accompagné*, f. Eks. *de trois étoiles*. At to Stjerner her staar over, en under Sparren kræver ingen Angivelse. I andre Tilfælde er Figuren ledsaget af en enkelt Figur, f. Eks. *en pointe d'une étoile* eller af flere, forskellige — *en chef de deux croissants et en pointe d'un coeur*. Hovedfigurens Art og navnlig Udstrækning er iøvrigt bestemmende for den Maade, paa hvilken de ledsagende Figurer kan ordnes og deres Stilling derefter beskrives. Korset kan være ledsaget af fire

Figurer — *cantonné*, f. Eks. *de quatre roses*, hvilket Udtryk ogsaa gælder den i Skjoldets Midte anbragte Figur, der ledsages af fire andre, stillede 2, 2. Udtrykket benyttes i anden Betydning om fire Figurer, anbragte omtrent helt ude i Hjørnerne og ikke paa almindelig Maade længere inde i Skjoldet, og da 2, 2. Den paa hver Side af andre Figurer ledsagede Figur, Pælen f. Eks., er *accosté*, f. Eks. *de quatre trèfles*, hvilket her betyder, at to saadanne er anbragt paa hver Side. Nogle franske Heraldikere hævder, at Udtrykket ikke tør benyttes, naar der er Tale om en rund Hovedfigur. Er de ledsagende Figurer dannede af rette Linier, kan de anbringes parallelt med Hovedfiguren, f. Eks. Pælen eller Skraabjælken, der da er *cotoyé*, f. Eks. *de six billetes*, tre paa hver Side. En Figur, f. Eks. Bjælken, kan være besat med én eller flere andre — *sommé*,

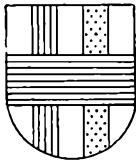

Fig. 24.

f. Eks. *d'un tourteau* — eller belagt med én eller flere andre — *chargé*, f. Eks. *de trois roses*. Undertiden er den Figur, der belægges en anden, atter selv belagt — *surchargé*. Udgaar lange eller spidse Figurer fra Korsets Vinkler er Korset *anglé*. En eller flere Figurer, f. Eks. Bjælken, den fritstaaende eller den almindelige, lagt paa, ∩: malet tværs henover én eller flere andre Figurer (Fig. 24), eller en Figur, f. Eks. en Løve, stillet i et f. Eks. én eller flere Gange delt Skjold, er *brochant sur*. Nævnes Figuren sidst i Beskrivelsen, betegnes den som *brochant sur le tout*. Nogle Eksempler skal anføres: *de sable, à la fasce d'argent et une fleur-de-lis d'azur, brochante sur la fasce* (Dumreicher, 2. og 3. Felt), *parti de gueules et d'argent, à trois roses d'azur, rangées en pal, brochantes sur le parti* (Brockenhuus) og *d'azur, au lion d'argent, à la fasce de gueules, brochante sur le tout* (Løvenfeldt). Man benytter undertiden Udtrykket *brochant* uden at bøjede dette i Køn eller Tal.

Hjelmtegnet beskrives ogsaa i fransk Heraldik paa friere Maade end Skjoldet, idet den almindelige Terminologi dog saavidt muligt bør overholdes. De almindelig kendte, med »Mundstykker« forsynede Vesselhorn betragtes som Elefantsnabler — *proboscides*, ofte vekselvis tværdelte af en Farve og et Metal — *coupé alternativement*, f. Eks. *d'or et d'azur*. Her skal ogsaa nævnes det som Hjelmtegn benyttede lille Skjold med selve Skjoldets eller Hjerteskjoldets Figurer — *l'écusson des armes*. Adskillige Skjoldfigurer kan gentages paa Hjelmene i samme Form og Stilling som i Skjoldet — *de l'écu*.

De franske Vaabenbeskrivelseres Konstruktion, allerede delvis kendt fra det foregaaende, maa selvsagt være afhængig af det enkelte Fagudtryk i Forbindelse med almindelig Ordstilling. Fel-

tets Tinktur nævnes først, derefter Figuren, f. Eks. *d'azur, au lion d'or*. Modsat har vi altid her til Lands sagt: en Guld Løve i blaåt. En noget mere kompliceret Beskrivelse: *d'azur, au lion d'argent, armé, couronné et lampassé de gueules* kræver straks en Omskrivning: en rødbevæbnet, med rød Tunge og Krone forsynet Sølv Løve, eventuelt en rødbevæbnet Sølv Løve med rød Tunge og Krone, i blaåt. Figurens Stilling nævnes før Tinkturen: *un lion rampant d'or, un chevron renversé d'azur*, ligeledes dens enkelte særlige Egenskab: *une croix alésée d'argent*. Hos os søger man, saavidt muligt, at nævne Bifigurerne før Hovedfiguren: en med tre røde Roser belagt Sølv Sparre i blaåt, medens den franske Beskrivelse af let forstaaelige Grunde konstrueres omvendt: *d'azur, au chevron d'argent, chargé de trois roses de gueules*. For det én eller flere Gange delte Skjolds Vedkommende nævnes Delingsmaaden, som allerede omtalt, først, dernæst Tinkturene: *tiercé en pal, de gueules, d'argent et d'azur*, sidst en eventuelt i Skjoldet anbragt Figur f. Eks. *au lion de sable, brochant sur le tout*. Det følger af sig selv, at det enkelte Felt i egentlig Forstand først kan beskrives efter Angivelse af Skjoldets Delingsmaade.

En Gentagelse af samme Tinktur undgaas helst, idet man i Stedet for siger: *du champ, du premier, du même* o. s. v. Nogle Eksempler: *d'or, au chevron de gueules, chargé de trois étoiles du champ* (∴ *d'or*), *palé d'or et d'azur, à la fasce du premier* (∴ *d'or*) *brochante*, endvidere *d'or, au chevron de gueules, accompagné de trois étoiles du même* (∴ *de gueules*) o. s. v.

Med Kendskab til de her omtalte heraldiske Udtryk vil Tidsskriftets Læsere forholdsvis let være i Stand til at gaa videre paa egen Haand. Efterfølgende alfabetiske Ordliste turde sikkert være paa-krævet.

Ordliste.

Abaissé 2, 8, 13, 15 — abîme 2 — abouté 16 — accolé 16 — accompagné 16 — accorné 12 — accosté 16, 17 — acculé 15 — à deux têtes 13 — adextré 7, 16 — adossé 16 — affaissé 10 — affronté 16 — agité 15 — aiglats 13 — aiglettes 13 — aigliaux 13 — aiglons 13 — aigrette 13 — aiguisé 8 — ailé 13, 14 — alaisé 8 — alcyon 13 — alérions 13 — alésé 8 — alezé 8 — allumé 12 — amphiptère 14 — amphibène 14 — ancorné 12 — ancré 11 — anglé 17 — angon 14 — animé 12 — anneau 9 — à plomb 10 — appaumé 12 — appointé 16 — aiglon 11 — armé 12, 15 — arraché 12, 14 — arrêté 12 — assis 12 — au naturel 2, 13 — azur 2. — Badelaire 15 — bande 4 — bandé 5 — bannière 16 — barre 4 — barré 5 — bastillé 10 —

bataillé 15 — bâton 6, 8 — becqué 13 — beffroi 2 — besant 9 —
 besanté 9 — billeté 9 — billette 9 — bisse 13 — blason 1 — bordé 6
 — bordure 4 — borée 11 — bourdonné 11 — bourlet 1 — bourre-
 let 1 — boutonné 14 — brétesé 10 — brisé 1, 8 — brisure 1 —
 brochant 17 — burelé 6 — burèles 6. — Cabré 12 — canette 13 —
 cannelé 11 — canton 2, 6 — cantonné 17 — carnation 2 — carreaux
 9 — casque 1 — centre 2 — champ 2 — champagne 4 — chantant
 13 — chapé 7 — chaperonné 7, 13 — chappé 7 — chappé-ployé 10
 — chargé 2, 17 — chaussé 7 — chaussé-ployé 10 — chef 4 — chef-
 bande 8 — chef-barre 8 — chef-chevron 8 — chef de France 14 —
 chef-pal 8 — chevron 4 — chevronné 5 — chicot 14 — cimier 1 —
 clariné 13 — cloué 6 — coeur 2 — colleté 13 — comble 6 — com-
 pons 3 — componé 3 — cotice 6 — coticé 6 — contourné 15
 — contre-appaumé 12 — contrebandé 5 — contrebarré 5 — con-
 trebrétesé 10 — contrechevronné 5 — contre-écartelé 3 — con-
 trefascé 5 — contrefleuronné 15 — contre-hermine 2 — contre-
 palé 5 — contrepassant 16 — contreposé 16 — contrevair 2 — co-
 querelle 14 — cotoyé 17 — couchant 15 — couché 15 — coupé 3,
 14 — cousu 3 — crénelé 10 — créquier 14 — cri 1 — croquette 9
 — croissant 15 — croix 4. — Décapité 12 — défaillant 15 — dé-
 fendu 12 — de l'écu 17 — de l'un à l'autre 3 — de l'un en l'autre 3
 — démembré 13 — demi-aigle 16 — demi-vol 13 — denché 10 —
 dentelé 10 — desarmé 12 — deux et un 16 — devise 1 — dextre 2
 — dextrochère 11 — diapré 2 — diffamé 2, 12 — divise 5, 6 — di-
 visé en chevron 7 — dragonné 14 — du champ 18 — du même 18
 — du premier 18. — Ébranché 14 — écartelé (en sautoir) 3 —
 écartelure 3 — échancre 11 — échiqueté 5 — écimé 8 — écorché 2
 — écot 14 — écoté 14 — écu 1 — écusson 2, 4, 17 — effaré 12 —
 effarouché 12 — effeuillé 14 — effrayé 12 — émanché 11 — éman-
 chure 7 — émaux 1 — embouché 15 — embrassé 7 — empiétant 13
 — en âbime 15 — en bannière 16 — enchaussure 8 — en chef 15 —
 enclavé 11 — englanté 14 — engrêlé 11 — enguiché 15 — en pointe
 15 — enquerre 2 — enté 10, 11 — entrelacé 6 — éployé 13 —
 équipollé 5 — escarboucle 9 — escarre 7 — essonier 4 — essoré 13,
 15 — essorant 13 — étendu 13 — étai 6 — étêté 12. — Failli 8 —
 fasce 4 — fascé 5 — fasce en divise 5 — faux 2 — feuillé 14 —
 fiché 9 — figuré 9, 15 — fil 9 — filet 6 — filière 6 — flanc 2 — flan-
 chis 9 — flanqué 9 — fleur-de-lis 14 — fleurdelisé 14 — fleuronné
 15 — florencé 15 — foi 12 — forcené 12 — foudre 15 — fourrure 2
 — franc-quartier 4 — frette 6 — fretté 6 — fruité 14 — furieux 12
 — fusée 8 — fuselé 8, 9 — fûté 14. — Gai 12 — gemelles 6 — giron
 4 — gironnants 10 — gironné 3 — givre 13 — gousset 4 — grillété
 13 — gringolé 14 — gueules 2 — guivre 13. — Habillé 15 — ha-
 chements 1 — hachure 2 — halissant 14 — hardi 13 — harpie 14 —

haussé 15 — heaume 1 — hermine 2 — huchet 15. — Issant 16. — Jumelles 6. — Label 9 — lacs d'amour 15 — lambel 9 — lambréquins 1 — lampassé 12 — langué 13 — légende 1 — léopardé 12 — levé 12, 13 — levant 15 — levron 12 — lionceaux 12 — lionné 12 — lis de jardin 15 — longé 13 — loré 13 — losange 8 — losangé 8 — lunel 15 — l'un sur l'autre 16. — Macle 9 — maçonné 15 — mal ordonné 16 — manteau 1 — mantelé 7 — mariné 14 — massacre 12 — masuré 15 — membré 13 — menu-vair 3 — merlette 13 — meuble 1 — mi-coupé (-parti) 4 — molette 9 — montant 15 — morné 12 — mortaisé 11 — mouvant 16. — Naissant 16 — naturel 2, 13 — nébulé 11 — nombril 2 — noué 10 — nourri 14 — nuagé 11. — Ondé 11 — onglé 12 — orangé 2 — orle 4, 16 — otelles 9. — Pairle 4, 5 — pal 4 — palé 5 — palissé 11 — pâmé 13 — panne 2 — papegai 13 — paré 12 — parlant 2 — parti 3 — partitions 3 — passant 12 — passé en 16 — paté 11 — pavillon 1 — peautré 13 — pendants 9 — péri 8 — pièce 5 — pièce héraldique (honorable) 3 — piété 13 — pignon 10 — pignonné 10 — pile 4 — plaine 6 — plein 1 — plomb 10 — ployé 10 — point 2 — point d'honneur 2 — pointe 2, 4, 7 — points 5 — pommeté 11 — posé en 15 — potencé 11 — pourpre 2 — proboscides 17. — Quartefeuille 14 — quintefeuille 14. — Raccourci 8 — ramé 12 — rampant 12, 14 — rangé en 16 — rangier 15 — ravissant 12 — rebattements 5 — recerclé 11 — recoupé 3 — refente 14 — rempli 8 — rencontre 12 — renversé 15 — répartitions 3 — resarcelé 8 — retrait 8. — rompu 8 — rustre 9. — Sable 2 — saillant 12 — sautoir 4 — séantes partitions 3 — sec 14 — sécantes partitions 3 — semé 9, 16 — semé de France 14 — sénestre 2 — sénestré 7, 16 — sénestrochère 11 — sinople 2 — sommé 17 — soutenu 5 — supports 1 — surchargé 17 — sur le tout (du tout) 2 — surmonté 16 — surtout 2. — Table d'attente 2 — taillé 3 — taillé-crênelé 10 — tenants 1 — tête de Maure 11 — tiercé 4 — tiercefeuille 14 — tierces 6 — tigé 14 — timbre 1 — tires 2, 5 — tourteau 9 — tourtelé 9 — tranché 3 — tranché crênelé 10 — triangles 6 — traverse 6 — trêcheur (trêcheur) 4 — treillissé 6 — trescheur 4 — triangle 9 — trianglé 9. — Vair 2 — vairé 3 — vergeté 6 — vergette 5 — versé 9 — vêtu 7 — vêtu en ovale 9 — vidé 9 — vigilance 13 — vires 9 — vivré 10 — vol 13 — volant 13 — voûté 10.

En grønlandsk embedsmand og hans kampe.

Af **Hans Olrik.**

Den mand, jeg her skal fortælle om, var broder til min oldefader. Det vil af kendsgerningerne ses, at havde han flere gode sider, så havde han også nogle uheldige egenskaber. Helst vilde jeg derfor lade den gamle frænde hvile i fred. Men nu er der én gang vakt uro om hans navn, han er ikke længer dækket af glemselens slør, og det er at forudse, at som Grönlandsforskningen nu drives ivrigt og af kyndige historikere, vil hans personlighed og hans embedsførelse på ny blive drøftet. Hellere vil jeg derfor lægge frem hvad aktstykkerne i Rigsarkivet og enkelte bevarede familiebreve beretter om denne grønlandske embedsmand, inspektør Bendt Olrik. Når alt kommer til alt, er han bedrøvet tjent med »kortene på bordet« end med den hårde dom, der — så temmelig i forbigående — er fældet om ham.

Jeg sigter herved til den omtale, Bendt Olrik har fået af den fortjente historiker, provst L. Koch, i hans udsigt over den danske mission i Grönland i slutningen af 18. og begyndelsen af 19. århundred¹).

Det hedder her:

»Både købmændene og de underordnede betjente levede med deres grønlandske husholdersker, og ved råhed og drukkenskab gav mange af de danske forargelse. Værst var det, når sligt udgik fra en inspektør, der jo var landets øverste øvrighed. Dette var tilfældet med kammerråd B e n t O l r i k, der var inspektør i Sydgrönland«.

Det fremhæves dernæst, at Bendt Olrik ikke viste den tilbørlige respekt for religionen, at han betegnede Grönlændernes omvendelse til kristendommen som skadelig for handelen, hånede dem, der skænkede gaver til opførelsen af kirker, og fortrædagede missionærerne på alle måder. Senere kaldes han »missionens værste fjende«.

Heraf fremgår det, at Bendt Olrik både stemples som den, der førte an i usædelighed og drukkenskab, og som den, der for enhver pris vilde missionen til livs.

Den første af disse domme er uretfærdig, den anden trænger til nærmere belysning ud fra de daværende forhold i Grönland.

¹) Kirkehist. saml. 5. række V, 455. 473.

Nedenstående levnedstegning skal ikke være et forsvarsskrift. Intetsomhelst skal skjules, selv om det taler til ugunst for den grønlandske embedsmand. Men hvad man kan udfinde af aktstykkerne skal lægges frem til læserens uhildede dom.

Værdifulde oplysninger skylder jeg hr. sognepræst H. Ostermann, der med stor beredvillighed har stillet udbyttet af sine systematiske undersøgelser vedrørende Grönlands historie til min rådighed. Ligeledes bringer jeg ordenshistoriografen, hr. dr. L. Bobé min tak for flere supplementer til hvad jeg selv har fundet.

Bendt Olrik var udgået fra et præstegårdshjem i det vestlige Norge. Hans fader, Benjamin Olrich, var kapellan i Hammer, den gang Bendt blev født.

Pastor Benjamin Olrichs oldefader, Behrend Oelrichs, var i midten af 17. årh. kommet fra Bremen. Han blev gift med en norsk kvinde, datter af købmand Mikkell Bagholmen, og slægten, der hurtig blev rent norsk, fik sit hovedsæde på den lille ø Bagholmen i Søndhord-léns skærgård s. for Bergen. Behrend Oelrichs' søn Michael (1660—1710) kunde ved sit ægteskab hertil föje den sydligere ø Hisken. Begge steder havde han købmandsboder. Af dennes sønner blev Bendt (1688—1743) landhandler på Bagholmen, Michael (1696—1767) gæstgiver og landhandler på Hisken. Bendt var en velstående mand. Han ejede Østervold kirke, hvor der var en hel Olrik'sk familiebegravelse; da den ved de norske Olrik'ers uddøen nedlagdes (omtr. 1840), rummede den 50 lig.

Bendt (Michaelsön) Olrich var to gange gift. I sit ægteskab med Kirsten Povlsdatter († 1717) havde han 3 sønner, i sit ægteskab med Anna Maria Magnus 3 døtre og 5 sønner. Benjamin (af 1ste ægteskab) og Christian Magnus (af 2det ægteskab) kom til studierne og blev embedsmænd, den ene præst i Norge, den anden hospitalsforvalter i Helsingør og tillige kendt som statistisk forfatter. Fra disse to brødre nedstammer Olrik'erne i Danmark.

Benjamin Olrich, f. $14/7$ 1717, blev student fra Bergens skole 1738, teologisk kandidat 1740, pers. kapellan i Lyster (i Sogn) 1742, pers. kapellan i Hammer 1746, sognepræst i Hosanger i Nordhord-léns provsti 1749, i Askevold i Sundfjords provsti 1760; døde 1763¹⁾. På gården Talle i Lyster holdt han $12/4$ 1747²⁾ bryllup med Elisabeth Margrethe Brix, datter af Fr. B. og hustru Elisabeth Tønder, der atter var datter af præsten Ole Tønder († 1725). De

¹⁾ J. F. Lampe, Bergens stifts biskopper og præster efter Reformationen, udg. v. D. Thrap II (Kria. 1896), s. 108.

²⁾ Jfr. bryllupsdigt af A. U. Jerdin, erhvervet til stiftsarkivet i Bergen 1907.

fik 6 sønner og 5 døtre; men 3 sønner og 1 datter døde i spæd alder.

Bend t Olrich (eller, som han senere skrev sig: Olrik) blev født i Bergen $27/1$ 1749¹). Hans moder har altså da ikke været hjemme i kapellanboligen i Hammer. Et godt års tid forinden havde Benjamin og Elisabeth Olrich fået deres første søn; han blev døbt i Hammer kirke $18/1$ 1748 og hed ligeledes Bendt, men må være død endnu samme år. Den næste søn arvede altså hans navn.

Hvor megen indflydelse hjemmet fik på Bendt er vanskeligt at sige. Synderlig kirkeligsindet blev han ikke; men det er jo så ofte sét, at præstesønner kan komme til at stå fremmede for den ånd, der rådede i hjemmet. Derimod tør det vel siges, at friluftslivet i den vestnorske natur bidrog til at give ham den frejdighed, der udmærkede ham som embedsmand i Grönland.

Han gik i Bergens latinskole og blev student 1768. Om hans studier i København véd man ikke noget. Visst er det kun, at den unge Nordmand ikke forhastede sig med at tage nogen embeds-eksamen, endnu i 1779 kaldes han studiosus. At han under disse forhold »kom i omstændigheder«²: gjorde gæld, det kan ikke undre. Men ved et rask tag arbejdede han sig ud af det hele.

I 1779 optoges han i »Kædeordenen«, og endnu samme år trådte han i den Grönlandske Handels tjeneste. Det ene står sikkert i forbindelse med det andet. En tilskyndelse til at drage til Grönland havde han dog også derved, at en yngre broder allerede var gået den vej.

Denne broder hed Ole Tønder Olrik (opkaldt efter sin moders morfader) og var døbt $12/5$ 1756 i Hosanger kirke. Efter konfirmationen var han på et apotek i Bergen; men 1777 kom han til København for at prøve lykken. I lommen havde han kun 2 rdl.; men han blev straks medhjælper hos amts- og stadskirurg Johan Christopher Solle ved Gammel Strand. Her fik han ganske vist middags- og aftensmad, men i lön havde han kun 2 $\frac{1}{4}$ om ugen, og hverken mesteren eller barberforretningerne tiltalte ham; i et brev klager han over, at han må »slænge sin ungdom hen«. Det var ham derfor en befrielse, da han i 1778 fik det hverv at være »kirurg« for mandskabet på $\frac{3}{4}$ fire Grönlandsfarere. Et farligt og brydsomt hverv, ganske vist! året för var en mængde hvalfangere omkommet²). Men Ole Tønder Olrik var en kæk ung Nordmand, og udsigten til eventyr har ingenlunde skræmt ham.

I 1779 fulgte Bendt Olrik sin yngre broders eksempel, idet han blev sendt til Grönland som inspektør for hvalfangsten og handelen i de sydlige kolonier. Han var hermed i statens tjeneste. Fem år

¹) Oplysning fra afd. Baron G. C. Zytphen-Adeler efter »Kæden«s protokol.

²) Lor. Hansen, Grönlandsfarerne i 1777 (Fredericia 1896).

tidligere havde regeringen nemlig selv overtaget den grønlandske handel, og ivrigt, men uden held, søgte den i disse år at knytte hval- og sælfangst til handelsforetagendet. Vintren 1780—81 tilbragte Bendt Olrik ombord på fregatten »General Eickstedt«, som lå ved Jakobshavn, og her traf han sin broder. Senere var Ole Tønder Olrik i Holsteinsborg. Bendt udførte sit hverv til handelsdirektionens tilfredshed; hvalfangerne fik denne gang rig fangst.

I Sommeren 1781 vendte begge brødrene tilbage til Danmark, den ældste med skibet »Godhavn«, den yngste med »Baron Krag Juel Vind«¹⁾. Begge sendte de penge til deres moder, der boede på præsteenkesædet Salbuegård i Sogn. Gården styredes af hendes søn Frederik Brix Olrich (f. 1750) og efter hans død (o. 1790) af svigersønnen Halvor Johannesen; men efter hendes egne ord til svogeren, handelsbetjent Bendt Olrich i Bergen, var det »et meget svaarigt sted at være paa, thi ieg maa næsten sige at vi er udelugt fra det meniskelige sælskab«. Senere fortsatte brødrene bestandig med disse pengesendelser; farbroderen Christian Magnus Olrik i Helsingør var deres mellemmand.

Når brødrene søgte ned til København, var det ikke for at opgive tjenesten i Grønland, men for at få deres forhold ordnede. Netop da forestod nemlig det store organisationsarbejde, hvorved styrelsen af Grønland formedes og reguleredes.

Ole Tønder Olrik kom først afsted. ¹⁴/₉ 1781 udnævntes han til kirurg og hvalfanger-assistent for 6 år, dog regnet fra 1778, og med sæde i Fortunebay. Bugtens navn hidrører fra Hollændernes besøg i begyndelsen af 18. årh., men anlæget var af ny oprindelse (1778); det låe 14 km. v. for Godhavn; 1789 blev det slået sammen med Godhavn, og 1791 nedlagdes det helt. For at være hos sin farbroder Chr. Magnus Olrik så længe som muligt og nyde sine muntre kusiners selskab til det yderste gik han først ombord i Helsingør. Straks opdagede han imidlertid, at man i København havde glemmt at bringe hans medicinkasse ud på skibet. Så måtte han rejse ned efter den. Grønlandske handel gav ham herfor en godtgørelse på 4 rdl.

Efter farefulde forsøg på at nå op til Diskoøen måtte han overvinde ved Godthåb. Først ²⁴/₅ 1782 kom han til Godhavn. En måneds tid senere overtog han Fortunebay, men afleverede snart stationen til sin efterfølger og overtog det ny hvalfanger-anlæg Godhavn Næs 3 km. fra Godhavn, hvorfra han ²⁹/₆ sendte indberetning til Direktionen. Under sig havde han 1 spækskærer, 1 kok og 6 matroser; de boede i et større og et mindre hus og havde en ud-

¹⁾ Brødrene skriver sig nu Olrik i st. f. Olrich. Bendt kalder dig i disse år Benjamin (efter faderen). Dette har fremkaldt forvirring i 1ste udg. af den Olrik'ske stamtavle; i 2. udg. er det rette forhold oplyst.

kigshytte af hvalkæber, beklædt med brædder; den findes endnu, men stationen er ellers opgivet siden o. 1850.

Noget senere fik Bendt sin stilling. Han tog på forhånd højere sigte. Tillidsfuld skriver han til sin moder i Juni 1781: »Hvad min forfremmelse angaar, så ønsker jeg kuns, at den må blive nogenledes stemmende med den flid og redelighed, jeg i min vanskelige post har udvist, og dette tvivler jeg just ikke meget om, da man har særdeles nådig modtaget mig her«. Påskønnelsen kom. Hans stilling som inspektør i Syd-Grönland fæstnedes, og han blev den første indehaver af dette ansvarsfulde embede. $\frac{7}{1}$ 1782 blev han ligesom inspektøren for Nord-Grönland Joh. Fr. Schwabe udnævnt til virkelig kammerråd. Endvidere fik de begge kongelig udnævnelse til deres inspektørembeder ($\frac{6}{5}$ 1782). Schwabes lön fastsattes til 600, Olriks til 500 rdl.; senere fik han også 600 rdl.

Bendt Olrik var imidlertid af sin broder bleven indført i amts- og stadskirurg Joh. Christopher Solles hus. Han var g. m. Dine Beate Møller, og de havde 1 søn (Christopher S., der blev kirurg) og flere døtre. Den næstældste af disse døtre, Maria Hedevig Solle (f. 1764), blev Bendts brud. Vielsen foregik i St. Petri kirke $\frac{10}{5}$ 1782. Snart efter brød de op; Bendt Olrik skulde nu tiltræde sit embede. Først var de dog i besøg hos hans moder og hans gifte søstre i Norge. Dernæst sejlede de til Grönland; hård nordenvind gjorde rejsen meget slem; »ieg synes ret, at hans unge kone betalte sin cammeraad surt nock«, skriver hans moder til sin svoger i Bergen.

Inspektøren for Syd-Grönland havde bolig i Godthåb; derfra foretog han rejser for at inspicere de andre kolonier, »loger« og udsteder: Holsteinsborg, Ny-Sukkertoppen, Frederikshåb, Julianehåb, Fiskenäset, de herrnhutiske missionsstationer Lichtenau, Ny Herrnhut og Lichtenfels, Kangâmiut (indtil 1781 Sukkertoppen) o. s. v.

Der kan ikke være tvivl om at Bendt Olrik tog fat på sin embedsgerning med iver og kraft. Han var foretagsom og på sin vis en dygtig tjenestemand. Sin hovedopgave, at bringe det mest mulige ud af den grönlandske handel, varetog han med stor nidkærhed og ingenlunde uden udbytte. Men netop i sin nidkærhed blev han smålig og nøjeregnende. Svulmende var han i sin selvfølelse som distriktets første embedsmand, og samtidig udviklede der sig hos ham en til sindssyge grænsende mistænksomhed overfor alle undergivne. »Hele den grönlandske gejstlige hob er virkelig for inspektøren frygterlig«, skriver han i en indberetning $\frac{14}{5}$ 1785, og kunde han udtale sig således om missionærerne, så var hans omdømme om bestyrere og købmænd næppe ret meget gunstigere. Dertil var han ilsindet og fremfusende, egenrådig og hensynsløs, overmyndig i sin holdning, ubehersket i sine udtalelser, stundom

voldsom i sine handlinger. Hvor han færdedes var der strid, og han blev hadet både af missionærene og handelsbetjentene.

I mange måder undskyldes han dog ved de forvirrede forhold, han gik ind til. Der skulde skabes styrelse og ledelse i det hidtilværende Kaos. Bl. a. skulde der indføres justerede spækmål og generaltakster; men købmændene klamrede sig til den gamle tuskhandel, hvor alt var overladt til deres forgodtbefindende. Overhovedet sad selvrådigheden i højsædet. De ældre kolonibestyrere var som konger i deres små riger; de tænkte mere på egen vinst end på Handelens tarv, og Grönlændernes vel lå dem lidet på sinde. Nogle af missionærene og kateketerne var heller ikke ulastelige. De veg næppe for købmænd og assistenter i den forbudte privathandel med dun og ræveskind. Enkelte havde også på anden måde moralske brist; hos andre, som i og for sig stod højere, rådede et snæversyn, der fik dem til at fremholde kirkens rent ydre krav med ensidighed og stivsind.

Der var altså nok for Bendt Olrik at tage fat på. Men der krævedes ro og besindighed, og det var egenskaber som var den ny inspektør temmelig fremmede. Han foer omkring i sit distrikt og regerede og huserede med alle. Malende er nogle ord i en skrivelse fra den ældste daværende købmand, C. C. Dalager ved Arveprinsens Eiland i Diskobugten, til inspektør Schultz (²⁷/₃ 1792): »At omflytte betjentene efter godtbefindende har været en maxime i de første år af den så kaldte Nye Indretning, besynderlig syd på landet, hvor en brutal mand [c: B. O.] kørte i ring med de stakkels betjenter som de var brikker i en gnavpose«.

Til forsvar for Bendt Olrik kan man sige, at hans avindsmænd så vist heller ikke står med palmerne i hænderne, og man får just ikke indtryk af, at det var Danmarks-Norges bedste ungdom der søgte tjeneste i Grönland. På den anden side må det ikke overses, at mens han ved indførelsen af »den ny indretning« hjemsendte bestyrere og assistenter over en lav sko og fremkaldte en voldsom opposition mod det sydgrönlandske inspektorat, gled alt stille og fredelig i Nord-Grönland. Og da Bendt Olrik senere afløstes, var også i Syd-Grönland alle vanskeligheder med ét som bortblæst. Man har derved en målestok for hans del i den store ufred.

Her skal de vigtigste af Bendt Olriks kampe omtales¹⁾.

Först kan det bemærkes, at han snart fik stor uvilje mod hele slægten Egede, og her som ellers gjorde lidenskab ham blind, så han taler hånlige om Hans Egedes »vidt og bredt udkrammede

¹⁾ Kilderne er i det hele: Grönlandske Handels referat- og resolutionsprotokoller samt gagebøger, Grönlandske Missions brevbog, Missionskollegiets protokol og grönlandske breve, alt i Rigsarkivet. J. C. Joensen: De Danske i Grönland (Mskr.).

fortjenester« og højst vil sige, at han har »givet anledning til« at der er »stiftet noget godt« i Grönland. Denne nedsættelse af Hans Egedes minde gør et stygt indtryk. Men den må ses i forbindelse med hans rasen mod dem af den store missionærs efterkommere, som var ansat i Grönland, »disse privilegerede usurpatorer«, som han kalder dem. Skönt han også her i sin heftighed skyder over målet, så må det dog erkendes, at han havde noget at støtte sig til.

I begyndelsen havde han slet ikke noget udestående med de Egede'r, der endnu fandtes i Grönland. Jörgen Fr. Egede, der var købmand og assistent i Holsteinsborg, stod endog fadder til Olriks 2den søn ^{30/11} 1783. Inden der var gået et år, var stillingen grundig ændret. Inspektøren stemplede J. F. Egede som »en af de værste snighandlere i landet«, udspionerede ham ved uværdige personer som Grönlænderen, kateket Mathias Aronsen, assistent Lunde og formand Rasmussen, der for optøjer var fjernet fra Sukkertoppen, og gjorde sig endog til af dette, at han havde lønnede spioner.

I 1785 samlede J. F. Egede vidnesbyrd fra de indfødte for at værge sig ved hjælp af dem, men var så uforsigtig at give papirerne til Aronsen for at få dem oversat, og Aronsen flyede dem straks til inspektør Olrik. Egede fik det at vide og spurgte inspektøren, hvorledes papirerne var kommet i hans værge. »De er faldet ned fra himlen«, svarede Olrik. Samme år suspenderede han Jörgen Egede, og Direktionen tilbagekaldte ham.

I sin indberetning betegnede Olrik alle hans regnskaber indtil ^{1/1} 1784 som falske, og han råder Direktionen til at lade Egede aflægge éd på regnskabernes rigtighed ét for ét; »lige så mange regnskaber som han beediger, lige så mange falske eder gør han«. Denne påstand var dog mere end Olrik kunde bevise. Da Jörgen Egede hjemgik 1786, stod hans sag ikke værre end at der endog var tale om, at han skulde afløse Bendt Olrik som inspektør i Syd-Grönland. En sådan iøjnefaldende oprejsning fik Jörgen Egede dog ikke. Han måtte nøjes med at blive økonomiinspektør ved et sandstensbrud på Bornholm, og man får uvilkarlig en mistanke om, at der dog var noget galt ved de grönlandske regnskaber.

Lettere spil havde inspektør Olrik overfor J. F. Egedes broder Hans Egede, der var underassistent i Holsteinsborg. I 1784 oplyste Olrik, at dette medlem af familien Egede slet og ret var idiot! han kunde hverken læse eller skrive, og han måtte passes som et barn, så han af gode grunde aldrig havde gjort mindste gavn for den lön, han oppebar. Ligesom broderen blev Hans Egede tilbagekaldt 1785 og hjemgik 1786. På grund af familiens fortjenester fik han en pension af 50 rdl. om året. At bruge ham til nogetsomhelst var altså håbløst. I denne sag har Bendt Olrik da utvivlsomt haft fuldstændig ret.

Ved felttoget mod de to brødre Egede havde Bendt Olrik skabt sig en fjende i biskop Poul Egede og hele Missionskollegiet. Men Olrik, der altid helst tog offensiven, fører nu krigen direkte imod dem. Overfor Handelsdirektionen anklager han Poul Egede og erklærer, at han ikke vil lade sig nøje, »førend jeg får denne sorte mands kjole ham aftrakt, om det end skulde ske på min egen kjoles bekostning« Senere ønsker han dog »kuns af omhyggelighed for hans egne grå hår, som mere og mere nærmer sig til forrådnelse(!), ingenlunde for min skyld«, at han vil lade handelen og inspektøren i fred (¹⁶/₉ 1785). I et omtrent samtidigt brev taler han om de københavnske Egeders »blodige efterstræbelser«. Næste år hævder han, at biskop Egede »forvilder« Grönlænderne ved sine epistler, påkalder Direktionens hjælp til afsløring af denne »fjende og falske anklager« og beskylder Missionskollegiet for at lukke øjnene for missionærernes synder og indhulle alt i ægyptisk mørke.

Man har her allerede fået prøver på Bendt Olricks vovede påstande, drøje overdrivelser og iltre hidsighed. Tilsvarende træk kommer atter og atter igen i hans færde.

Således overfor missionær Christopher Holm i Holsteinsborg. Han får fat i et brev fra Holm til købmand Smidt, Sukkertoppen, hvori der takkes for »det tilsendte«, og skönt det ikke med et ord berøres hvad dette tilsendte er for noget, er Olrik straks klar over, at Holm er »en stor snighandler«. Ligeledes kaster han mistanke på købmand Raun i Frederikshåb, skönt han intet véd og ingen indfødt nogensinde har klaget over ham, og tilsvarende ubevislige sigtelser gælder præsten Hveysell og »hans tjenestetøs« (o: hans hustru, der var »blanding«).

At missionær Heide har hævdet sin utvivlsomme ret til et visst kvantum edderdun, og at Grönlænderne ved Holsteinsborg har ofret hvalbarder til præst og kateket, giver Bendt Olrik lejlighed til følgende udbrud (¹⁷/₃ 1785): »Retfærdige himmel! hvad skal der blive af alt dette, om ikke Hs. Majestæt, vor allernådigste Konge, Hs. kgl. Höjhed Kronprinsen og min øvrighed gör en ende på alt dette! Barder og spæk og dun og ræveskind og sælskind etc. etc. vil opdynges på Herrens altre, kirkerne forvandles til spæk- og bardehuse. Snart skal den kgl. Handels skibe komme tilbage fra Holsteinsborg tomme, ja fra hele sydre del af landet«.

Ved forhøret i anledning af skibet »Ny Sukkertoppen«s forlis 1784 forløb Bendt Olrik sig i den grad, at Direktionen måtte undlade at forelægge forhøret for nogen dansk ret for ikke at udsætte sin inspektør for tiltale.

Man fristes til at tro, at der ved denne tid ligefrem er foregået en ændring i Bendt Olricks sindstilstand. Det er også ved samme tid at det spændte forhold til missionærerne og kateketerne for alvor

er begyndt. Sidst i 1783 er kateket Hvidsted endnu blandt fadderne, da inspektøren har barnedåb; et par år senere stempler han ham som »liderlig og ugudelig« og »en vel kendt snighandler«.

Ifølge missionær Peder Rud. Heides senere fremstilling til Missionskollegiet (³⁰/₆ 1787) hidrørte uenigheden imellem dem fra en samtale om de Danskes omgang med Grönlænderne, »som jeg påstod burde være venlig, kærlig og ikke hård og tyrannisk«. Den myndige inspektør har taget ordene som en udæskning, og krigen er begyndt.

Har Bendt Olrik personlig været hårdhændet mod de indfødte? I klageskrivelserne anføres ikke noget bestemt i så henseende. Men det må indrømmes, at strenghed mod Grönlænderne vilde svare til hans øvrige færd. Og hans egne skrivelser giver fingerpeg i den retning. Når han (¹⁷/₅ 1785) udtaler, at den grönlandske kateket Math. Aronsen har sådan magt over sine landsmænd, »at han kan bringe enhver af dem til at jage mig en kniv i livet eller skænke mig et skud«, så røber han derved, at han just ikke betragter sig som elsket, — og røber tillige, hvorfor han i virkeligheden holdt gode miner med Aronsen! Næste år, da mange Grönlændere ved Sukkertoppen døde af forgiftning ved råddent hvalkød, beklager han blot, at Handelen derved mister brugbare arbejdere, men finder ikke lejlighed til at udtrykke nogen medfølelse med de ulykkelige (skrivelse af ⁸/₉ 1786).

Hvorom nu alting er, spiller forholdet til de indfødte ikke nogen rolle i Bendt Ollriks hårde stridigheder. Det er med missionærerne, præsterne, at han har sin egenlige dyst. Her er de fleste af hans avindsmænd, og de har i præsterne P. R. Heide i Holsteinsborg og Niels Hveysell ved Ny-Sukkertoppen haft energiske førere. Stridsemnerne er af meget forskellig art, men slynger sig ind i hinanden, så der dog dannes en helhed.

En enkelt af de mange stridigheder har imidlertid en særstilling, og da den er noget for sig, skal den omtales først. Det er den Ginge'ske sag.

Missionær A. Ginge i Godthåb var ved altergangen ²⁴/₉ 1786 kommet til at forbigå en altergæst med brødet (ikke med vinen), og af frygt for ubehageligheder fra inspektør Ollriks side flygtede han til Danmark. Inspektøren skrev straks, at Ginge havde suspenderet sig selv, og udtalte ønsket om, »at denne upræstelige mand dog ved denne lejlighed måtte blive hjemkaldt fra et land, hvor han vel kan bevirke og afstedkomme meget ondt, men intet godt«. Det gör et ejendommeligt indtryk at se Ollrik i denne sag optræde som kirkens nidkære vogter. Og da missionæren på forhånd var så angst for inspektøren, at han straks efter sit fejlgreb flygtede fra Grönland, tyder det i virkeligheden på, at der tidligere har været sammen-

stød, og at den kirkelige sag må ses på baggrund af personligt fjendskab. Missionskollegiet stillede sig da heller ikke på inspektørens side: eftersom Ginge ellers var »en ordenlig embedsmand«, indstilledes det (⁸/₁₁ 1787), at han fik tilgivelse for sin uagtsomhed, imod at han ved sin tilbagekomst til Godthåb næste år afgav en passende erklæring fra prædikestolen. Det følgende år kom Ginge tilbage til Grönland; men 1792 tog han sin afsked og blev dernæst præst i Danmark. Ved astronomiske og meteorologiske observationer har han gjort sig fortjent af Grönlandsforskningen.

De andre stridigheder mellem inspektøren og præsterne samler sig væsenlig om fire punkter.

For det første har præsterne krævet helligdagshvilen ubetinget overholdt, medens Bendt Olrik i sin iver for statens økonomiske interesser har hævdet, at kom der hval i fjorden, måtte lejligheden til hvalfangst ikke forspildes, selv om det var Søndag. Her har præsterne, synes det, set altfor snævert på tingene. Bendt Olricks krav svarer i virkeligheden til gammel skik på Færøerne: når råbet »grind« lyder under gudstjenesten, styrter mændene ud af kirken og kaster sig over grindehvalerne. Handelsdirektionen gav ham da også medhold. Noget andet er, at han ikke har gjort sin synsmåde gældende på nogen videre hensynsfuld måde.

For det andet kunde Olrik ikke finde sig i, at der gik noget fra Handelen derved, at de døbte Grönlændere ofrede hele og halve hvaler eller harder m. m. til opførelse af kirker eller udstyr af dem, der allerede var bygget. Herved kom han end mere i modsætning til missionsarbejdet.

For det tredje var der strid om rækkevidden af de grönlandske embedsmænds ret til at forsyne sig med dun og ræveskind til brug for dem selv og deres husstand. Inspektør Olrik havde selv forsynet sig med 12 blåræveskind »af yderlig nødvendighed til foer under en pels til min kone« (skr. af ³¹/₅ 1783), og her har han sikkert været i sin gode ret; hans avindsmænd har i så henseende ikke ført klage imod ham. Derimod klager de bittert over, at han vil indskrænke den ret, som de havde til rent personlig forsyning med landets produkter. Afgörelsen af sagen viser, at inspektørens iver for Grönlandske Handels tarv her har ført ham for vidt.

Fjerde stridsemne dukker op lidt senere. Præsterne klager over handelsbetjentes forargelige liv; men inspektøren holder sin hånd over dem, når de ellers er brugbare i Handelens tjeneste. Atter er det statens økonomiske interesser der er ham det afgörende. Men er han her som ellers meget ensidig, så har præsterne i deres lidenskabelige klager sikkert også gjort sig skyldige i store overdrivelser.

Vi skal dernæst se på stridens hele udvikling.

Allerede ²⁷/₁ 1785 — altså støttet på præsteindberetninger fra

1784 — klager Missionskollegiet over inspektør Olrik til Grönlandske Handels direktion: Efter at den forargelse, visse handelsbetjente havde vakt ved deres usædelighed, nogenlunde var dæmpet, derved at de skyldige blev fjernet, besværer både lærere (3: præsterne) og tilhørere, både kristne og hedninger, sig over kammerråd Olrik, »som endog ikke undsér sig for at tilsidesætte den tilbørlige agt for religionen og lærerne, hvilket lettelig kan gøre dem foragtet dér i landet«. Inspektøren havde nemlig udtalt, at det var skadeligt for Handelen, at Grönlænderne blev kristne. Fremdeles, at det var tosser og narre der gav en hel hval til kirkers udstyr og prydelse, hvorfor han f o r b ø d det. Overhovedet lod han hvalfangst og handel gå forud for gudstjenesten. Da en kristen Grönlænder spurgte ham, om han ikke skulde overholde hviledagen, svarede han: »Du skal få tre sabbater i én uge, når hvalfangsten først er til ende«. Tilmed forbød han missionærene at købe af de indfødte til deres føde og klæder; alt skulde de modtage af inspektørens hånd, og »dette forårsager, at hedningerne taber deres agt for lærerne, som de siger bliver behandlere som de foragtelige matroser eller som børn«. Kollegiet henstiller derfor til Direktionen at betyde kammerråd Olrik, »at han ikke alene viser missionærene den agt, han er deres embede skyldig, men endog så vidt muligt understøtter dem i deres forretninger til religionens fremme og udbredelse blandt Grönlænderne«, og at missionærene ikke mister deres iforvejen begrænsede frihed til at købe af landets produkter.

Direktionen syntes straks at ville holde hånden over den tjenstivrige inspektør: Det måtte frarådes Grönlænderne at give til kirker, navnlig til deres udsmykning, og de måtte ikke af hensyn til gudstjenesten afholdes fra hvalfangst; inspektørens ringeagt for religionen måtte først bevises.

Missionskollegiet svarede sagtmodig, at inspektørens tænke-måde kunde »være hans egen sag, når det kuns ingen indflydelse måtte have på de enfoldige Grönlændere«. Herefter indtog Direktionen en anden holdning, for så vidt som den sendte inspektøren en skarp skrivelse i anledning af missionskollegiets beskyldning for »at have tilsidesat den tilbørlige agtelse for religionen og dennes lærere samt ved adskillige ej velbetænkte udtryk og talemåder at have givet forargelse så vel overfor kristne som overfor hedninger«. Hvis han ikke klart kunde godtgøre sin uskyldighed, såe Direktionen sig ikke i stand til at værne ham i hans embede.

Inspektøren måtte nu indhente erklæringer fra sine undergivne også klagens ophavsmænd, og det lykkedes ham for denne gang at ride stormen af.

Missionskollegiet havde imidlertid udvirket et kgl. reskript (3/6 1785), der udtrykkelig tillod missionsbetjentene i Grönland at

tilforhandle sig landets produkter til klæder og andre livsfornødheder. Men derved skabtes der ikke fred. Inspektøren fortolkede reskriptet således, at friheden på forskellig måde indskrænkedes. Klagerne over ham blev lidenskabeligere og mangfoldigere. Men inspektøren satte hårdt imod hårdt. I missionær Hveysells hus ved Ny-Sukkertoppen gik han voldsomt til værks, lod hans kasser bryde op og aktionerede ham for et ræveskind. Beklagede missionærerne sig over, at han indskrænkede handelstilladelsen, svarede han, at det var dem, der udvidede den. Drøfte spørgsmålet vilde han ikke. På en mådeholden henvendelse fra missionær W. A. Meyer i Frederikshåb svarer han (²⁶/₇ 1787) med selvfølelse og stolthed: »Jeg står og falder for min allernådigste konges retfærdige domstol«. Det lyder ret drabeligt. Men der er mindre af sejrxfanfaren i de næste ord: »og synes høre i forvejen Deres Velærværdigheds og Deres medbrødrers muntre håndklap geleide mit fald!«

En voldsom strid havde han med missionær Heide, som fra 1784 var præst i Holsteinsborg. Inspektøren havde i 1786 idömt Heide en mulkt for ulovlig handel med et skibsmandskab. Heide vedtog bøden, imod at inspektøren intet indberettede til hans foresatte, og gav ham en anvisning på de første 40 rdl. af den. Men senere søgte han at slippe. I brev til Missionskollegiet (³⁰/₆ 1787) siger han, at han kun af nød har indvilget i »Hr. Olriks på åbenbar had, ondskab og partiskhed fældede mulkt«; når han havde afbetalt den første del af mulkten, var det ikke fordi han erkendte, at han var »en nedrig snighandler«, men for at »konservere sig« mod inspektørens trusler. I overensstemmelse hermed indsender Heide et andragende til Grönlandske Handels direktion og støtter det ved at meddele, at han har indbjerget en drivhval, der gav Handelen en fordel af 2500 rdl.

Straks efter følger der ny klager. Heide sender et brev, Olrik har tilskrevet ham, beder sig friet for »denne mands had og sorte ondskab« og påstår endog, at inspektøren har afkortet ham hans kulforsyning, så han og hans familie må lide nød. En afskrift af en indberetning fra inspektøren giver ham anledning til følgende udbrud: »Hans lögnagtige malerier dræber mig ikke, jeg skal magelig kunne forsvare mig«. Og inspektørens forhold betegnes som langt under det embede, han beklæder (Aug. 1787).

Samtidig klager både Heide og Hveysell til Missionskollegiet og Handelsdirektionen over at inspektøren holder hånden over assistent Niels Lunde, der lever det forargeligste liv, ligesom også over assistent Chr. Lorentzen og den grönlandske kateket Math. Aronsen, hvis færd ikke var meget bedre. Lundes sag stod så slet, at inspektøren havde måttet love at fjerne ham. Men begge missionærerne hævder, at han har brudt sit løfte og ført dem bag lyset.

Heide skriver, at da kammerråd Olrik d. 19. Juli ankommer til Holsteinsborg, kundgør han offentlig, at Lunde var arresteret på det ved Ny-Sukkertoppen liggende skib, hvor han arbejdede som simpel matros, og til Heide udtaler han privat, at Lunde var så ulykkelig som han kunde blive; men »ved min ankomst til Ny-Sukkertoppen«, fortsætter Heide, »finder jeg dette grundfalsk: Lunde har modtaget kolonien med dens tilbehør og er stedets købmand«. Hvad Lorentzen angår, da er han ansat ved Holsteinsborg som købmand, men den retskafne købmand Sandholt hjemsendes. (Denne hjemsendelse var, som det synes, vilkårlig; Sandholt havde udbetalt nogle handelsvarer for den ovf. omtalte drivhval, men det var på en udgiftsordre fra Nord-Grönlands inspektorat).

Hveysell går endnu videre end Heide. Han lader sig endog henrive til den påstand, at besværer man sig over handelsbetjentenes liderligheder, er det for inspektøren en anbefaling for dem. »Ingen er mere elsket af ham end de liderligste og sletteste«. Lunde er et ryggesløst menneske og »derfor« inspektørens yndling, Mens Heide taler om »umennesket kammerråd Olrik«, kalder Hveysell inspektøren »en ærkeløgner og æreskænder« og fortsætter dernæst således: »Lad en Olrik anklage mig som den der begejner ham med ærerørige og fornærmende ord! lad ham endog fuldføre sin trusel at se en viss geistlig — ufejlbarlig mig ment — gjort til tremarksmand, jeg håber at kunne gøre hans ondskabsfulde anslag til intet, når hans vidner ikke vil blive ménedere«. De to angribere lader til sidst forstå, at hjemkaldes inspektør Olrik ikke, var de ikke sikre på livet, og skulde han forblive i Grönland, hvor han forfulgte dem og undertrykte dyd og sædelighed, så måtte de drage derfra.

På sin side klagede Bendt Olrik over Heide til Direktionen: Præstens skyld var åbenbar; han havde været i sådan sjæleangst, at han for den sags skyld gerne kunde have vedtaget en mulkt på 200 rdl. og endda givet inspektøren aflad for 20 år! Nu har hans kommissionær i København nægtet at betale de 40 rdl. som afdrag på mulkten; præsten havde altså givet ham »en April-seddel at løbe med«. Heide betegnes som »dette umenneske, min blodige fjende og forfølger«, hvis nedrighed har været og daglig bliver så stor som stinkende.« Udsat for søgsmål fra Heides side besværges Olrik Direktionen om at værne ham, indtil han kan komme hjem og forklare sig. Om Heides bjergning af hvalådslet udtaler han sig på en for Heide meget fornærmende måde. På dette punkt tog hans efterfølger for øvrigt afstand fra ham.

Missionskollegiet, der sendte præstens klager til Handelens direktion, stillede sig i det hele på deres side og bad Direktionen kalde den ilde lidte inspektør tilbage.

Direktionen afgjorde de forskellige sager således: Olrik havde

ikke fejlet ved at indskrænke handelsfriheden til de egenlige missionærer, men han havde været ubeføjet til at undtage visse grønlandske produkter fra denne tilladelse, og han skulde tilbagekalde sine krav i så henseende. Vedrørende mulksagen hævdede man, at Heide ikke havde været ganske uskyldig, og man kunde derfor ikke slet og ret frafalde mulkten; men man påskønnede Heides tjeneste med at indbringe en hval og vilde derfor lade dette gå op imod den del af mulkten, som endnu ikke var betalt. Niels Lunde skulde have været hjemkaldt; men i mangel af andre havde inspektøren måttet konstituere ham for et år som købmand ved Ny-Sukker-toppen. Med hensyn til selve inspektøren udtalte Direktionen, at den på grund af handelskrisen havde betænkelighed ved et inspektørskifte netop nu og derfor havde besluttet at lade Olrik blive på sin post endnu et år, men samtidig havde anbefalet ham at medvirke til enighed, i håb om at Missionskollegiet vilde rette samme formaning til missionsbetjentene (³¹/₃ 1788).

Missionskollegiet svarede ved at indsende ny klager mod inspektøren og bad atter om at få ham kaldt tilbage. Hertil måtte Direktionen »tjenstligst anmærke, at de her til Handelen indkomne dokumenter vel vidner om, at der har rejst sig en del disputer og stridigheder imellem nogle af det kongelige Collegii betjente i det søndre inspektorat og inspektøren sammesteds, men at man dog af samme ikke kan finde adgang til at anse inspektørens længere forblivelse i Grönland for et år at kunne have en så aldeles skadelig indflydelse på missionens fremgang, som det kgl. Collegium synes at befrygte«. Man vilde gerne have ladet kammerråd Olrik hjemgå dette år, men af de tidligere anførte tvingende grunde havde man »foranlediget, at han endnu et år måtte forblive på sin post for derefter til 1789 ufejlbarlig at hjemgå« (⁸/₄ 1788).

Til dette løfte henholdt Missionskollegiet sig da. Der indkom i 1788 ny klager over inspektøren; men under henvisning til Direktionens ord vilde Kollegiet ikke besvære med brevveksling om kammerråd Olriks »utilbørlige forhold imod missionsbetjentene« (²⁰/₁₀ 1788, ⁶/₄ og ²³/₆ 1789).

Oppe i Grönland fortsattes kampen til det sidste. På det bestemtteste bestred Heide, at den mulkt, inspektøren havde idømt ham, var lovlig; kammerråd Olrik havde sværtet ham i hans fædreland, ligesom han ødelagde hans rygte i Grönland. Var han formuende nok, så vilde han straks have anlagt sag mod inspektøren; men han forbeholdt sig senere tiltale. Denne mand havde vovet at påstå, at Heide under en rejse nord på ikke tog sig andet for end at sværme om på øerne efter dun. Gud, hans egen samvittighed, alle Danske på Egedesminde og hans følge på 8 mand, — alle var de hans vidner, at han aldrig uden nødvendighed havde været på

øerne og altid kun på de nærmeste, hvor der ingen fugle fandtes. Efter sit embede burde inspektøren være den sidste til at komme med så lögnagtige beskyldninger. Men »i ingen del af vort land er lærerstanden så foragtet som i Grönlands sydre del«. Mange Grönlændere er allerede rejst bort til det nordre inspektorat. Der er oplag af varer; men Heide må indsende krybende ansøgninger om proviant, alt skal komme an på inspektørens nådige beslutning, og han giver så knapt, at Heide og hans familie må sulte. Handelsbetjentene er underkuede som maddiker, de tör aldrig vidne, langt mindre give oplysninger. Kun præsterne tör tale; og dem søger inspektøren at æreskænde ($\frac{4}{8}$ 1788).

Ved samme tid kommer Bendt Olrik selv til at aflægge et nok så kraftigt vidnesbyrd om sin heftighed og pirrelighed. I en rundskrivelse til distriktets handelsbetjente ($\frac{24}{4}$ 1788) taler han nemlig om missionær N. N.'s »gyselige ondskab og nedrighed, indbefattet i disse missionærens ord: »Inspektøren véd, at ved mig er intet at pille; derfor vil han ikke tage mig på mine ord«; Hans Velærværdighed vil hermed sigte ham for »snighandler eller deslige bedragerier eller det, som er omtrent lige så djævelsk eller værre«. Hvorefter han lidenskabelig værger sig mod beskyldningen for pillerier! — Ved en anden lejlighed er det navnlig sin herskesyge inspektøren afslører: da missionær Hveysell har gjort sin præstelige pligt ved at mægle i en strid og tilvejebringe forlig, er Olrik yderst forbitret over at sagen ikke först var meldt til ham.

Alle præsterne klager fremdeles over forurettelser med hensyn til handelstilladelsen. De erklærer, at det var dem en skuffelse, at inspektøren ikke blev hjemkaldt i 1788. Og udsigten til at blive af med ham gjorde dem mere pågående. Heide skriver til Missionskollegiet ($\frac{6}{8}$ 1788): »Kammerråd O. forbliver her endnu et år, og jeg vil i dette år beegne ham efter fortjeneste. Hans sjæl er altfor ond og sort, at han skulde ophøre med sine ondskaber, allerhelst nu da hans regering vedbliver og vore hjemsendte klager er bekendte. Ligemeget, bliver han grov og gör mig overlast i mit hus som forrige år hr. Hveysell, står alle Grönlændere mig bi som én mand. Mit foretagende i så fald skal ikke blive anderledes end jeg godt skal kunne forsvare for enhver lovlig ret. Gud være lovet, mæn har nu glade udsigter i det tilkommende«. Heide vilde derfor også til det yderste fastholde, at Niels Lunde skulde svare lejermålsbøder, hvor meget end inspektør Olrik »vil slette sin yndlings forbrydelser«.

Det er ikke for meget sagt, at Bendt Olrik og missionærerne gensidig hadede hinanden. Samarbejde mellem dem var i alle tilfælde en umulighed. Og skönt der tydelig nok var kampånd i den embedsivrige inspektør, der ikke gik af vejen for nogen dyst, så har

den evindelige strid dog sikkert forbitret ham livet, så han nok kunde længes efter at komme bort fra det hele.

Een eneste præst var der, som B. O. agtede og ikke betragtede som fjende. Det var den højt fortjente missionær, provst Jörgen Sverdrup. Men han var i Jakobshavn under det nordlige inspektorat; og da han fik tilbud om Holsteinsborg, hvor han vilde komme til O.s inspektorat, betakkede han sig.

Også i sin øvrige embedsførelse led B. O. nederlag. Da han indrettede hvalfangst-anlæg ved Ny-Sukkertoppen og opretholdt det trods Direktionens bud, havde han den tort, at der i de 6 år ikke fangedes en eneste hval¹⁾.

Hertil kom huslige sorger. Hans hustru fødte ham to sønner og én datter; men de døde alle i spæd alder. Ingen venner havde han, og da han søgte at faa sin yngre broder flyttet fra det nordgrønlandske til det sydgrønlandske inspektorat, glippede det.

Om Ole Tønder kunde være blevet nogen støtte for sin ældre broder, det får stå hen. Så meget kan man dog sige, at han havde noget som Bent savnede: den store elskværdighed, det friske og fornøjelige sind, der gjorde ham afholdt allevegne. Han var i det nordgrønlandske inspektorat værdsat som en rask og dygtig mand, og man vilde nødig af med ham; imødekommende gik han da ind på, at den 6 års tjenestetid skulde regnes ikke fra 1778, men fra 1781. Inspektøren for Nordgrønland J. F. Schwabe lod ham stå fadder til sine børn. Hans eftermand, Wille, kalder ham »en ærlig og driftig betjent«, roser ham for troskab, årvågenhed, flid, nidkærhed, ædruelighed og retskaffenhed og indberetter, at der 1782—87 under hans ledelse er fanget 30 hvaler. Gentagne gange fik Ole Tønder Olrik da også belønninger for sin gode tjeneste. Da en epidemi i 1785 bortrev næsten alle indbyggere på Kronprinsens Eiland, rejste han trods den farlige årstid (November) dertil over åbent hav. Den senere inspektør M. N. Myhlenphort kalder ham med fuld føje »den kække mand.«²⁾

Bendt Olrik vilde altså gerne have sin broder til Syd-Grønland. Flere gange stillede han forslag derom til Direktionen uden dog

¹⁾ L. Bobé i »Grønland i tohundredåret for Hans Egedes landing« (Kbhvn. 1921), II, 172.

²⁾ Myhlenphort fortæller for øvrigt en ganske mærkelig historie om hvorledes Ole Tønder Olrik førte sine landsmænd til et møde med »angekutten« (d: angakokken, troldmanden) Tingertok, der for god betaling vilde gøre sine kunster og spå, hvormange hvaler de vilde få det år. Da de indfinder sig i »templet« og der er gjort mørkt, bliver de bombarderede med småsten, så de må fortrække. Senere undskylder angekutten sig med, at ånden ikke kunde lide de fremmedes nærværelse og derfor var ubehagelig; men han havde sagt det forud og krævede derfor sin løn. Så fik han noget tobak og var tilfreds. Han varslede fangst af 3 hvaler det år, — og det slog til.

ligefrem at »rekommandere« Ole. Direktionen vilde imidlertid ikke indlade sig på en sådan ordning, og når man kender Syd-Grönlands stemning overfor Bendt, så må man prise Ole lykkelig med at det ikke blev til noget. Selv i Nord-Grönland skulde han få hadet til Bendt at føle. Gæstfrit havde han i Marts 1787 indbudt en de landsmænd, blandt dem købmand J. N. Bidstrup, som Bendt Olrik havde hjemsendt fra Godthåb for »gæld og galskab«. Bidstrup drak sig fuld og skældte Ole ud, fordi han var broder til Bendt. Ole vilde prygle ham, de andre skilte dem, men Bidstrup trak kniv. Blodet kom dog ikke til at flyde; derimod slog Bidstrup alt glas og porcellæn itu, så de måtte bagbinde ham og køre ham hjem.

Oles helbred var imidlertid blevet nedbrudt. $28/4$ 1787 fik han efter ansøgning sin afsked, og $11/8$ s. å. vendte han tilbage på det overvintrede skib »Island«. I brev af $10/7$ melder den ældre broder til Direktionen, at »den arme hvalfanger-assistent« nu har tilsat den sidste rest af helbred og går hjem »efter tilladelse«. Han gör her den overflødige tilføjelse: »Jeg kan kuns ynke ham, tör ej bede om nåde for ham«. Ole trængte jo ikke til den store broders beskyttelse, ej heller til nogen nåde. Han blev toldbetjent, fra 1790 konsumptionsinspektør, i Ringsted. Ved en ildebrand viste han det mod og den raskhed, der kendes fra hans færd i Nord-Grönland. Men skørbugen, som han havde hentet sig i det høje Nord, tog til. 1796 blev han toldkasserer i Køge. 1799 døde han, efterladende sig enke, Anna Margrethe f. Haste (f. 1761, d. 1825), og to små drenge i trange kår. Fra ham stammer den ældre linje af de danske Olrik'er.

Efter at Bendt Olrik således havde sét sin broder hjemgå til Danmark, måtte han end mere føle sig som en ensom mand. Tilskyndelsen til at drage samme vej blev utvivlsomt stærkere. Da han endelig hjemkaldtes i 1789, var det ikke blot en befrielse for hans underordnede, men også for ham selv.

Lige inden afrejsen havde han endnu forskellige bryderier. Ved Sukkertoppen fremstod Grönländerparret Habakuk og Marie Magdalene med deres bekendte sværmeri. Af kirkelige grunde var det naturligvis ikke at Bendt Olrik tog sig dette nær; hans bekymring gjaldt blot, at sværmerne forsømte spækindvindingen af en drivhval. Men han nyttede bevægelsen til at forbyde alle købmændene at give provisioner til kateketerne, med mindre de stillede kaution. I samme cirkulære rasede han voldsomt mod hele missionen. Det var hans afskedshilsen, og den blev besvaret med harmfulde protester. — For øvrigt skete det, at da missionær Hveysell opfordrede hans eftermand til at skride ind mod det Habakuk'ske sværmeri, fik han afslag; den ny inspektør, A. M. Lund, indtog en

lignende holdning som sin forgænger, i alt fald erklærede han, at han ikke vilde omvende Grønlænderne »på mexikansk«¹⁾.

På anden måde havde han kvalm af en ung Christian Brodersen, søn af bødkeren ved logen Fiskernæsset. Han var aldeles ustyrlig og har formodentlig været abnorm. I brev af ²⁸/₆ 1789 meddeler Bendt Olrik, hvem der er drengens fader, og udtaler, at drengen af naturen er grulig ond og slem; »prygl er han hos sin egen fader bestandig vant til«, men lige meget hjælper det. Inspektøren anbringer ham derfor nu hos købmand Johan Christopher Lund i Julianehåb, idet han »rekommanderes Hr. Lund til det alvorligste og skarpeste eftersyn«; udgifterne føres bødker Brodersen til regning. Denne ordning var sikkert meget fornuftig. Meget kom der dog ikke ud af det. ¹/₁₀ 1790 skriver købmand Lund: »Da den af inspektør Olrik med skibet Holsteinsborg forrige år tilsendte bødkerdreng Christian Brodersen er af sådant gemyt og så stiv, at det ikke står i min magt at få ham god, uagtet jeg har forsøgt alle ting med ham... så dog alligevel, da han selv attrår at hjemgå, såsom og efter hans faders forlangende, men især for hans onde gemyts skyld, hjemsendes han iår med skibet, da han er unødvendig her ved kolonien«²⁾.

Så kom opruddet, der skulde bane vej for mere harmoni i det sydgrønlandske inspektorat.

Der er noget der tyder på, at den forhadte inspektør til sidst har søgt at gøre sig en smule yndet. Men det kom for sent. Endnu ¹⁴/₈ 1789 taler Heide om tilstanden »under en Olricks regering« som det værste tyranni der tænkes kan. Senere i brevet røber han, at inspektøren ved afskeden har rakt hånden til forlig. Han skriver nemlig: »Ingen kan med sandhed beskylde mig for ladhed og dovenskab i mit embede, endog ikke min største fjende, Hr. Olrik, som tværtimod såvel offentlig på pladsen som sidst afvigte Søndag d. 9. August efter prædikenen i Bethel for mandskabet holdt den herligste lovtale over mig«.

Således kommer pastor Heide til at kaste et lille solglimt over sin modstander. Samtidig stiller han sin egen uforsonlighed i des skarper lys. Og denne uforsonlighed følger ham videre med usvæk-

¹⁾ Hveysells promemoria af ³⁰/₆ 1790. L. Koch (Kirkehist. saml. 5. række V, 474) henfører med urette dette svar til Bendt Olrik.

²⁾ I et brev til mig har provst L. Koch udtalt, at Bendt Olrik efterlod sig en ustyrlig uægte søn i Grønland. Han kan kun have støttet dette på købmand Lunds anf. brev fra 1790 og har ikke kendt B. O.'s brev om drengen fra 1789. — Overhovedet har B. O. ikke noget på sin samvittighed m. h. t. løse forbindelser. P. R. Heide, som ellers ikke nægter sig noget, når der gælder angreb på B. O., og som i 1793 anklagede sin kaldsfælle Ginge for at have besvangret en Grønlænderinde (Kollegiets svar var at give Ginge godt vidnesbyrd), har ikke noget tilsvarende at anføre mod O.

ket styrke. $27/8$ 1790 skriver han til Missionskollegiet: »Med megen rolighed og fornøjelse har jeg tilbagelagt denne vinter fremfor de forrige jeg i Grönland har oplevet. Omsider blev vi dog skilt ved den onde Olrik, Holsteinsborg forsynet med en god købmand og Syden (∴ Syd-Grönland) med en brav og veltænkende inspektør«.

Præstens dom, »den onde Olrik«, bliver dog næppe historiens dom. Bendt Olricks ulykke var, at han misforstod sin stilling. Han var virkelig tjenstivrig, måske mere end de fleste; men han havde skyklapper overfor alt det, der ikke hørte til hans embedspligter, således som han opfattede dem. Da han så tilmed var rapmundet indtil overilelse, heftig indtil voldsomhed, selvfølelse indtil vanvid, så stødte han alle fra sig og vakte deres had. Nej, ond var han sikkert ikke. Men han var koleriker til det yderste.

Og i grunden et ulykkeligt menneske. Han led vel ligefrem af forfølgelsesvanvid. I alt fald bad han allerede $31/8$ 1787 Handelsdirektionen om på hjemrejsen at få et godt skib og en skikkelig kaptajn. »Flere af de på landet farende« havde nemlig ønsket at føre ham hjem for at hævne sig på ham. Han frygtede endog at blive kastet overbord; man kunde så let give hans egen uforsigtighed skylden.

$2/9$ 1789 forlod Bendt Olrik og hans hustru Godthåb ombord på skibet »Inger Lovisa«. Efter to måneders hård sejlads kom de til Norge, og dér blev de til udgangen af Febr. 1790. Så sejlede de til København og slog sig ned i Danmark for flere år. Lejlighedsvis afgav den fhv. inspektør en erklæring til Direktionen om en grønlandsk sag; hvad han ellers tog sig for, vides ikke. Han var i denne tid på ventepenge og fik tilgodehavender udbetalt¹⁾. Fremdeles sendte han penge til sin moder. Endnu 1793 lod han sin hustru overbringe 60 rdl. til broderen Ole Tønder Olrik, for at han kunde sende pengene til Norge²⁾.

Når det trak så længe ud med Bendt Olricks anbringelse i ny stilling, kommer det vel deraf, at han ikke vilde nøjes med en underordnet plads, og regeringen har ikke ment at kunne bruge ham i overordnet stilling herhjemme; måske har der virkelig ikke været noget tjenestemandsskifte som lod sig anvende. Endelig blev han anbragt i et anset embede, denne gang i tropernes hede! $20/10$ 1792

¹⁾ $8/2$ 1791 havde han 1888 rdl. 91 β til gode. $11/10$ 1791 udbetaltes ham ventepenge for $7/12$ 1789— $31/3$ 1791: 526 rdl. 64 β . Endnu $6/7$ 1792 får han et tilgodehavende på 18 rdl. 49 β . På den anden side fik Grönl. Handel et lille beløb til gode i B. O.s enkes dødsbo.

²⁾ O. T. Olricks kvittering, dat. Ringsted $26/2$ 1793, fandtes i fru Maria Hedevig Olricks gemmer efter hendes død. De 60 rdl. opførtes derfor som uviss indtægt for boet og afkrævedes Ole T. Olricks enke; men ved udskrift af Bendt O.s brev godtgjorde enkefru Anna Margr. O. $15/3$ 1800 den rette sammenhæng. Se skifteprotokollerne 1798—99 I med pakke 58 i Landsarkivet ved København.

blev han nemlig udnævnt til guvernør for de danske kolonier i Guinea, hvorfra den hidtilværende guvernør, kaptajn A. R. Björn, blev kaldt hjem. Og da Olrik som »virkelig kammerråd« iforvejen var i rang med kaptajner, fik han ($\frac{7}{11}$ 1792) karakter af major. Hans løn skulde være 2000 rdl. årlig, efterlønnen 600 rdl. Skulde han dø på udrejsen eller i Guinea eller på hjemrejsen, var der sikret hans enke 200 rdl. om året ($\frac{2}{11}$ 1792).

Efter at ægtefællerne havde oprettet testamente ($\frac{21}{11}$ 1792) drog Bendt Olrik afsted i foråret 1793 for at tiltræde embedet. $\frac{26}{6}$ nåede han sit bestemmelsessted, fortet Christiansborg¹⁾.

$\frac{16}{3}$ 1792 var udstedt den berømte forordning, der forbød negerhandelen med udgangen af 1802, men rigtignok tilstedte større frihed i slavehandelen indtil da, for at de vestindiske kolonier kunde være tilstrækkelig forsynede med negerslaver, og ved frd. af $\frac{7}{11}$ 1792 tillodes det endog ikke blot Dansk-Norske, men også andre at udføre negere fra det danske Guinea til hvilkesomhelst steder, blot man svarede 10 rdl. af hver neger til forternes vedligeholdelse. Som man sér, var det altså ingenlunde noget arbejde i humanitetens tjeneste der ventede den ny guvernør, tværtimod. Den hårdhændethed, han var vant til fra Grönland, kunde der her, sørgeligt nok, være rigelig brug for. Den forøgede negerhandel vilde for øvrigt give arbejde nok, og mangt og meget ved forterne skulde tilmed udbedres. Der var altsaa meget at tage fat på for en virkelysten mand.

Men Bendt Olrik fik knap begyndt. Efter 6 ugers ophold på fortet Christiansborg døde han $\frac{3}{8}$ 1793. Just som han efter ungdomsårenes kamp og möje havde opnået en vel lønnet og ansæt stilling, endtes hans omtumlede liv. Hans ejendele solgtes ved auktion. Der indkom 1822 rdl., som foreløbig blev indsat i den kgl. kasse for Guinea-kolonierne.

Det var ikke meget hans enke havde at leve af. Men hun klarede det dog med sine 200 rdl. om året. Når hun ($\frac{21}{11}$ 1795) indsendte en promemoria om at måtte få de 1822 rdl. fra skiftet efter hendes mand, begrundede hun det ikke med sin egen nød, men med ønsket om at hjælpe moderen til genrejsning af hendes hus, der var ødelagt ved Københavns store ildebrand. Hun fik ikke noget den gang, men i sommeren 1798 udbetaltes hende først 1000 rdl., senere 633 rdl. 32 β. Restbeløbet, 188 rdl. 4 β 13 β, indgik i hendes dødsbo.

Kammerrådinde (også kaldet majorinde) Olrik ses at have boet på forskellige gårde i Nordsjælland: i Høsterkøb (1795), i Brådebækgård ved Hörsholm (1795—96) og i Søllerød hos en hr. Sandberg (1798). De sidste måneder af sit liv havde hun et værelse

¹⁾ Aktstykker i Rigsarkivet. Jfr. Kay Larsen, De Danske i Guinea (Kbh. 1918), s. 97. 137.

i et hus med have ude på Nørrebro (nr. 89). For logi og kost skulde hun give 50 rdl. halvåret; men hun holdt sig selv med te, kaffe og øl. Her døde Maria Hedevig Olrik $2\frac{1}{8}$ 1799, ikke efterladende sig andet end lidt bohave og nogle klæder. Skiftekommissionen registrerede følgende effekter i dødsboet: et egechatol med skab, 2 underdyner, 1 overdyne, 4 puder, en liden dragkiste, en dug, 3 spejle, 3 borde, 6 stole, 2 kjoler, 2 kofter, 4 skørter, 2 forklæder, 4 lagen, 2 særke, en kanapé, 1 blikdåse og 1 børste. Ved auktionen $\frac{3}{8}$ 1800 indbragte disse sager 159 rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 4 β , der gik med til begravelsesomkostningerne.

Hermed ender denne tragedie.

Lieutenant Anders Tobiesen.

Af Arkivar **E. A. Thomle.**

Jeg har i dette Tidsskrift 5. R. VI. S. 234 ff. meddelt nogle Oplysninger om Familien T o b i e s e n, der fremdeles lever baade i Danmark og Norge, og over hvilken Slægt der er meddelt en fuldstændig Stanravle i »Patriciske Slægter«, III. S. 268 ff. Her er ogsaa de Oplysninger om Slægtens ældre Led, som jeg havde meddelt i dette Tidsskrift, bleven benyttet. Desværre viser det sig, at hvad jeg dengang kunde oplyse om den i Overskriften nævnte Lieutenant A n d e r s T o b i e s e n ikke er ganske rigtigt og jeg har derfor troet, at det vilde være hensigtsmæssigt her at meddele, hvad jeg senere har fundet om ham og hans Børn.

Lieutenant A n d e r s T o b i e s e n, der var en Søn af Slægtens Stamfader. Foged Tobias Sørensen, stod 1. Januar 1679 som Færnik i Akershus nat. Inf. Reg., hvor han 16. April s. A. ansattes ved Capt. Bilts (7de) Comp. Den 1. Januar 1680 stod han ved Capt. Otto Mangelsens Comp. af Smaalemke nat. Inf. Reg., hvor han 4. Febr. 1682 blev Færnik ved Capt. Grimms (7de) Comp. og i 1682 ved Laurvigske Comp. af samme Regiment. Han afgik fra Krigstjenesten 2. Juni 1689, formodentlig med Lieutenants Charakter, siden han senere kaldes Lieutenant Anders Tobiesen. Det er nemlig urigtigt, naar jeg tidligere har antaget at Anders Tobiesen i 1689 afgik ved Døden. I 1685 giftede han sig nemlig i Laurvig med A n n a G u n d e r s d a t t e r, der da var 22 Aar gammel, altsaa født 1663, og var en Datter af Skipper Gunder Olsen, der Vaaren 1685 forliste med sit Skib »Maria« og hele Mandskabet under en Storm paa dets første Reise. Efter ham holdtes der Skifte i Laurvig 10. Sept. s. A. Han efterlod sig Hustru Margrethe Hellesdatter og 3 Børn, nemlig Anna, 22 A. gl., Oluf, 17 A. gl. og Else, 13 A. gl. Anna var da allerede gift med »erlig og mandhafte Mand« Anders Tobiesen, Færnik ved det Laurvigske Comp., som Enken begjærede til sin Laugværge. Otte Dage efter Paaske 1693 afgik imidlertid Anna Gundersdatter ved Døden i Laurvig, hvor Skiftet efter hende dog først begyndte 9. Mai 1694. Grunden hertil var, at Anders Tobiesen, da Kcnen døde, var i England; og havde siden ikke været hjemme mere end 2 Gange i en 8te Dages Tid. Han var da anmodet om at gjøre Rigtighed mellem sig og Børnene, hvilket han ogsaa havde lovet, men var alligevel reist sin Vei og havde siden været borte til han nu 1ste Mai d. A. igjen var kommen hjem til Laurvig.

Her opholdt han sig imidlertid kun 2 Døgn og da Skifteforvalteren ved 2 Mænd anmodede ham om at komme tilstede for at Skiftet kunde begynde, var han allerede igjen borte, idet han havde efterladt et Brev af 2. Mai s. A., hvori han oplyste, at han nødvendigt maatte reise til Christiania, hvorfra han antog, at han om en 3 a 4 Uger i det seneste vilde komme tilbage. Da heller ikke Svigermoderen kunde give Oplysning om Boets Tilstand, maatte Skiftet udsættes. Først igen 31. Marts 1698 — altsaa 4 Aar senere — kunde Skiftebehandlingen fortsættes, idet man ved Anders Tobiesens Ankomst til Laurvig igjen kunde forsamles i Margrethe Gunder Olsens Hus i Laurvig, hvor han da blev tilkaldt for at give Forklaring om Boets Tilstand ved Konens Død. Han meddelte da, at da han i 1685 kom i Ægteskab med sin Kone, var de begge unge og blottede for Midler, og i den korte Tid, de var sammen, paa en 7 Aars Tid, kunde de ikke under de daværende alvorlige Tider erhvæve sig noget eller saa meget, at de kunde sætte egen Husholdning, men havde altid havt sit Tilhold og Ophold i Huset hos hans kjærestes Forældre. Imidlertid havde han ved Credit af hans *B r o d e r* *Niels Tobiesen* i Christiania sammen med hr. Mogens Nielsen kjøbt en liden Kreyert, »Haabet« kaldet, Halvdelen deri for 400 Rdl., i den Tanke at han derved skulde faa sin Næring, og havde i 3 Aars Tid drevet denne Forretning, dog med liden Fordel. Og da saa Broderen igjen vilde have sine Penge tilbage, maatte han sælge sin Halvpart til hr. Mogens Nielsen med et halv hunderde Rdl.s Forlis. Saaledes at han med al Sandhed kunde paastaa, at hans Formue, da Konen døde ikke havde været mere end hun arvet efter Faderen, hvilket han kunde oplyse med Skiftetbrevet efter ham, begyndt 10 Sept. 1685 og sluttet 5. Decbr. 1687, hvorefter Arven i alt udgjorde 90 Rdl. 3 ort $10\frac{3}{4}$ /. Den bestod i $\frac{1}{6}$ i Gaarden Scharlos i Tjølling, $\frac{1}{8}$ Part i Huset i Laurvig og Resten i Løsøre. Og skjønt han ikke var fri for Gæld, saa vilde han dog alligevel give Børnene til Deling 100 Rdl., dog paa den Betingelse at Capitalen saalænge han levede og Børnene vare umyndige, skulde forblive hos ham uden Renter mod hans Obligation og sufficante Cautionister og mod at han forpligtede sig til at give Børnene uden Vederlag Ophold, Klæde og Føde samt Lærdom og christelig Optugtelse til de kom til Skjels Aar og Alder. Skifteretten fandt dette Forslag billigt og indgik herpaa, da alle »her paa Stedet«, vel var bekjendt, at hans Tilstand, da Konen døde, var som angivet; hvorefter hver af de 2 Sønner tilfaldt 33 Rdl. 1 Ort $\frac{8}{10}$ /, og hver af de 2 Døtre 16 Rdl. 2 Ort $\frac{16}{10}$ /. Faderen blev Værge og skulde rejse til Christiania, for at skaffe Caution fra sine Brødre Niels og Christen Tobiesen, begge Handelsmænd i Christiania for den for Arven udstedte Obligation. Men dette lod ikke til at have gaaget saa glat,

som han selv havde forespeilet Skifteretten. Thi Obligationen kom ikke til Retten, som tilførte Protokollen: at man siden havde ventet paa Obligationen »for at slutte denne Skifteforretning med. Mens ikke endnu efter derom siden gjorde mange Erindringer haver kunnet erholde og derfor ikke længer kunnet tardere med denne Skifteforretnings Protokollation, som idag cen 10. Juni Anno 1698 er bleven indført«.

Ifølge Skiftet havde Anders Tobiesen med Anna Gundersdatter følgende 4 Børn: 1) M e t t e, i 7de Aar (født c. 1687). 2) M a r g r e t h e, i 6te Aar (=født c. 1688). 3) R a s m u s, paa 3die Aar (f. c. 1691) og 4) T o b i a s, paa 2det Aar (= født c. 1692). Han havde saaledes ingen Søn ved Navn A n d e r s T o b i e s e n, saaledes som jeg tidligere har antaget. Sagen forholder sig vistnok saaledes, at det er den tidligere »Lieutenant«, Anders Tobiesen, der selv 2. April 1708 blev »Visiteur« i Drammen Toldsted og at han efter sin 1ste Hustru, foranførte Anna Gundersdatters Død i 1693 paany har giftet sig med E m m e r e n c e M o l e t h a, med hvem han har havt de der nævnte 5 Børn. At den Anders Tobiesen, der i 1707 levede i Christiania og »hvis Børns Bedstemoder« var salig Margrethe, Gunder Olsens, er Lieutenant Anders Tobiesen selv og ikke nogen Søn af ham er jo klart. Af det foranførte fremgaar det ogsaa at Niels Tobiesen, der døde i Christiania 25. Febr. 1711 som stor Trælasthandler og Sagbrugseier, som af mig paa det anførte Sted antaget, var en Broder af Niels og Anders Tobiesen og saaledes ogsaa Søn af Fogden Tobias Sorensen og i k k e, som af H. K. Steffens anført (Linderud S. 140), en Søn af en forresten ganske ukjendt Stadscaptain i Christiania Tobias Christensen.

Familien Wærenschiold til Hafslund.
Gravskrifter med genealogiske data i Skjeberg Kirke.
 Av **T. O. Gran.**

Under en i sommer (1919) paabegyndt istandsættelse av Skjeberg kirke blev gulvet oprevet og utkastet og de paa begge sider av kjeldereren under skibet i bar jord nedsatte kister utgravet og gjenværende ben og trærester bortskaffet. Herunder kom foten av den forsvundne romanske korbue, en under alteret førende gang mellem de to oprindelige gravkjeldere og to yngre gravrum for dagen. Det ene av disse sidste har i over 150 aar været ukjendt, mens man har vidst om de tre andre. Denne »begravelse« hvor *Wærenschiold-familiens* stamfar, hans hustru og hans ældste søn og dennes hustru samt 5 barnekister ovenpaa de fire andre er nedsat, ligger i kirkens sydvestre Hjørne, tilvenstre for den store utgangsdør. Det er delvis et muret rum, idet der er anbragt støpte varemurer paa kirkevæggene mot syd og vest, mens der paa de motsatte sider staar to og to støpte heller paa hverandre med ophøiede figurer. Rummet er 4 à 5 meter langt, 2 à 3 meter bredt og 1½ meter dypt. Det synes at skrive sig fra midten av 1690-aarene. I Skjeberg kirkestol anføres 1692: »Hr. Assistensraad Werner Nilssen betalt for en Plads udi Kirken til it Græftsted 100 rdl.

I. *Lagmand Werner Nilsson og true.*

Paa lagmandens likkiste, med store jernhanker i endene og forøvrig med andet beslag og prydelser paa lokket, staar med drevne bokstaver, saa de kan sees ogsaa paa den anden side i omvendt form paa det forsøvede kobberskjold, følgende

»GRAF-SKRIFT.

HER Hviler DEN WELÆDLE
 og WELBYRDIGE MAND

Som blef fød udi Jydland Anno 1625 d = 13. Julii
 og døde paa Hafslund Anno 1695 d = 13. Septembris.

Welkommen Wandrings Mand, som har
 sig ladet saa behage
 Her at fornemme hvem Jeg var
 udi mit Lefnetz dage.
 Bøi ned dit ansigt og med flid
 See efter hvert bogstave,
 Saa skal du om mit Lefnetz tid
 God underretning have.

Mit navn er WERNER NIELSEN som
 Jeg nok bekiendt tør være,
 Til Werden Jeg i Jydland kom
 I Riber-Stift med ære,
 Forældrene mig saa opdrog
 I Guds fryct Dyders Kierne,
 Alt som Jeg til i alder tog
 Jeg blinchet som en stierne
 Hvorover Jeg og naade fandt
 I Himlen og paa Jorden
 Og til et wisse wenskabs pandt
 Er høit welsignet worden
 Saa Jeg for Gud min Jacob har¹⁾
 Tit ladet mig forlyde
 At Jeg alt for u-werdig var
 Slig trofasthed at nyde.
 Thi der Jeg drog fra Hjemme-staffn
 var alt det som Jeg aatte
 Mit blotte Erlig Røgt²⁾ og Naffn
 Jeg mere ej forma(a)tte
 Men før mit Lefnets Soel gich ned
 Da hafde Jeg i Welde
 Med respectatz og Wærdighed
 Stort godz blant Norske Fielde
 Men om Jeg end var ønske mæt
 og ret lychsalig blefven,
 Saa var dog aldrig Gud forgiæt
 og udi glemme skrefven.
 Hvorfore Hand min Siel og ind
 I Himmelen forflyttet,
 Der Jeg slog Werden af mit Sind
 og dette Lif ombyttet.«

Werner Nilsson var en hertil indvandret sønderjyde, født i Haderslev eller Flensburg, hvorfra saa mange kom hertil landet paa den tid, den 13. juli 1625. Han slog sig ned i Kristiansand og tok borgerskap der. Senere bodde han ved Farsund, hvor han under 14. mai 1661 kjøpte endel jordegods i Lister len av Daniel D a n n e l, commandør i sjøetaten og assessor i admiralitetet, og fik kongl. konfirmation paa skjøtet 4. septbr. 1665. Han var forinden flyttet til Kristiania, hvor han fik bestalling som raadmand 13. febr. 1664. Han flyttet straks derpaa til Fredrikstad³⁾, hvor han 2. decbr. 1667 fik kongebrev der tillot ham at vies med H e d-

¹⁾ Efter denne linje staar: »Gen. 32, v. 10« (Jeg er ringere end al den mis-
 kundhet og trofasthet som du har gjort imot din tjener; ti med min
 stav gik jeg over Jordan, og nu er jeg vorden til to
 h æ r e),

²⁾ ø: rygte.

³⁾ Her nævnes han 1667, da han ifg. professor L. D a a e (»Det gamle
 Christiania«, side 87) stod skrifte for leiermaal.

vig Christensdatter uten trolovelse. Hun var eneste datter av lagmand over Fredrikstad lagdømme Christen Jenssøn (søn av Jens Christenssøn Hegaard fra Jylland) og hustru Maren Madsdatter. W. Nilsson blev rimeligvis gift i 1668. Da var han 43 aar og hans hustru bare 15 aar — hvis mindetavlen paa hendes likkiste ikke er feilagtig. Den 18. decbr. 1673 blev han vicelagmand og i decbr. 1682 virkelig lagmand paa Frederikstad lagstol. Hans svigerfar døde 1683 og svigermoren 1692.

Av sin svigermor fik han 2. oktbr. 1674 herregaarden Borregaard ved Sarpsborg¹⁾). Han hadde tidligere ved pant og senere odelskjøb kommet i besiddelse av herregaarden Hafslund i Skjeberg, som før tilhørte Jens Bildt til Hestrup i Jylland, der hadde faat godset av sin bror Daniel Ottesen Bildt. Jens Bildt og hans søster Kirsten pantsatte Hafslund med en masse tilliggelser til W. Nilsson. Kirsten Bildt og hendes mand, major, senere oberst, Marqvad Otto v. Magelsen, solgte 1678 sin løsningsret i godset til Werner Nilsson, som vistnok fra den tid tok bolig paa Hafslund, mens han fremdeles var borger til Fredrikstad, hvor han drev stor trælstforretning og tjente mange penger. Senere arvet han ogsaa hele svigerfarens store formue. Ved den store ildebrand i Fredrikstad 1673 og ved fiendtlige kapere under Gyldenløvesfeiden i 1675—78 led han betydelige tap paa skibe, trælst, hus og indbo. Men han sat nok allerede saa fast i sadlen at det ikke skadet ham saa meget. Desuten hadde jo han sin rike svigerfar i bakhaand. Efter hans død den 13. septbr. 1695 avholdtes skifteforretning paa Hafslund fra 24. janr. til 12. febr. 1697. Hans formue viser sig efter datidens forhold at ha været ganske betydelig, saavel i jordegods som i penger og mobilier.

De største eiendommer var:

Hafslund hovedgaard med underliggende bruk og gaarder utover hele Hafslund- og tildels Skjeberg-sletten, vurdertes for.....	20,000	Rdl	»	ŷ	»	ß
Borregaard med tilliggelser.....	4,000	—	»	-	»	-
Holleby i Tunøy.....	600	—	»	-	»	-
Strøgods, hvoriblandt Lekum i Eidsberg, tilsammen 148 forskjellige gaarder og gaardparter, hvorav 81 i Østerdalens						
At overføre...	24,600	Rdl	»	ŷ	»	ß

¹⁾ Borregaard adelige sædegaard blev av eieren Peder Madssøn Bagge i 1664 pantsat til lagmand Christen Jenssøn. Gaarden var 1606 av kongen overdrat for 500 rdl. til Mads Bagge († 1639).

Overført ...	24,600	Rdl	»	½	»	β
fogderi, og resten i Smaalenene, Akershus, Romerike etc.....	12,357	—	2	-	16	-
Halve Lesje verk i Gudbrandsdalen med underliggelser.....	4,000	—	»	-	»	-
Hallingdals kongetiende.....	2,700	—	»	-	»	-
Modums kongetiende.....	1,600	—	»	-	»	-
Skibet Hafslund.....	16,000	—	»	-	»	-
Skibet Enhjørningen.....	2,000	—	»	-	»	-
Løsøre og kreaturer.....	468	—	»	-	10	-
Desuten pantobligationer for.....	21,380	—	2	-	19	-
Juveler og guld.....	3,947	—	3	-	12	-
Solv, i penger og pretiosa.....	1,182	—	2	-	2	-
Tilsammen...	90,331	Rdl	3	½	11	β
Herfra fragik, opført som gjæld.....	7,686	—	1	-	16	-
Netto formue...	82,645	Rdl	1	½	19	β

Da Werner Nilssøns hustru var død flere aar før, blev formuen delt mellem deres 4 myndige sønner: Nils, Christian, Otte og Jens Wærnerssøn. Vi nævner her bare fordelingen av storgaardene. Ældste søn Nils Wærnerssøn fik Hafslund med mere gods i Skjeberg, yngste søn fik Borregaard; desuten skulde han og de to andre yngre brødre ha indestaaende i Hafslund 11,000 rdl., som de kunde utløse naar de vilde, samt en tredjedel hver i Holleby i Tunøy og likesaa i Lekum i Eidsberg.

Werner Nilssøn var 2 gange gift: 1) 26. april 1662 i Kristiania med Ingeborg Eriksdatter † 1664, 2) 1667 eller 1668 med Helvig Christensdatter, se dette Tidsskrift 6. R. 3. B., S. 245 flg. Werner Nilssøn døde som enkemand 70 aar og 2 maaneder gammel, og ingen andre end hans 4 sønner arvet ham. Hans første ekteskap maa ha været barnløst.

Helvig Christensdatter var født i Fredrikstad i 1653 og døde paa Hafslund i Skjeberg 1682, 39 aar gammel, og blev nedsat i »Hafslund Gaards Begravelse« under koret i Skjeberg kirke, indrettet ca. 1617 for »familien Bildt. I 1684 gav Werner Nilssøn to alterlysestaker til kirken til sin hustrus ihukommelse. Paa disse staar feilagtig Herdis istedetfor Helvig Christensdatter. Hun blev ikke flyttet til det senere Wærnskioldske gravsted før hendes mand fulgte med ca. 1700. Ogsaa han maa efter gravskriftens ordlyd foreløbig ha staat i begravelsen under koret.

Paa hendes kiste ligger et lignende skjold som det paa hendes mands kiste, men med inskription av en anden koncipist som har brukt en ældre ortografi:

»GRAF-SKRIFT.

E R N O G E N saa forvidden at
 Dem lyster at fornemme,
 hvo her mon under nedersat,
 de lade sig bequemme
 Med Actsomhet at efftersee
 Huert Bogstafu her staar skrefuet,
 Saa skal de samme dennum tee,
 At Jeg imens jeg lefuet
 var Heluig Werner Nilssøns som
 Tre og Halvtrædsindz tiue
 I FREDRICHS-stad til Uerden Kom
 Og blef saa udi liue
 Paa et nær fyrre tiue aar,
 Da Uerden ieg forlatte
 At mand fra HAFS-lund mig udbaar
 Og her til huile satte.

I Uerden var leg av min Gud
 Welsignet av det høye
 Med alt det hand en yndig Brud
 Paa Iorden kand til føye.
 Dog lod hand mig wel stundom og
 En liten modgang smage,
 Den Ieg og skyldigst gierne tog
 Og lod mig wel behage.
 I Døden var hand mig og god
 Da hand mig fuld af glæde
 Og stenket med min IESU blod
 I Himlen lod indtræde.
 Huor iblant de udualdis tall
 Og iblant Engle-tunger
 Ieg nu udi min Brudgoms sall
 Mit Hellig Hellig sjunger.

II. 1. *Nils Wernersson WærenschioId.*

Han var Werner Nielssøns ældste søn og født i Fredrikstad 18. febr. 1669, død paa Hafslund i Skjeberg 25. juli 1741, »indsat i Hafslund Gaards Begravelse« den 11. aug. næstefter og nedsat i forældrenes gravsted (antagelig 1745) samtidig med sin hustru. De ligger i enkle, men smakfulde gule eketræs kister. Paa fruens kiste findes ingen likplate, men paa WærenschioId's likkiste ligger en tynd sølvplate hvorpaa der staar:

»Herunder hviler Nils WernschioId, født 18. Feb. 1669, død d. 25. Iulii 1741, Deres Kongl. Mayts Fordum bestalter Conferentz Raad og Amtmand over Smaalehnene og Fredrikstad, Ridder: hans Symbelium var: G u d e r m i t W æ r n.

Flid, Omhu, Nidkjerhed og hvilke flere Dyder
 En Embedsmand, en Ven, en Fader, Husbond pryder

Et Hierte uden Svig, et Sind til Himlen vendt,
De Efterlattes Sorg Hr. W æ r n s k i o l d s M o n u m e n t .«

Paa hans gravplate staar tegnet et stort gravkors og utenom dette en dobbelt ring, imellem hvis tvende linjer avvekslende staar C 5 med krone over 5 ganger samt 8 † og 4 W med radiale tverstreker mellem de enkelte merker.

Nils Wernerssøn var den eneste av brødrene som besat nogen ærgjerrighet, og har allerede tidlig fattet beslutning om at bortrydde den skranke som i den tid stod i veien for adgang til ære og værdighet i statens tjeneste, naar ikke medfødt tallent og duelighet i større grad var tilstede. Men av disse egenskaper eide han noksaalitet. Han skal ikke ha hat andet tallent end det at kunne utnytte sine fuldmægtiges duelighet som sin egen. Det eneste han personlig tiltrak sig opmerksomhet ved, var at han ifølge datidens unge rikmænds eksempel foretok lange utenlandsreiser, som efter tidens opfatning indbragte den reisende glans og anseelse bedre end noget andet. Han fik 27. septbr. 1690 kongl. leidebrev, paa grund av den herskende krigstilstand, for en utenlandsreise, som maaske ikke var den første. Da arven efter faren var blit disponibel, drog baade han og hans brødre ut paa reiser som varte i flere aar og gik gjennom Tyskland, England og Frankrige helt til Rom. Den næst- yngste bror (II 3), O t t e W e r n e r s s ø n som ikke senere findes nævnt, formodes at være død derunder. Han skrev sig »til Hafslund«, uagtet hans ældste bror eide godset, formentlig bare for at betegne at han stammet derfra, men maaske ogsaa for at kaste glans over sit navn.

Straks efter farens død reiste Niels Wernerssøn til Kjøbenhavn »for at la sig paatrykke det stempel som kunde sikre ham fortrinlig ret til at gjøre lykke saavel i det offentlige som private liv, og kjøpte sig fra den borgerlige stand hvori naturen hadde været saa uheldig at lade ham fødes« (B. Moe). Han fik allerede samme dag brev som adelsmand og titel av assistensraad ved Overhofretten i Kristiania. Hans adelspatent av 12. novbr. 1697 findes *in extenso* i Bernt Moes »Tidsskrift for den norske Personalhistorie«, I. bind 1840, hvortil henvises.

Nils W æ r e n s c h i o l d beklædte intet embede, maaske med undtagelse av litt praktisk tjeneste som assistensraad, før han i 1703 blev amtmand over Fredrikstad og Smaalenene, hvilket embede han fratraadte 1740. Den 17. janr. 1705 fik han titel av justisraad som tak for at Fredrik 4. aaret før den 8. juni hadde været hans gjest paa Hafslund. Senere blev han etatsraad og i decbr. 1724 konferensraad. Som saadan erholdt han ifølge rangforordningen, rang og sæte foran baroner og som ridder foran de grever som ingen charge beklædte. Han fik ridderslaget paa Hafslund.

lund under Christian 6's besøk sammesteds 22. juni 1733 og sit diplom som storkors av Dannebrog 28. novbr. s. a. Han antok som symbolum. Gud er mit Værn, hentydende til den første del av hans adelsnavn, og dette igjen til hans fars døpenavn.

I et lysthus i parken, hvor tre kongebesøk er anført paa hver sin »pille«, og hvorfra Kristian 5. og de to næste konger »har staat og anskuet det mægtige vandfald Sarp«, lot Wærencshiold anbringe følgende mindevers til Kristian 6's ære:

»Ved denne Pille stod
De 2de Rigers Piller.
Monarken satte her sin fod
At se, hvor Fossen spiller,
Hans himmelsendte Dronning med
Saa Sarpfos har ei lige.
Lyksalig er da dette Sted
Herefter kan man sige.

Christianus Sextus Nordens Skiold,
Sophie Magdalene,
De Danskes, Norskes Dronning bold
Vi underdanigst meene.
Bryd Sarpfos da fra Grunden op,
Bryd frem med Vraal og Susen,
Ja bryd ret som en Skyens top,
Istem med Brag og Brusen.

Lykønsk det store Kongepar,
Det er næst Gud vor Glæde.
Ønske dem alt det som Himlen har
Hvor deres fødder træde.
Lad Kongens fiender som en Avn
For Vinden for ham blive,
Lad Christians Sextis Navn
En Skræk hans Fiender give.
Lyksalig gjør vor Konges Aar,
Saa ønsker begge Riger,
Vor Dronning med som hos ham staar
Hertil vi Amen sige(r).«

I krigsaarene 1716—18 led Wærencshiold betydelig tap ved svenskenes gjentagne besøk og ophold paa Hafslund. Han opgir dem selv til 9,000 rdl. I kommisjonsforretning for Skjeberg sogn 9. april 1717 fremla han regning paa 5,000 rdl. for skaden i 1716. I protokollen anføres bl. a.: »Paa Hafslund har fienden likeledes ilde medfart. Den svenske general Mørner med sin suite og 13 kompanier kavalleri indlogerte sig der først. Efter ham kom 3,000 infanterister og sit smaa artilleri. Efter dem begge kom kongen av Sverrige (Karl 12.), som ruinerte resten av det som de første hadde efterladt sig.« Han mistet »fôr, korn, fæ, kreaturer, victualier« og

tok skade paa sine »huser, kakkelovner, skorstener, sagtømmer, som tildels er spolert, tildels ganske ruinert, nedskudt eller avbrændt.« Lagrette og menige almue bekræftet at skaden utgjorde »i det ringeste 5,000 rdl.«, bortset fra at han ingen avgift hadde faat av sine leilendinger paa underbrukene og ikke kunde faa paa længe, da ogsaa de var ruinert paa alt. Hovedgaarden laa usaadd og uhøstet, og sagbrukene hadde næsten hele aaret staat til ingen nytte. Brandskat hadde han nægtet at punge ut med og paalagt amtets bønder at gjøre likesaa. »Saa har jeg ogsaa i egen person fulgt vores armé, saalænge den stod i dette amt, og holdt fuld- mægtig baade her og der ved arméen.«

I kommisjonsforretning i juni 1718 anføres: »Den skade som etatsraad og amtmand Wærenschioild har tat ved dette fiendtlige indfald er befundet at beløpe sig til 4,000 rdl., da gaarden i sig selv er blit av fienden saaledes tilredt og spolert, at den fra 21. decbr., fienden hadde forladt landet, kunde han ikke tiltræ og bebo den med sin famile før ved paasketider derefter.« Den tilstand hvori sædegaarden med underliggende gods befandt sig — som forretningen i sig selv utviste — opfordret ham til underdanigst at ansøke om »Hans Majsts. allernaadigste Dispensation.«

Det bor dog tilføies at Wærenschioild selv var medlem av kommisjonen og derfor hadde anledning til at skrue op sine fordringer og efter tidens skik begaa overdrivelser. De to andre kommissærer var hans svoger, stiftamtmand Wilh. de Tonsberg, og overkrigskommissær Ditlef Johan Sverdfeger.

Amtmand W. skal ha været med paa avfattelsen av matrikelforslaget i 1723, som ikke blev benyttet, da den talentfulde biskop Deichmann kom i forkjøpet med en fuldt færdig matrikkel.

Da landets kirker blev solgt av kongen, kjøpte W. ved offentlig auktion i 1722 Skjebergs og Bergs kirker. Ingedals annekskirke blev kjøpt av sogneprest Andreas Weidemann, men i 1728 blev Wærenschioild ogsaa overdrat den. Ullerøy annekskirke blev »av særlig kongelig naade« overlatt sognets almue for 100 rdl. Det var en faldefærdig stavkirke, som aaret efter blev erstattet med en ny tømmerkirke. Wærenschioild bød 300 rdl. for den gamle kirke, da han vilde flytte den til Hafslund. Hadde dette tilbud blit antat, kunde maaske Hafslund endnu hat den som et sjeldent oldtidsminde paa gaarden, hvis den hadde blit værnet om. Wærenschioild har vel forstaat hvad værd den hadde. Skade at han ikke fik æren av at bli dens redningsmand! Han skal senere ha gjort forsøk paa at faa tak i kirken, men en halstarrig bonde blandt kirkeieerne satte sig imot salget av kirken, saa det ikke blev noget av.

Kirkene blev i »kongens tid« benyttet som indtægtskilde til krigskassen. Tiendekornet blev *in natura* avlevert til nærmeste

fæstning eller omsat i penger til krigskassen paa Akershus. Kirkene forfalt, hvis ikke almuen og privatfolk avhjalp de værste mangler. Wærenschiold satte Skjebergs kirker i god stand, og mere end det: hovedkirken fik 2 nye vinduer i den nordre væg og Ingedals kirke taarn midt paa taket og vaabenhus foran indgangen. Altsammen forefindes fremdeles. Foruten at pudse og pynte kirkene ut- og indvendig, forærte han dem diverse inventargjenstande som det ikke hører herhen at opregne. Da han giftet sig, lat han (1696) opføre et pulpitur for sig og senere familie nederst i kirken samt bidrog til nye stoler i denne.

Da sognepresten eide Ingedals kirke, anla W. proces mot ham om tienden av 19 store gaarder, Øvre Ingedal kaldet (ved kongl. resol. av 6. decbr. 1854 indlemmet i hovedsagnet). Men for at undgaa omkostningene ved en vidtløftig proces og for at forebygge uvenskap, var sogneprest Weidemann from og klok nok til at forlike sig med ham, men paa den maate at Wærenschiold fik kirken! Men han maatte »med fogden underskrive og forsegle at det aarlige tiende-mantal vedkommende de omtvistede gaarder ligger til Ingedals kirke.« Dette bevistes ved ældre regnskaper.

Med sin hustru arvet W. 2 gaarder i Sandeherred, som han solgte i 1725 og 1728.

Fru Elisabeth Wærenschiold.

Nils Wærenschiold blev i 1696 gift med Elisabeth de Tonsberg, født 1676, død paa Hafslund og bisat i Hafslunds begravelse i Skjeberg kirke 25. juli 1742, 66 aar gammel. Paa hendes kiste findes nu ingen gravskrift. Hun var datter av etatsraad Mathias de Tonsberg til Ulveland paa Eiker og Anna Katarine Mechlenburg (død 1707), som arvet Ulveland efter sin far, kommissarius Wilhelm Mechlenburg, ogsaa en hertil indvandret sønderjyde. Hendes far var søn av den store jordegodsbesidder, borgermester i Tunsberg Anders Madssøn, familien Tonsbergs stamfar, idet hans 4 barn antok dette navn. Han var født i Haderslev i 1609, kom 17 aar gammel til Norge og arbeidet sig med sønderjydens hele ihærdighet op til en grundrik mand paa Vestfold, likesom Werner Nilsson paa Østfold. Han blev gift 11. janr. 1635 med Karen Olufsdatter, d. a. borger og raadmand Oluf Trulssøn, av den gamle Tunsberg-familie Stranger. Madssøn døde 19. novbr. 1670 og fru Karen 4. oktbr. 1698.

Mathias Anderssøn de Tonsberg blev »rigens skriver«, amtmand i Buskerud, derpaa stiftamtmand, først i Kristiansand og saa i Bergen, tok avsked og bodde siden i Drammen, hvor han drev store forretninger, og eiet meget jordegods. Her døde han i 1705, omkring 60 aar gammel. Fra ham og hans søskende

nedstammet en talrik og anset slegt, hvoraf medlemmer blev indgiftet i familien Wedel-Jarlsberg. Endel kom ogsaa til Danmark og blev stamfædre til landets nyere (ikke indfødte) aristokrati. (Kfr. H. J. Huitfeldt-Kaas, Personalhist. Tidsskr. II, 3.)

Av amtmænd Wærenskiolds 5 barn døde 2 som spedbarn, mens 3 opnaadde den voksne alder.

III. 1. Karen Wærenskiold, født 22. juni 1697, død 26. oktbr. 1778. Paa hendes sarkofag i det Huitfeldske gravkapel ved Skjeberg kirke, et anselig muret hus paa kirkegaardens østre side, staar at hun var født 3. juni 1700, mens dødsdagen staar *in blanco*. Herav fremgaar at hendes varekiste av sandsten med sit massive marmorlaag er forfærdiget efter at hun forlot Norge, men samtidig med sin mands av samme beskaffenhed og utseende, og at inskriptionens autor ved en erindringsfeil synes at ha forvekslet hendes fødselsdag med en 3 aar yngre bror. Han var en av de to som døde smaa. Hans kiste i Werner Nilssøns gravsted, som nu er kommet for dagen, bærer aartaller 1700, men platen er borte. Den og bedstemorens som ogsaa er borte, kan maaske være skubbet av og ligge ved eller under de store kister i begravelsen. Der staar ialt 5 barnekister oven paa de 4 store kister. De 2 er hendes barn, de 3 er hendes søskende.

Indskriften paa fru Karen Huitfeldts katafalk lyder saaledes: »Fru Karen Wærenskiold til Hafslund Gaard, fordum General Huitfelds efterlatte Enkefrue, fød til Verden 1700 den 3. juni, død — —«. Ifølge en familietradition skal hun være lagt i kiste med en skreven attest og et ris i hændene. Ved undersøkelse har det vist sig at det forholder sig rigtig med attesten, men ikke med riset; det mangler. Attesten er desværre ikke avlæst, endskjønt skriften er synlig. Det vilde jo være en selvmodsigelse i dette merkelige paafund av den alderstegne dame, som vel har tat løfte av sine efterlevende om at opfylde dette ønske, at hun vilde stedes for den evige dommer med en anbefalingskrivelse og samtidig medbringe et ris som tegn paa strafskyldighed.

Hun ligger i den inderste av de 3 kister som omgir hende. Paa den mellemste, som har været den ytre da hendes lik i 1780 overførtes fra Danmark, hvor hun døde paa Sortebrødre-Gaard ved Næstved paa Sjælland 2 aar før, ligger en tyk og tung sølvplade med denne inskription:

»Herunder
Gjemmes støvet af den i Live
Høyvelbaarne nu hos Gud Salige
Frue KAREN HUITFELD
Fød WÆRNSKIOLD
fordum Oberhov Mesterjnde hos

Hendes Majestet Dronning
Juliana Maria.

Hun var Født d. 22. juni 1697
Gift Ao 1719 med den Eiegode
Men allerede før Hende bortsovede
Her General-Lieutenant og Ridder
HARTWIG HUITFELD.

I Ægteskabet var Hun velsignet med 7 Børn
Hvoraf nu ikkun efter lever
Hr. Geheimeraad og Ridder Mathias Huitfeldt paa Clausholm.
De 5 ere tidlig indgangne i Deres Herres Hvile
Men en Dotter gift med Hs Excellence
Hr. General og Ridder Greve af Wedel-Jarlsberg
Havde den Almegtige sparet Hende indtil Aaret 1776
Da hun salig hensov paa Sønderskov i Jylland
Men efterlod sig 5 Børn, hvoraf den Ældste Dotter
Comtesse Sophie Louise
Har uafbrudt været Hendes her Hvilende Bedste Mor Moders
Trøst Glæde og Hielp
I Hendes høye Alderdom og Skrøbelighed
Indtil Denne Salige Aar 1778 d. 26. Octobr.
Ved den sødeste og sagteste Død overleverede sin Siel
I sin Frelzers Hender
Da hun i Livet havde indpræntet alle,
som kjendte Hende,
Den sandeste Høiyagtelse for Hendes
Gudsfrygt, Fornuft, Dyd og tækkeligste Omgang.
Min Siel døe denne Retfærdiges Død,
Og Mit Liv og Endeligt blive som Hendes!«

Hun blev 1719 gift med general og kommandant Hartvig Huitfeldt, født 12. aug. 1677, død i Fredrikstad 2. juni 1748.¹⁾ Han var yngste søn av Haldens tapre forsvarer i 1660 og den første kommandant paa Fredriksten, oberst Tønne Huitfeldt (til Tronstad) befalingsmand over Idde og Marker len (død 1677) i hans andet egteskap med Sophie Amalie Rosenkrantz (død 1711).

Hans likiste blev foreløbig indsat i Skjeberg kirkes »Østre begravelse under alteret« og fik jordpaakastelse 22. juni 1748 og senere indsat »i det av ham selv opførte likkapel« ute paa kirkegaarden, hvilket ikke har været færdig til at motta ham, da han døde — som det synes — noget uventet.

Paa kisten staar i den ene ende:

»Hartvig Huitfeldt til Hafslund Gaard, Ridder, fordum Kongl. Majestæts til Danmark og Norge bestalte General af Infanteriet, fød til Verden Ao 1677 d. 12te august, død 1748 den 2den juni.«

¹⁾ Bernt Moe har (I, s. 334) 3. juni 1748. Han har benyttet den dato, da Huitfeldt regnedes for at være avtraatt som general. Hans dødsdato og fruens fødselsdato gaar feilagtig igjen hos deres biografer.

Paa den ene side staar:

»I Helte som i Tiden
Høit mon brasche
Viid, at herunder skjuld
Er udi denne Aske
Trofasthed, Mod og Dyd,
Guds frygt, Retsindighed;
Gud og sin Konge huld,
Det var hans Øiemed.«

Paa den anden side staar:

»Ved Freidighed til Gud
Han døden kuns foragted.
Han levde christelig
Og altid eftertragted
At slette Verden ud
Og døe en salig Død,
Thi frydes han hos Gud
Fri fra al Iordens Nød.«

Huitfeldt var i sin ungdom i fransk krigstjeneste og udmerket sig i den store nordiske krig 1710—1719. Var chef for 2det Akerhusiske regiment 1720—1729. Blev ridder av Dannebrog 10. juni 1728 med symbolum: *Si Deus pro nobis, quis contra nos* (Hvis Gud er med os, hvem er da mot os). Kommanderende chef over fæstningene i Norge 1729, generalløjtnant og høistkommanderende over fotfolket i Norge 1733. Kommandant i Fredrikstad fra 14. mars 1740 til 3. juni 1748. General 8. oktbr. 1746. Fik Fredrik den 4des billede i briljanter at bære i blaat baand.

Ved hans død overtokes Hafslund av hans enkefrue Karen Wærenschioeld. Hun søkte i 1752 kongen om *jus vocandi* til Skjeberg og Ingedals kirker, som hun hadde arvet efter sin far.¹⁾ Til gjengjæld lovet hun at oprette ved Hafslund gods »et lidet Waisenhus og Skole for et Antal fattige Børns Opdragelse.« Denne ansøking blev paa de lovede vilkaar indvilget 27. oktbr. 1752. Stiftelsens fundas fik kong. konfirmation 16. mars 1753. Dens legatkapital skulde utgjøre 2,000 rdl.

Skolehuset nedbrændte i 1783 ved vaadeild. Den daværende eier av Hafslund, justisraad Johan F a h n e, lot opføre nyt skolehus og øket legatkapitalen med 2,500 rdl. Statsraad Marcus Gj ø e R o s e n k r a n t z opførte et stort murhus (som endnu er til) og forøket i 1802 skolens fonds med en kapital paa 4,320 rdl., saa disse med paaløpne renter nu utgjør 21,000 kroner. Et smukt minde om den av fru Huitfeldt indledede filantropiske foretagsomhet ved at oprette det første legat.

Det første skolehus blev opført før Huitfeldts død, men bestemt til f a t t i g h u s. Generalen har i »Gavebok til de Fattige i Skjeberg Prestegjeld« under 22. oktbr. 1746 noteret: »Da mit fattighus her ved S a r p alt er opbygd og istand, men ingen slike

¹⁾ Denne kaldsret vedblev senere at følge Hafslund til 1825, da gaarden tapte sine adelige rettigheter. Den blev sidste gang benyttet i 1805, da M. G. Rosenkrantz kaldte den senere biskop Johan Storm Munck til residerende kappellan i Skjeberg. Han var født i Vågane 1778, døde som biskop i Kristiansand 1832.

lemmer her har anmeldt sig der at indtræde, saa vedblir jeg likesom forrige aar at gi 20 rdl.« — Men 6. novbr. 1751, 3 aar efter generalens død, noterer enkefruen: »Da mit Waisenhus her ved bruket nu er istand til fattige barns lære og underholdning, anvendes de aarlige distribuerte penger 20 rdl. til samme.« Disse gavepenger fra Hafslund Gaard var oprindeligt tegnet ved det norske fattigvæsens oprettelse i 1741 av enkefru Elisabeth Wærenschioold, f. Tonsberg, med 50 rdl. Hun var da, 4. juni 1742, syk og senge-liggende og døde 1 maanedstid efter.

Fru Karen Huitfeldt utløste ved skifte, sluttet 6. septbr. 1751, sine to døtre med ca. 24,000 rdl. hver, for en del i Hafslunds jordegods, hvorved dette litt efter litt blev reducert. Selv blev hun sittende med hovedgaarden sammen med sin søn, generaladjutant Mathias Huitfeldt. De solgte i forening Hafslund ved kontrakt av 22. febr. 1754 til Morten Lauch Elieson, hvis bror Peder Elieson gik ind i kjøpet og overtok godset alene. Han fik skjøte derpaa 11. juni 1756 for 100,000 rdl. og 800 speciedukater.

Imidlertid var enkefru Huitfeldt flyttet til Danmark, hvor hun allerede i 1754 var blit overhofmesterinde hos Fredrik den 5tes dronning, den herskesyke og rænkefulde Juliane Marie. Fru Karen blev i 1755 *dame de l'union parfaite*¹⁾ og tok avsked som hofdame i 1767. I denne stilling bodde hun formentlig i Kjøbenhavn, hvorpaa hun tok bolig paa Sortebrødre-gaard. Her døde hun litt over 81 aar gammel, kjærlig og omsorgsfuld pleiet av sin datterdatter, comtesse Sophie Louise de Wedel-Jarlsberg, som maaske har forfattet hendes gravskrift — efter de to sidste linjer at dømme.

Karen Wærenschioold opgives i hendes gravskrift at ha hat 7 barn. Disse er befundet at være:

IV 1. Werner Nicolai Huitfeldt, døpt i Kristiania 18. janr. 1722, død i Fredrikstad 27. septbr. 1741, blev bisat med ceremoni i Fredrikstad kirke den 10. oktbr. og dagen efter indsat i Hafslunds begravelse (Østre begravelse under alteret) i Skjeberg kirke. Han var ved sin død bare løytnant.

IV. 2. Tønne Hendrich Huitfeldt. Paa hans lille kiste i Werners Nilssøns gravsted staar paa en plate: »Her under Hviler en søn af Generalmajor Hartvig Huitfeldt og frue Karen Wærnschioold føed paa Hafslund gaard den 15. November 1722 (døpt 1. janr. 1723), død sammesteds den 20. Mai 1725.«

IV. 3. Sophie Riborg Amalie Huitfeldt,

¹⁾ »Den fuldkomne forening«, egentlig en orden, stiftet av enkedronning Sophie Magdalene til minde om hendes formæling med Christian den 6. i 1732. De gjestet Hafslund 22. juni 1733. Se Wærenschioolds hyldningsvers til dem ovenfor.

født 20. oktbr. 1723, død paa Sønderkov i Jylland 17. juni 1776. Hun blev i 1743 gift med

Fredrik Christian Otto, greve av Jarlsberg (godsets tredje besidder av familien), født 14. oktbr. 1718, død 18. novbr. 1776 paa Søndergaard (Sønderkov), 5 maaneder efter sin hustru. Han var søn av generalmajor grev Fredrik Anton Wedel-Jarlsberg og Louise von Raben og herre til Glostrup, Søndergaard og Dronninglund. Kun 21 aar gammel blev han 19. juni 1739 kaptein og kompanichef ved det norske gevorbne infanteri med majors grad av samme dato, var ikke oberstløitnant, blev 28 aar gammel oberst og chef for 2det Smaalenske infanteriregiment fra 10. janr. til 20 mars 1746, da han blev chef for Søndenfjeldske gevorbne infanteriregiment. Generalmajor til fods 19. juni 1755, ridder av Dannebrog 31. mars 1759 med symbolium: *Rekto faciendo neminem timeas* (Gjør ret og frygt ingen), virkelig generalmajor 24. septbr. 1763, generalløitnant 8. decbr. s. a., ridder *l'union parfaite* 29. janr. 1767, general og kammerherre 21. oktbr. 1774, hvorpaa han og hans frue forlot Norge og døde i Danmark to aar efter.

Med sin hustru arvet han ved svigermorens skifte paa Hafslund 6. septbr. 1751 en sum av 17,006 rdl. 10 $\frac{2}{3}$ skil. og 7,000 rdl. i indestaaende medgift, tilsammen 24,006 rdl. 10 $\frac{2}{3}$ skil., utlagt i jordegods i Skjeberg, Borge og Berg for 5,000 rdl. og resten i obligationer.

IV. 4. Chatarina Elisabeth Huitfeldt, født og død i Kristiania 1724.

IV. 5. Mathias Wilhelm Huitfeldt, født i Kristiania og døpt i Vor Frelzers kirke 25. juli 1725, død 1803 paa Clausholm, en gammel herregaard fra middelalderen i Galten herred, Randers amt paa Jylland.

Han blev 15. juli 1750 secondmajor og chef for søndre Jarlsbergs kompagni («Dragonofficer» kaldes han ogsaa) under oberst Daniel Günthers regiment, og blev 5. april 1752 utnævnt til hs. majestæts generaladjutant. Derpaa flyttet han til Danmark (maaske samtidig med sin mor i 1754). Her blev han stiftamtmand i Viborg og døde som geheimekonferentsraad. Sit gods Clausholm efterlot han som fideikommis med en kapital av 334,352 rdl. 48 skill. sølv tilbedste for universitetet. Det tilhører nu for en del den Oppen-Schildenske familie. — Gift første gang 22. septbr. 1752 med Sophie Hedvig von Linstow, tidligere Hoffrøken, født 1731, død paa Hafslund 1753 og med sit dødfødte barn indsat i Huitfeldts gravkapel 9. juni. — Gift anden gang med en Charlotte Raben.

De øvrige 2 barn av Hartvig Huitfeldt og frue er antagelig dem som ligger i de to umerkede sinna barnekister i Werner Nilssøns

gravsted. De er rimeligvis døde (dødfødte?) i Kristiania, og deres kister medbragt derfra da forældrene flyttet til Hafslund. De er nemlig saa bitte smaa.

De to næstældste av konferensraad Wærenschields barn døde smaa og findes nedsat i familiens begravelse.

III. 2. Werner Nilssøn Wærenschield. Saaledes maa formentlig de 4 bokstaver W. N. S. W., med familien vaaben over, tydes. Gravplaten som ses at ha staat under disse, er borte. Nederst staar aartallet 1700. Han er maaske baade født og død dette aar.

III. 3. Anna Cathrina Wærenschield. Paa hendes lille kiste staar allerøverst: A. C. W. S. og derunder 1702. Paa platen staar:

»Her under Hviler
welædle og welbiurdige
Anna Cathrine
føed paa Hafslund gaard
11. mai Ao 1701.
og død 8. januar 1702.«

III. 4. Hedvig Catharina Wærenschield. Hun ligger i en fælles sarkofag med sin mand i et muret gravrum under Vor Frelsers kirke i Kristiania. Over hendes kiste staar denne gravskrift:

Hedevig Cathrine
de
Wærenschield
Født 1702 den 24. Oct
Gift 1721 den 29. Dec.
Død 1749 den 14. Dec.

Dyd, Guds frygt, Deilighed,
hvad mere Godt kand siges
hun viiste Werden frem,
saa faa hende kand lignes,
et Hjerte uten Svig
et Sind til Himlen vendt,
Sin Mands fornøielse,
blir hendes Monument.«

For sin død hadde hun forlangt »at paa hendes Ligbegjængelse ei store Bekostninger skulde anvendes, men i dens sted hvad spares kunde, skulde emploieres til de fattiges nytte.«

Til opfyldelse av denne begjæring skjænket hendes mand ved gavebrev av 22. mars 1752 en sum av 400 rdl. og senere 600 rdl. til Fjerdings fattighus. Av dette beløp, 1,000 rdl.,

skulde rentene utdeles hvert aar »nogle dage før jul«, til fattighusets lemmer, formodentlig paa hendes dødsdag, 14. december.

Hun blev gift og viet paa Hafslund gaard 29. decbr. 1721 med daværende oberstløjtnant

Frederik Ferdinand von Hausmann, født i Kristiania 8. mars 1693, død sammesteds 21. mars 1757. Hans far var oberst og chef for Akerhusiske regiment Caspar Hermann von Hausmann, født i Holsten 10. janr. 1653, død i Kristiania 9. septbr. 1718, og hans mor var Karen Nilsdatter Toller, død 13. aug. 1742. Caspar Hausman var igjen en søn av amtmand i Holsten, etatsraad Daniel Hausmann, av bremisk adel og gift med Margrethe Pape, tidligere mor til Fredrik 3's søn statholder Ulrik Fredrik Gyldenløve, hos hvem hun bodde som enke, og blev i 1683 utnævnt til baronesse av Löwendal.

Hausmann blev 1710, 17 aar gammel, kaptein ved 1ste Akerhusiske regiment, 1720 oberstløjtnant, 1732 oberst og 1748 chef for samme regiment, blev generalløjtnant 12. april 1748, avsked 5 dage efter. Han blev ridder av Elefanten 6. juli 1749 med symbolum: *Dieu mon asyle* (Gud min tilflugt). Han var medeier i Eidsfoss jernverk, som i 1697 var anlagt av hans far, og som han overtok efter sin mor Karen Toller, en forretningsdygtig og grei dame. Han var ogsaa participant i Jarlsberg sølvholdige blyverk. Hans og hans hustrus originalportrætter henger endnu i Eidsfoss hovedbygningssavesal, men er nu en smule defekt — »han afbildet i sin elefantridderdragt og med alongeparyk, en statelig herre, og hun en statelig frue i datidens sminke og pudder.« Han bodde i Kristiania i den saakaldte Mangelsgaard der har navn efter generalløjtnant Johan Mangelsen — og ikke fordi den nu er en anstalt for forkomne individer der lider mangel, som enkelte feilagtig mener. Dens rette navn er helt fra 1812 Arbeidsanstalten »Prins Christian Augusts Minde.« Hausmannsgaten og Hausmanns bro i nærheten har navn efter Ferdinand Hausmann. Han døde barnløs som den sidste mand av hans slekt. Paa hans sarkofag staar:

»*Dieu mon asyle.*
Friderich Ferdinand
von
Hausmann¹⁾
General-Lieutenant
af Infanteriet
Ridder,
Fød 1693 den 8. Martij

¹⁾ Navnet blev i sin tid gjerne skrevet Husmann — efter udtalen — og ikke Hausmann.

Gift 1721 den 29. Dec.
 Tabte al sin Verdens glæde¹⁾
 1749 den 14. Dec.
 Død 21. Martij
 1757.

III. 5. Mathia Catharina Wærenschield, døpt i Skjeberg 24. april 1706, gift sammesteds 24. aug. 1742²⁾ med Hr. Christian Wedel til Wedelsborg, født 1700, død 29. janr. 1759 som geheimeraad, storkors av Dannebrog, kammerherre og amtmand i Segeberg amt i Holsten, efter tidligere at ha været oberstløjtnant tilfods ved garden. Hans bedstefar Wilhelm Fredrik, friherre til Wedel, var en bror til Gustav Wilhelm Wedel-Jarlsberg. De indvandret samtidig til Danmark fra Tyskland. Den første kjøbte herregaarden Ivarnes i Odense amt paa Fyen. Denne gaard ga han navnet Wedelsborg, da han i 1672 blev ophøiet i adelstanden med sin hustru, en datter av statholder Hannibal Sehested, og blev stamfar til de Wedeler til Wedelsborg.

Christian Wedel var gift 3 ganger: først med Catharina Arnold, datter av feltmarskalk Hans Jacob Arnold, med hvem han hadde 1 søn og 2 døtre, 2) med frøken Catharina Wærenschield, men dette egteskap var antagelig barnløst. 3) med Conradine Christine Danneschield-Samsø.

Han indløste de gaarder i Skjeberg, Borge og Berg, hvori hans søsterdatter Sophie Riborg Amalie Huitfeld hadde faat arveutlæg ved morens skifte i 1751, med 5,000 rdl.

Lagmand Werner Nilssøns næstældste søn (II. 2) Christian Wernerssøn og yngste søn (II. 4) Jens Wernerssøn har ikke mere med Skjebergs Wærenschields-linje at gjøre, end at de i sin ungdom bodde paa Hafslund, og medtas derfor ikke her.

Under Skjeberg kirkes skib er der en lang kjelder som efter mit skjøn skriver sig fra middelalderen. Dens vægger er opmurt av samme materiale som kirkens murer, kampesten og bruddstein om hinanden. Disse murvægger er hverken rappet eller fuget. De gjenværende fotstykker av den efter reformationen nedrevne

¹⁾ Ved sin hustrus død.

²⁾ Hun har i Skjeberg kirkebok faat unøiagtige navn baade ved sin daab og ved sin vielse. Første gang kaldes hun bare Mathia og anden gang Catharina Maria. Begge forretninger er naturligvis foregaat paa Hafslund. Saa har vedkommende sogneprester (dhr. Rumohr og Weidemann) efter hjemkomsten indført dem efter hukommelsen — uriktig.

korbuue og mellemvæg mellem skibet og koret avsluttet kjelderens langvægger. Foran alterfoten findes en av atøpemur opført gravkrypt, hvis alder ikke bestemt kan siges. I en trappevæg mot den lille kirkedør staar »F 1651«. Men da rummet er stengt mot trappen som mot de tre øvrige sider, har snarere trappen været nedgang til det baken for alterfoten værende rum fra middelalderen før dette blev overhvælvvet til gravkjelder for Hafslundgaard og fik utgang mot øst. Dette rum kan sees oprindelig at ha hat sin utgang under alteret gjennom en smal gang av tuktet sten med nævnte trapp som fortsættelse op i koret. Denne gang er ved forandringen til gravrum blit fylt med jord og kampesten, som fremdeles ligger der, mens utgangsdøren til den blev gjenmurt. Da den nye utgang til kirkegaarden blev gjennombrutt, blev østgavlen saa svækket, at den holdt paa at falde ned. Ved den store reparation av kirken 1692—94 maatte den delvis ombygges, baade i begge hjørner nede ved jorden og i mønet. Det viser at der fra først av ikke har været utgang mot øst. Mens rummet i middelalderen hadde bare en lysarie¹⁾ øverst i den nuværende utgangsdør, fik det som gravkjelder 2 større, firkantede vinduer, et i hver ende, hvorav det søndre endnu findes. Det nordre som blev foranmuret av sakristiets grundmur efter 1732, stod aapent (uten grind og glas) som luftglugge indtil det i 1920 blev gjenmurt. Et murindsnitt nede ved gulvet i altervæggen, hvilket endnu er bevart, synes at ha været en cisternerne.

Endelig ses der spor efter et kot eller avlukke, som har ligget inde i østre grundmur i den senere utgangsdørs tverakse, men ved dennes gjennombrudd utminert saa blot enderne er blit igjen som to portaler, der har maattet gjenmures likesom portalen foran gangen under alteret. Til alle tre er brukt lyserød (»Flensburger-«) mursten likesom til murindfatningen av dørkarmen, saa det er let at se, at alt er gjort samtidig.

Hvad rummet under koret oprindelig har været brukt til, da det ganske visst er like saa gammelt som selve kirken, kan ikke sikkert avgjøres. Men efter de foreliggende spor og reminiscenser at dømme, synes det at ha været indrettet til beboelsesrum. Det nævnte kot eller avlukke i østmuren kan godt ha været soverum eller avtræde eller begge dele. At ligge paa det raa lergulv maa ha været umulig, selv om det uregelmæssige hellegulv, som i 1920 blev avløst av cementgulv, har været til. Det var sikkert indlagt til at sette likkister paa, da rummet blev gravkapel for Hafslunds eiere. Da kirken var indviet til Kristus, Jomfru Maria og apostlen Peter, hvilket staar paa en runesten fra

¹⁾ Dækstenen er gjenfundet i kirkegaardsmuren, og halspartiet av englehodet over denne sees endnu i kirkevæggen.

kirkens opførelsestid i søndre korvæg, og kirken er utstyrt med englehoder over døre og lysarier, kan rummet ha været bestemt og brukt til husrum for munkar eller pillegrimmer, som har gjestet kirken for at gjøre bod og frembære bønnen til dens høie patroner. Alterstenen med relikvigjemet, som blev utkastet da rummet blev gravrum og den nuværende »alteropbygning« blev opført, er gjenfundet paa en grav paa kirkegaarden og har nu faat plass i koret. Kirken har ifølge sit utstyr kunnet være en bodskirke av høi rang, i likhed med Spydeberg kirke i samme prosti, hvortil paven utstedte avladsbrev til bodssøkende.

Over gravkrypten foran alteret laa en støpt stenhelle med inskrifter, som viser, at rummet maa være indrettet i nyere tid og ikke staar i forbindelse med aarstallet 1651. Det har hat nedgang under mindestenen, som laa over det. Denne blev for lang tid siden borttat og lagt som dørhelle i kirkens hovedindgang og staar nu bak østre kirkevæg. Indskriften er aldeles bortslitt av de kirkesøkende. I et hjørne staar igjen navnet *A n n i k e n*. Sat paa spor derav har det lykket mig at utfinde, at gravkrypten har tilhørt familien *B e r g h*, mand og hustru og et par barn, hvis kister har staaet uskadt helt op til nutiden, paa en av de største nær. I rummet har været nedsat overinspektør ved Hafslund *J o h a n n e s B e r g h*, stamfar til sogneprest til Skjeberg (1857—63) *H a a g e n L u d v i g B e r g h*, (se Halvorsens Forf.-lexik., bind 1, side 228). Overinspektøren var født 21. septbr. 1718, død 8. janr. 1802. Hans frue, *A n n i k e n H a n s d a t t e r S t r ø m b e r g*, født 1721, begr. i Skjeberg kirke 26. mai 1787. 3 barn konfirmert i Skjeberg: 1) *H a a g e n C h r i s t i a n B.* 1764, 2) *Anne Christine B.* 1765 og *Ingeborg Chatrine B.* 1771. Fra nr. 1 nedstammer flere fremragende mænd.

Kjeldereren under skibet ses at være benyttet aar 1600, men ogsaa rimeligvis før¹⁾. Heri blev nævnte aar sogneprest *S ø f r e n N i l s s ø n* nedsat. Hans gravplate som intil nu, da den er opsat paa væggen, har ligget nedfældt i kirkegulvet, bærer følgende inskription indhugget i stenen, saa den trods sine 320 aar endnu er fuldt læselig:

Herunder hviler den hæderlig mand hr. Søren Nielsøn med 3 barn som døde paa Skjeberg den 5. decbr. 1600.²⁾ Gud give dem

¹⁾ I Røde Bok anføres 1397 at Hallvard paa Buer gav $\frac{1}{2}$ markbol i Uppigard i Skjebergdalen til »liggested« for sig og sin kone.

²⁾ Disse data staar paa en ophøiet statelig bord rundt stenplaten, saa bokstavene er sterkt forslitt. Dødsmaanedet er aldeles ulæselig, men kan trykt sættes til december 1600, da han dette aar nævnes under en aastedssak, sidste gang i november, angaaende delene i utmarken.

og alle tro kristne en glædelig opstandelse paa dommedag.¹⁾ Vel-signet est du Gud som giver de døde livet. Din døde skulde leve og opstaa igjen med legemet. Voger (vaagner?) op og fred med eder som ligger under jorden.

Tilslut staar: Denne sten bekostet av hr. Jens Michelssøn med hans kjære hustru Kirsten Nilsdotter anno 1605.

Søfren Nilssøn var sogneprest i Skjeberg 1591—1600. Hans hustru hette K i r s t e n, med hvem han hadde 4 døtre (1594). Hun var vistnok datter av hans formand N i l s L a u r i t s s ø n, sogneprest 1579—1591, og blev før 1605 gift med hans eftermand Jens Michelsen, sogneprest 1601—1644, da han døde. I 1643 blev hans hus saa plyndret av svenske krigsfolk at han og hans hustru og barn ikke fik beholde det nødvendige til at skjule sig med, hvilket synes at ha paaskyndet hans død.

I forbindelse med de foran nævnte gravskrifter hitsættes følgende epitaphium paa en smuk marmortavle paa den nordre langvæg inde i Skjeberg kirke til minde om

O l e C h r i s t o p h e r W e s s e l :

»Født 19. April 1744.

Død 26. Decemb. 1794.

Kundskabsmanden

Den sieldne retskafne virksomme og
for Fædrelandet altfor tidlig tabte

OLE CHRISTOPHER WESSEL

General Auditeur udi Norge og

Deputeret i det Kongelige Norske

Generalitets og Commissariats

Collegium

Opreistes

dette fortiente Æreminde af Hans

efterladte Enke Maren Juel

Naar dette Marmor engang smuldrer hen

Er Præget af hans store Siel igjen.

Andægtige, du som nedknæler her,

O, vend dit Øie hid af Wessel lær

At den kun værdigen tilbeder Gud

Som strengt i Dyd adlyder Pligtens Bud.

Du fattige, Skue hid, Han elsked dig,

Skue hid, du Lykkens Søn, bliv Wessel lig.«

Generalauditør O. C. Wessel var en morbror av den senere sogneprest til Skjeberg Ole Christopher Randers og født paa pladsen Johnsrud under Vestby prestegaard. Hans far var res. kap., senere sogneprest til Vestby Jonas Wessel og Helene Marie Schumacher.

¹⁾ Her staar midt paa stenen en ophøiet medaljong som derfor er næsten bortslidt, men bokstavene S N og et anker eller lignende, kan til nød tydes.

Han maatte i 50 ars alderen søke avsked som generalauditor paa grund av tiltagende sykelighet og fik denne indvilget 15. april 1794. En badereise til Pyrmont samme sommer hjalp intet, og den 26. decbr. 1794 døde han i Kristiania og blev bisat i Vor Frelzers kirke, men fortes senere til Skjeberg kirke. Maren Juel var hans anden hustru, født i Kristiania 2. mars 1749, død sammesteds 20. febr. 1815. Hun var enke efter generalkrigskommissær Peder Holter til Hafslund (død 1. novbr. 1786) og datter av overhofretsassessor Hans Juel og Else Sofie Dorothea Rasch. Maren Juel blev tredje gang gift 21. juni 1796 med den senere amtmand og siden statsraad Markus Gjõe Rosenkrantz, født i Tveit prestegjeld 25. janr. 1762, død i Kristiania 11. mai 1838 og er begravet paa Vor Frelzers gravlund. Hans hustru ligger ikke i samme grav som han. Antagelig blev hun bragt til Skjeberg og nedsat ved siden av sine to første mænd i det *Holterske gravkapel*, et smukt lidet murstens hus med en kunstnerisk utført marmorstøtte indi, paa Skjeberg kirkegaard. Her findes nu ingen likkister. Men fra 1815 maa her ha staat 3 kister: av O. C. Wessel, Peder Holter og Maren Juel. Disse maa senere være uttat da de forfalt og begravet utenfor.

Anm. Av kilder som her er benyttet, kan foruten gravskriftene i Skjeberg kirke og prestegjeldets ministerialbøker, kaldsboken og kirkestolen, nævnes: *Bernt Moe*, Tidsskrift for den norske Personahistorie 1840, I. bind, — *C. J. Anker*: 300 generalpersoner. — *J. B. Halvorsen*: Norsk Forfatter-Lexikon. — *A. N. Kjær*: Smaalenenes Amt. — *Lorens Berg*: Andebu. — *G. Wessel*: Stamtafle over den norske familie Wessel. — *Nordisk Konversations-Lexikon* og enkeltoplysninger fra forskjellige kilder.

Caroline Walter og Lindgreen.

Af **C. Behrend.**

Om Skuespillerinden Caroline Walter, f. Halle, har Dr. Weitemeyer meddelt interessante Oplysninger i »Meddelelser om København« II. (senere i forøget Form i »Kulturskildringer fra København i det 18. Aarh.«, S. 101 ff.). Han offentliggør en Klage fra hendes Moder over at Skuespilleren L. Holberg har bortfjernet hendes Datter fra Hjemmet, hvoraf det fremgaar, at Moderens Navn var Johanne Christine Lindgreen, og at hun i 1760 blev gift

med Bøsseskytte Thomas Jespersen; da dette var Skuespiller Ferdinand Lindgreens Forældre, var altsaa Caroline Walter og Lindgreen Halvsøskende. Dr. Bobé¹⁾ har i Ekstraskatten for 1762 fundet anført som boende i St. Anna Vester Kvartér, Nr. 131 Borgergade: Artillerist af 3die Div. 3. Comp. Nr. 4 Thomas Jespersen samt Kone Johanne Christine Jespersen, Kones Søster Margrethe Elisabeth Skytz, tvende Børn: Caroline Frideriche Halle 6½ Aar, Johann Friderich Jespersen 1 Aar 2 Mdr. — Hvem Carolines Fader, T. J. Halle, har været, har hidtil ikke kunnet oplyses. Dr. Bobé gør dog opmærksom paa, at der 1762 i Adelgade, St. Annæ vester Kvarter 217, boede en Øltapper, Styrmand Jens Halle.

Naar Dr. Weitemeyer mener, at Familieskabet mellem Caroline Walter og Lindgreen ikke før har været kendt, er dette dog ikke rigtigt, og hans Spørgsmaal: Hvorfor anede Samtiden intet om det nære Slægtskab, er ikke begrundet; thi dette Slægtskab har været kendt tidligere. Som W. selv senere er gjort opmærksom paa, kaldes Lindgreen i en Forestilling fra Teaterdirektionen 1789 hendes Broder, og i et Digt af J. L. Heiberg fra 1838 antydes Slægtskabet ogsaa. I nogle Optegnelser af Fr. Barfod fra hans Ungdom (vistnok 1830—40) har jeg set følgende Udtalelse: »Lindgreen havde en Broder, der var Præst ovre paa Fyen [Fr. Chr., der døde 1805 som Kapellan i Svendborg]. Den for sin Skjønhed som for sine udmærkede Skuespillergaver lige bekjendte Caroline Walter . . var en Halvsøster til ham«. At ogsaa Rahbek kendte Forholdet og at hun ikke lagde Skjul paa det, ses af følgende Brev til hende, hvilket, da det ogsaa indeholder andre Udtalelser af Interesse, aftrykkes her i sin Helhed. Caroline Walter var nu en yndet Skuespillerinde i Stockholm (gift med den svenske Violinist Chr. Fr. Müller). Hun besøgte Kbhn. 1783, men fik dengang kun Tilladelse til at opholde sig her 6 Timer. Senere i Sommeren 1791 var hun her længere og hædredes da bl. a. ved et Festmaal tid paa Skydebanen; det er til sit Møde med hende dengang, at Rahbek sigter i Brevet

Kiære Veninde!

Og De blev saaledes reven fra mig, uden at jeg saae Dem igjen, efter den Samtale, der var saa fuld af venskabelig Oprigtighed! Deres Barselseng, min Landreise, min fordømte Undseelse, som ikke tillod mig at besøge Dem, saalænge alt det Barselvæsen stod paa, min paafølgende Sygdom, Deres uventede Bortreise, alt det berøvede mig den Lykke at tale tiere med Dem, o! men aldrig

¹⁾ Dette og andet i denne Artikel skylder jeg velvillig Meddelelse af Dr. Bobé.

skal jeg forglemme hine faae korte Samtaler, aldrig skal jeg forglemme, at Thalias Caroline ikke fandt mig venskabelig Agtelse uværdig. Jeg skriver Dem her til, dyrebare Veninde! ved Mag. Kiærulf; med yderste Glæde har jeg erfaret, at han har været saa lykkelig at erholde Deres venskabelige Omgang, at han har en Adgang i Deres Huus, hvormed De ogsaa smiggrede mig, hvis jeg engang kom til Stokholm. Carolinel jeg kunde misunde ham, hvis jeg ikke følte, hvor meget han fortjener det bedre end jeg, men dog — dog give hans Breve om hans Modtagelse hos Dem, hans Beskrivelser over Dem og Deres Mand mig dobbelt Attraae til at bryde mine Lænker, rive mig løs, iile til Stokholm tage Caroline paa sit Ord tale med hende eengang, spise engang endnu ved et Bord, som hun krydrede med sit Vid og oplivede med sin Sang, og — hvad der især var mit store, mit hidtil uopfyldte Ønske — endnu see hende spille eengang, og da iile tilbage i mit Fængsel for at finde det dobbelt skummelt, fælt og utaaleligt. — Nul gandske sikker er De ikke; saasnært jeg kan rive mig løs, er jeg i Stokholm; Gud veed, jeg længes inderlig derefter.

De seer, kiære Veninde! jeg har benyttet mig af Deres givne Tilladelse; De er, De bliver C a r o l i n e for mig; jeg kan ikke overtale mig til at kalde Dem ved et Navn, De har tilfælles med den elændige¹⁾, hvis nedrige Beskyttere have berøvet os D e m. Jeg hædrer, jeg elsker, skiøndt halv ubekjendt Deres Mand under dette Navn; men jeg kan ikke kalde Dem med det.

Ovenomtalte fordums Generalinde er ellers i Barselseng; man siger, hun der tillige er bleven døv paa det andet Øre; i saa Fald vilde vor Hævn komme, før vi ventede, ja før vi ønskede den.

Jfr. M o r t h o r s t²⁾, denne unge Skuespillerinde, som De hædrede med Deres Opmuntring, synes med Carolines Bifald at have faaet en Deel af hendes Aand; hun har i denne Vinter særdeles udmærket sig. Især har hun spilt Argentine i les deux billets²⁾ saa allerkiæreste, at jeg vel vilde ønske, hun havde til Dommer havt en Caroline, hvis Bifald havde været værdig Belønning for hendes heldige Kunst.

Deres Broder gjør sig meere og meere dette Navn værdig; hans største og mindste Roller ere betegnede med det sande comiske Genies og den sande Smags Stempel; uden Carricatur, uden Narrestræger sætter han sig alt meere og meere fast i den almindelige

¹⁾ Skuespillerinden Jfr. Cathrine Møller, siden gift Bertelsen og derefter (1797) Frydendahl. Hun ansaas for General Eichstädts Elskerinde, hvorfor hun nedenfor kaldes »Generalinden«. Hendes Døvhed har sagtens fortaget sig igen — ialfald vedblev hun som Sangerinde indtil 1821.

²⁾ Jfr. Johanne Elisabeth Morthorst, siden gift Dahlén, debuterede 1784 og optraadte lige til 1827; † 1845.

Yndest, og foreener Kunstdommernes Bifald med Mængdens Roes.
Der er kun een Stemme om ham, og denne er til hans Fordeel.

De bilder Dem formodentlig ind, De er undløbet mine Vers,
fordi De reiste herfra; nei langtfra! jeg har i en Samling svenske
Poesier funden et Vers fra Leopold . . til Dem som Alceste; jeg har
giort 2 danske Vers til Dem deraf og sat dem i en Poesie Samling,
som jeg tillige med adskilligt andet agter at hiemsøge Dem med
inden kort Tiid. Har De constituert mig til at skaffe Dem danske
Viiser, skal De ogsaa see, De ikke har faaet en lad Commissionair.

Og nu kiære Veninde! De er vel keed af min Snaksomhed;
jeg vil altsaa slutte, spørge Dem, om De vil tillade mig oftere at
skrive Dem, til . . bede Dem at anbefale mig til Deres Mand, som
neppe erindrer sig, at jeg eengang har væltet mig ind paa ham
paa Parterret, for at takke ham for de søde Øyeblik hans Violin-
solo i hans Concert havde skiænket mig; og tilsidst forsikkre Dem,
at jeg regner det iblandt mit Livs Lyksaligheder, at jeg efter saa
mange Aars Forløb engang saae Caroline igien, blev kiændt af
hende og erholdt et Skin af Ret til at underskrive mig Deres hen-
givneste

Beundrer og Ven

Rahbek.

Bakkeh. d. 20. Nov. 1791.

Til Frue Caroline Frederikke Møller.

Rahbeks Digt til Caroline Müller (Walter) findes i hans
Poetiske Forsøg II, 133; Carl Gustaf af Leopolds Digt (1788) i
hans Saml. Skrifter (1873 I. S. 352); heri hedder det bl. a.

Du talar till min själ, du genomtränger mig;
Jag hör ej konstens röst, jag tror naturens höra.
I dina ögonkast jag känslan målad ser.
Hon sig åt din gestalt, åt dina later delar;
Din blick förnekar ej den rörelse, du spelar,
Ej dina anletsdrag den ton, din strupe ger.

---

1) »De to Sedlere», Lyxspil i 1 Akt af Florian.

Dr. med. Laurids Foss.
Forstander for Sorø skole 1685—1703.
 Meddelt af **K. Carøe.**

Den slægt, hvortil **Laurids Foss** hørte, indtager en fremragende plads blandt de lærde danske slægter i det 17de århundrede, om den end langt fra nåede Bartholinerne og Wormerne i betydning. **Stamfaderen Christen Nielsen Foss**¹⁾, også kaldet **Reff**, (1553—1625) var af bondeslægt fra Hjerik ved Skive, blev 1584 rektor i Viborg og 1588 lector theologiae der. Hans søn dr. med. **Niels Foss**²⁾ (1588—1645) var provinsialmedikus i Lund fra 1623, og alle dennes seks sønner blev lærde mænd og opnåede alle ligesom faderen at blive hædrede af universitet med sørgeprogrammer ved deres død.

Af disse sønner var **Laurids** den yngste, 17 år yngre end den ældste **Christian Foss**³⁾ (1620—1680), der efter at have været provinsialmedikus og prof. med. i Lund blev livmedikus hos **Christian V** og højesteretsassessor; **Mathias Foss**⁴⁾ (1627—1683) blev biskop i Ålborg; **Jens Foss**⁵⁾ (1629—1687) var læge i København, højesteretassessor og medlem af kommercekollegiet; **Peder Foss**⁶⁾ (1631—1698) rektor ved metropolitanskolen; **Jakob Foss**⁷⁾ (1633—1676) ligeledes rektor ved denne skole.

Af **Niels Foss'** tre døtre var **Magdalene** gift med assessor **Thøger Lassen**; da hun døde 1675 uden livsarvinger, bestemte hendes søskende, at deres arvepart, 2000 rdl. skulde tilfalde et universitetslegat for trængende studenter; heltil lagde **Mathias Foss** 500 rdl.; men forskellige forhold bevirkede, at først **Laurids Foss** fik udvirket en fundats for legatet 1701, hvis stadigt stigende legatkapital nu udgør c. 75000 kroner.

Nogen videre litterær virksomhed har ingen af **Foss'erne** udviklet; kun **Mathias Foss'** ligprækener nød i sin tid stort ry, var meget efterspurgt og enkelte udkom ligesom hans morgen- og aftenbønner, i ny udgaver ind i det 18. århundrede.

Af **Niels**, **Christian** og **Jens Foss**, der alle havde været knyttet til Skåne som læger, har **Rørdam** i »Hist. Saml. og Studier« I, 102—159 givet udførlige skildringer og for de to sidstes vedkommende meddelt deres egne optegnelser, medens oplysningerne om **Niels**, ligesom de her meddelte om **Laurids Foss** (**Thottske Saml. Fol. 1052 b**) vistnok oprindeligt er de i ligpræken over dem anførte personalia.

Laurids Foss' søn **Niels** var prof. philosophiæ ved universitetet, da han 25. Juli 1705 blev kaldet til tillige at være rektor i Sorø, hvor han døde i Okt. 1712.

¹⁾ Hundrup: Lærerstanden ved Viborg Kathedralskole s. 5.

²⁻⁵⁾ Biogr. Lex. V.

⁶⁻⁷⁾ Hundrup: Lærerstanden ved Metropolitanskolen s. 26 og 25.

I Sorø klosterkirke findes i Foss'ernes kapel Laurids Foss' læderbetrukne kiste, prydet med ornamenter, støbte i bly; på kisten findes en plade med en lang latinsk indskrift, over hvilken et våben, hvori tre blomster, der skyder op af en lille høj, og foruden dette et andet, løstliggende våben, hvori en siddende ræv.¹⁾

Testamentum B. Laurentii Fossii, quondam Medicinæ et Philosophiæ Doctoris, Assessoris Regis in Collegio Cancellariæ et Regii Soræ quod est Athenæi Præsides.

Anlangende denne sl. mands ærlige indgang til verden, kristelige fremgang i verden og salige udgang af verden, da er han den 24. Juni anni 1637 barnfødt i Lund i Skåne af ædle, meget værdige og højfornemme forældre; hans fader var den ædle og højlærde mand Doct. Niels Foss, fordem medicinæ practicus provincialis udi Skåne samt canonicus og vicarius i Lunde domkapitel, hans moder var den ædle, gud- og dydelskende matrone Karen Matthiisdatter Jacobæa²⁾, hvilke gudfrygtige forældres ægteskab, der nu gud allermægtigste med denne deres liden søn havde velsignet, har de, for at igen opofre gud denne sin gave, ladet hannem betimeligen blive delagtiggjort i det højværdige dåbens sakramente og indlemmet udi den rette vinstok sin frelsere Christo Jesu, på det han ved den saft og kraft, som flyder af træet til alle grenene, kunde grønnes i sin kristendom og omsider blomstre til det evige liv.

Derpå har disse gudfrygtige forældre båret al kristelig omhyggelighed for denne deres søns tilbørlige opdragelse i gudsfrygt og boglige kunsters flittige øvelse, til hvilken ende hans gode sl. moder forsendte ham anno 1645 over til sin morbroder, doktor Jakob Matthisen³⁾ udi Århus, under hvis opsyn han af adskillige smukke formatoribus privatis udi 4 år blev informeret og til alle sine venners største glæde og fornøjelse efter sin alders måde mærkeligen tiltog og forfremmedes. Men som hans 2 ældste brødre, nemlig Christian Foss, siden assessor udi højesteret og kgl. livmedikus, så og Matthias Foss, siden doktor og professor stæ theologiæ primarius samt superintendent over Vendelbo stift, da begge havde antaget civitatem academicam, behagede det hans kære moder anno 1649 at hjemkalde ham igen til Lund, alt til den ende at hans velbemeldte 2 brødre kunde manuducere ham i hans studiis, hvorfor han og næsten 3 fjerdingår gik i skole under sin kære broder Matthiæ Fossii

---

¹⁾ Löffler: Gravmonumenter i Sorø Kirke.

²⁾ D. af provinsialmedikus i Århus Mads Jacobsen og Ingeborg Giødese, f. c. 1584, d. 1614.

³⁾ Biskop i Århus. Biogr. Lex. XI.

information; og som han såvel under hans manuduktion avancerede, at han kunde forflyttes til publikke skoler for at bygge videre på de fundament, han sub privata institutione allerede havde lagt i sine studeringer, blev han efter hans kgl. majestets af højlovlig ihukommelse Frederici 3tii allernådigste tilladelse anno 1650 sat i denne kongelige skole her paa Sorø kloster, hvorfra alle hans ældre brødre med største reputation var dimitterede undtagen Jakob Foss, som da var candidatus academiæ, siden magister philosophiæ et rector scholæ metropolitanæ. Og som han straks blev så lykkelig, at han nød sin kære broders, Peder Fossis, berømmelige information, som da var collegæ superior her i denne kongelige skole, siden assessor in collegio consistoriale og rector scholæ metropolitanæ, gjorde han så gode processer, at han 2 år derefter blev over mange andre transfereret i den øverste lektie af velærværdige og meget hæderlige mag. Nicolao Serupio¹⁾, da moderatore ingeniorum felicissimo her i denne kongelige skole, siden domprovst udi Riberstift og sognepræst til Ribersdomkirke; og som han foregik alle sine sympalæstritos med en singulær flittighed og skikkelighed, blev ham efter 3 års forløb supremus scholæ locus konfereret af velædle og højærværdige doktor Hans Leth²⁾, da rectore regiæ hujus scholæ, siden confessionario regio i København, som meget højt elskede hannem og derfor året efter, anno 1656 d. 6. August dimitterede ham med et berømmeligt testimonio til det daværende kgl. akademi her på Sorø kloster, hvor han blev eksamineret, og efter at han som candidatorum supremus havde holdt petitionem, admitteret og immatrikuleret 26. August, præside generosissimo dno Georgio Rosenchrantzio³⁾, academiæ decano mag. Alberto Mejero⁴⁾ og facultatis philosophiæ decano mag. Nicolao Aagardo⁵⁾, hvilket der han lykkeligt havde overstået, rejste han straks hjem til sin kære moder og efter en måneds forløb begav sig til København og der tog inscriptionem academicam (17. November), rectore magnifico dno dr. Jacobo Canutio⁶⁾ og facult. philosoph. decano mag. Petro Spermanno⁷⁾, så og udvalgte sig den vidtberømte d. d. Thomam Bartholinum⁸⁾ til sin præceptorem privatum. Og på det han med desto større iver og flittighed kunde fortsætte sine studia, øvede han sig jævnlig in exercitiis disputatoriis, såvel på akademiet som i det kgl. kommunitet, hvor han og for eksercitiernes skyld

¹⁾ Biogr. Lex. XV.

²⁾ Biogr. Lex. X.

³⁾ Biogr. Lex. XIV.

⁴⁾ Pers.-hist. Tidsskr. 1. R. III, 268.

⁵⁾ Biogr. Lex. I.

⁶⁾ J. Knudsen. Biogr. Lex. IX.

⁷⁾ Biogr. Lex. XVI.

⁸⁾ Biogr. Lex. I.

efter sine kære brødres godtfindende købte sin kost, indtil han anno 1658, tretten uger efter at de svenske havde belagt København, rejste med sl. hr. rigens drost hr. Jokum Gersdorph's¹⁾ pas og forlov fra København over til Skåne til sine venner, hvor han konsulterede de smukkeste lærde mænd, han der kunde finde, og stille der forblev, indtil freden blev sluttet, da han fulgte sin højtelskede kære broder mag. Matthiis Foss, da kaldet fra Lunde domskoles rectoratu til at være slotsprædikant udi København (1660), og forblev stille udi hans hus for sine studeringers skyld.

Derpå submitterede han sig anno 1662 d. 14. Maj på Københavns universitet examini theologico, examinitoribus mag. Erasmo Joh. Brochmanno²⁾, mag. Daniele Pfeiffio³⁾ og notario, mag. Christiano Steenbuchio⁴⁾; prædikede så straks derefter for sin dimission udi Trinitatis kirke, censore dno mag. Erasmo Joh. Brochmanno.

Og der han nu med største berømmelse, hvilket hans attestata endnu klarligen udviser, begge disse examina havde sustineret, holdt hans 5 ældre brødre, som alle i fremmede lande havde forsøgt sig, som intet tjenligere end at fortsætte sine studia på fremmede universiteter og derhos gøre sig fremmede sprog mægtige, hvorfor han og anno 1662 d. 19. August begav sig fra København til Leyden i Holland⁵⁾ og kontinuerede sine studia under Gronovia, Wichmanno og felicissimo Cartesii, sectatore dno dre de Raye, foruden hvis han med flid observerede udi nosocomio, in anatomicis under dno Francisco Sylvio og in botanicis under dno Schuyl. Imidlertid besøgte han og de fleste steder udi de 7 forenede provinser.

Anno 1663 d. 31. Oktober rejste han fra Holland til England, hvor han mest eksercerede orientalia og opholdt sig til Oxford formedest det vidtberømte Bodleyoniske bibliotek og nød der udi landet største yndest hos mange smukke og fornemme lærde mænd og gjorde imidlertid rejser til Cambridge, Salsburry, York og ind i Cornwall for at bese kul- og tinminerne.

Anno 1663 måtte han imod sin vilje forlade England for den stærke pests skyld, som da i landet begyndte at grassere, og reiste derfra til Frankrig, hvor han forblev stille til Paris udi 11 måneder, undtagendes at han nu og da ved lejlighed rejste ved Paris omkring for at bese de kgl. lysthuse, såsom Fontaine bell'eau, St. Germain, St. Cloud, Versailles, Veau og andre nær omliggende mærkværdige kuriositeter; gjorde så den store tur lige igennem landet indtil Lyon, hvor han forblev udi 3 måneder, begav sig så derfra til Genève, hvor han opholdt sig i 4 måneder.

¹⁾ Biogr. Lex. V.

²⁾ Biogr. Lex. III.

³⁾ Biogr. Lex. XIII.

⁴⁾ Biogr. Lex. XVI.

⁵⁾ Immatr. 2. Okt. 1662, stud. theol.

Anno 1666 d. 16. Oktober rejste han igen fra Genève ind ad Tyskland og tog sin rejse igennem Svitserland for at bese dets berømmelige stæder og cantons, og der han til Basel var ankommen, havde han resolveret at gå til det berømmelige akademi til Strassburg, men som han fornam, at der var smitsomme sygdomme næsten overalt på Rhinstrømmen, ændrede han sit forsæt og tog sin rejse midt igennem riget over Ulm, Augsburg og andre stæder lige på Nürnberg, hvor han fortøvede med største fornøjelse udi 3 måneder.

Anno 1667 d. 20. Januar rejste han til Leipzig og Sachsen for at bese dets berømmelige stæder og skønne bjærgværker, opholdt sig ogsaa noget til Dresden formedelst de overflødige kunsstykker og naturalia, som findes udi samme hof; begav sig saa til Wittenberg og logerede hos den vidtberømte drm. Casparum Zieglerum, som beviste ham synligt stort venskab og affektion, og holdt imidlertid med temmelig stor bekostning collegia theologica undere dre Abraham Calavio og dre Strauchio samt et medicum under dno dre Schneidero.

Anno 1668 d. 10. April begav han sig på rejse hjem til sit fædreland, hvor han fandt sine kære søskende i ønskelig velstand og helbred. Næppeligen var han hjemkommen, førend den højædle og velbårne fru Hille Rosenkrantz, sl. hr. Niels Trolles til Trolholm, (Holsteinborg)¹⁾, begærede af ham, at han vilde tage sig hendes yngste søns mr. Arvid Trolle's²⁾ rejser på som hovmester i fremmede lande at guvernere, hvortil han og endelig under sine højtærede kære brødes behag og samtykke resolverede sig. Imidlertid der han endnu var hjemme, havde han den høje nåde nogle gange at kysse sin allernådigste arveherre og konge, kong Frederik den 3die af højlovlig ihukommelse, hans hænder, som udi al nåde udi mr. Burrhis³⁾ og andre fornemme mænds nærværelse antog nogle små matematiske og fysiske eksperimenter af hannem. Men som han efter 10 ugers forløb, at velbte mr. Trolle for sine unge års skyld ikke endnu i nogle år kunde rejse sig til nytte, og han dømte sin tid alt for kostbar til at tøve derefter, entslog han sig med velbte frues vilje derfra for at absolvere sit længst begyndte studium medicum; begav sig så anno 1668 d. 19. November ud til Leyden²⁾ igen og der havde tænkt at ende sit studium under dno dre Francisco Sylvio; men som en sælsom smittefeber skilte universitetets membra fra hinanden og lagde exercitia publica og privata til en side, nødtes

¹⁾ Biogr. Lex. XVII.

²⁾ F. 9. Dec. 1653, d. 22. Nov. 1698.

³⁾ Guldmageren F. G. Burri, der opholdt sig i København 1667—1670. Biogr. Lex. III.

⁴⁾ Immatrikuleret 19. Febr. 1669, med. stud.

han til at forlade stedet, rejste derfra over til England igen og opholdt sig mesten til London, formedelst det højberømte kgl. societets skyld, eftersom de fleste scientia der trakteredes med idelige og ofte gentagne experimentis, og nød imidlertid den vidtberømte ridder Boyles familiaritet og venskab med største nytte og reputation.

Anno 1670 rejste han på foråret tilbage igen til Leyden¹⁾ udi håb der at ende sit forehavende; men som de braveste mænd var ved forbte svaghed henrykte, og universitetet endnu ikke kommet i sin skik igen, forandrede han sit consilium og rejste straks in Majo op med Rhinstrømmen ind ad Italien og kom til Padua, hvor han d. 5. September disputerede på gradu doctorali og d 6. ejusdem blev promoveret in doctorem medicinæ et philosophiæ, præside dre Carolo Renaldino og promotore dre Jacobo Cadenedo Scoto. Der dette med hans største fornøjelse og honor var fuldendt, rejste han straks derfra til Venetien, og efter at han sig der havde opholdt en månedstid, gjorde han en rejse alene for at besøge den brave medicum dr. Poterium, af hvis berømmelige faders Senioris Poterii²⁾ skrifter han havde erfaret divinum autoris ingenium og derfor længtes efter at tale med hans søn for at rådføre sig med ham i et og andet sit studium angående; men som velbte d. Poterius blev få dage efter hans ankomst ihjelskudt af en, som af hans æmulis dertil var suborneret, måtte han med uforrettet sag og sin største misfornøjelse begive sig derfra. Tog så sin rejse igennem en pars af Lombardien over Bologne til Florenze og opholdt sig der udi 2 måneder, hvor han imidlertid nød store nåder af grosherzogen Cosimo de Medicis samt hans hr. farbroder, kardinal Leopoldo de Medicis og det for biskoppen af Padoua, kardinal Barbarigo, hans partikulære rekommandations skyld.

Derpå resolverede han sig at bese en del af Spanien, hvilket der han med fornøjelse havde gjort, dog han tilbage igen til Rom for at se tam augusti imperii rudera et relis qvias, og forblev der udi 5 måneder; imidlertid søgte han okkasion til at opvarte paven, hvortil hannem og blev givet adresse ved en af kardinalerne, som han havde rekommanderet sig til, og der han havde nydt den nåde at salutere paven, som tilspurgte ham om et og andet i hans fædreland, lod han hannem ved en af sine ministris bære en medaille med sit effigie på den ene og et kors på den anden side. Straks derefter forlod han Rom og gjorde en rejse til Neapolin for at bese dens inventiøse bygninger samt de der omliggende naturalia og antikviteter.

¹⁾ Immatriculeret 20. April 1670, med. stud.

²⁾ Pierre de la Poterie, fransk læge, blev 1609 udstødt af det medicinske fakultet i Paris som tilhænger af Paracelsus, drog til Bologna, hvor han senere blev myrdes af en troløs ven.

Endelig fik han i sinde at besøge Konstantinopel, men som han på vejen fik modvind og med største livsfare undgik nogle tyrkiske sørøvere, måtte han med dem, han var om bord med, gå tilbage igen og forandre sit dessein; drog så anno 1671 d. 8. Maj over Loretto til Venetien og uden langt ophold begav sig på rejsen igennem Tyskland til Holland igen og opholdt sig der hos adskillige lærde mænd på nogen tid. Samme år d. 30. September, efter at han havde gjort sig næsten alle sprog familiares og beset den største og bedste del af Europa, rejste han over Hamburg hjem til Danmark igen og ankom til København anno 1671 den sidste Oktober.

Efter at nu hans kære søskende og venner hannem med største glæde og fornøjelse havde omfavnet, rådførte han sig fornemmelig med sin højtærede kære broder doktor Jens Foss, fordmum kancelliråd, kammerråd og assessor i højesteret, og begyndte derpå straks sin praxin medicam i den kgl. residensstad København med god succes og største reputation, så at han gerne havde ønsket sin begyndte praxin længere der at kontinuere, hvis ikke hans højtelskede kære broder dr. Matthiis Foss, da kaldet fra functione primarii theologi i København til biskopdømmet over Vendelbostift, havde begæret, at han vilde følges over med ham til Ålborg, hvilket han og anno 1672 med en god vilje resolverede sig til, og forblev stille udi hans hus på nogle år. Men som han altid havde, endog til sin dødsdag, største aversion for ledighed og var aldrig friskere eller gladere, end når han havde vel at bestille, menende, at han ikke burde nedgrave det talent i jorden, som den nådige gud havde betroet ham men employere det til sin kære Jesu Christus gavn og bedste, gav han sig pro tempore i fuld praxin med den ædle og høj lærde mand doktor Niels Jespersen, daværende practico medico i Ålborg; og der han fornam, at den gode gud lod alle hans kure så vel lykkes, at adskillige patienter fra de fleste stæder i landet søgte hans råd, resolverede han sig til at forblive der i byen, for videre der at praktisere. Imidlertid behagede det den mægtige hjertetingere at dele nåde med hannem og derudover anno 1675 bøjede hans hjerte til at begære sin trofaste, nu højtbedrøvede efterladte ægtefælle, Barbara Rosenberg¹⁾, som og blev hannem i mange fornemme folks nærværelse lovet og fuldkommenligen tilsagt; hvilket løfte blev efter den allerhøjeste guds alvorlige og inderlige påkaldelse fuldbyrdet ved en kristelig kopulation, holdt anno 1677 d. 16. September af hans velædle højærværdighed dr. Mathiis Foss. Udi dette ægteskab har gud allermægtigste velsignet dem med 8 børn, nemlig 4 sønner og 4 døtre, af hvilke den ene søn og de 3 døtre

---

¹⁾ F. 1662, d. 1734, datter af ridefoged Peder Pedersen og Margrethe Brønnsdorf, stiftatter af biskop Køning.

alt forhen i herren er hensøvede, men 3 sønner og 1 datter sørgeligen med deres gode moder igenlever og kysser med tilbørlig respekt denne deres gode sl. faders aske for al den omhyggelighed, som han for deres optugtelse indtil sin dødsdag båret haver, og udøser inderlig hjertens taksigelse til deres himmelske fader, som af en sær faderlig nåde har sparet deres gode sl. fader, indtil de fleste af dem var komne til så stadig en alder, at de kan betænke, hvor bedrøveligt det er at savne så from og omhyggelig en fader, der aldrig gjorde dem ondt førend nu, han forlod dennem.

Der nu denne sl. mand havde levet udi Ålborg udi nogle år, behagede det allernådigst kong Christian den 5te af højlovlig ihukommelse at forunde ham assessors rang og værdighed i det kgl. danske kancelli (21. Nov. 1682), og som det vel var vitteligt, med hvor stor flid han sin tid havde anlagt, idet han ikke alene uden sit fædreland udi i 6 år havde absolveret sit studium theologicum og i 5 år sit medicum, men endog i bemeldte 11 års udenlandsrejse lagt sig efter adskillige kuriositeter, som hans profession ikke egentlig vedkom, blev han fremfor nogen anden af højstbte Christian den 5te allernådigst denomineret til at være kgl. kommissarius tilligemed den højædle og velbårne hr. Otto Scheel¹⁾ på Vallø over landmålingen i ganske Jylland; og som han vel forstod sig paa sådan højagl. nåde, vidste og vel, hvor profitabel samme forretning kunde blive for landet, sparede han ingen umag nat eller dag, førend han sin allernådigste arveherres ordre og befaling allerunderdanigst havde efterkommet. Derpå flyttede han fra Ålborg til sin gård Todbøl i Thy²⁾, hvor han næppe havde fæstet sin bopæl, førend den højædle og velbårne hr. Bolle Luxdorph³⁾, daværende oversekretær i det kgl. danske kancelli, som denne sl. mand, eftersom de havde rejst tilsammen, altid havde i gunstig konsideration, lod hannem vide, at hs. majestæt, i allernådigste regarde til hans tro forretning ved landmålingen, havde allernådigst deputeret ham til noget bedre, og at, i fald han inklinerede for at succedere ædle og højfornemme, nu sl. sr. Niels Overberg⁴⁾, da forstander her på Sorø kloster, når han engang ved døden afgik, hannem da ingen skulde blive foredraget; og som han intet hellere ønskede, end at han kunde være sit kære fædreland til tjeneste, fornemlig det sted, hvor han i sine unge års skolegang havde opbåret så store tjenester,

¹⁾ Biogr. Lex. XVI. (Skeel).

²⁾ Foss købte Todbølgård 1682 af Otto Skram, solgte den 1698 til Enevold Berregaard.

³⁾ Biogr. Lex. X.

⁴⁾ Niels Hansen Overberg, f. 3. Dec. 1613 i Køge, forstander for Sorø skole 11. Okt. 1665, administrator for Sorø by 8. Febr. 1676. Anføres i Amtmandslisterne 1675 og 1678; d. 15. Maj 1684.

og derfor gerne der vilde hvilt sine grå hår, resolverede han sig gerne dertil. Fik derfor, såsnart velbte sl. Overberg ved døden var afgangen, kgl. bestalling og instruks, hvorefter han sig allerunderdanigst, som en tro skolens forstander skulde rette; hvorpå han straks forføjede sig her over til landet og anno 1685 d. 16. Juli blev indsat her på stedet i samtlige skolens betjentes og velynderes nærværelse af de høje herrer skolens overdirektører, den højædle og velbårne herre hr. Otto Krabbe¹⁾ til Holmegård, ridder, hs. kgl. majestæts højtbetroede gehejme-, etats-, justits- og kancelliråd, stiftsbefalingsmand over Sjælland og amtmand over Roskilde amt, samt den velædle og velbyrdige herre, nu sl. doktor Hans Bagger²⁾, fordm biskop over Sjælland og Møn, decano facultatis theologicæ et stæ theologiæ professore publico på det kgl. Københavns universitet.

Så snart han denne sin funktion havde antaget, så han fornemmelig på at få stedet i opkomst, stræbte derfor først og fremmest at få skolens gæld betalt; hvilket der sket var, lod han, efter erhvervet tilladelse, de mest forfaldne og unyttige skolens bygninger nedbryde og deraf det hele kloster, som næsten var øde og ruineret, på skolens bekostning reparere, søgte i al ting efter den kgl. foundation og de nyligen opkomne reglementer denne kgl. skoles opkomst og det hele gods' velfærd, holdende for, at så berømmeligt et sted, som af kongerne selv var funderet, og som han ofte sagde, i skøn situation og tillagte herligheder næppe havde sit bedre i hele Europa, med en singulær flid og årvågenhed burde forvaltes, hvorfor han og stræbte af al magt at få skolen og klosteret med brave mænd og skikkelige personer forsynede; og ihvorvel han længtes hjertelig efter at bringe stiedet til sin ældgamle stand igen og skolen til sit fulde tal af disciple efter den kgl. foundation, så nåede han dog ikke dette sit ønske, medens han levede, har dog formodentligt i fulde 18 års årvågne direktion sat stedet i den stand, at det kunde ske, når hs. majestæt allernådigst behager.

Og som det er umuligt for en øvrighedsmand at kunne behage alle, så er det vel og ikke at tvivle på, at han i al denne sin møjje, omhu og bekymring har haft sine modstandere; men som ret og retfærdighed har altid været den rettesnor, hvorefter han har reguleret alle sine sager, har han ikke frygtet for nogen, men alene søgt at behage sin allernådigste arveherre og konge og dem, han dependede af, holdende sig det for en ære at mishage de onde og alene behage de gode og den allerhøjeste gud, hvis nåde han betimeligen at erlange brugte i rette tid det højærværdige alterens

---

¹⁾ Biogr. Lex. IX.

²⁾ Biogr. Lex. I.

sakramente, og omgikkes, så længe han levede, sin gud med en uforfalsket kærlighed og devotion, sin konge med allerunderdanigst lydighed, sin allerkæreste, nu højtbedrøvede efterladte med en trofast kærlighed, sine børn med en alvorlig omsomhed, sine venner med en bestandig oprigtighed, sine uvenner med en forsigtig varsomhed, sin Jesu Christen og næste med tilbørlig kærlighed, sine underhavende med alvorlighed, den nødlidende med medlidenhed, og vel agtet og anset af verden anså verden med foragt, indtil han mæt af dage og træt af umage og lyst til det himmelske forlod det jordiske og efterlod jorden legemet for at overlade himlen sjælen, som dog begge på sin dag ved Christi opstandelses og herlige åbenbarelses kraft skal hentes for at indsamles i de levendes knippe.

Hvad sig ellers denne sl. mands svaghed og sygdom anbelanger, da er han først for et fjerdingår siden bleven inkommoderet af så heftig en trangbrystighed, at han undertiden ikke uden besværlighed kunde drage sin ånde; og, endog han vel fornam, at enden på denne svaghed blev den visse død, eftersom han var af en høj alder og ikke assisteret med de kræfter, som kunde stå sygdommen imod, så vilde han dog ikke forsømme menneskelige midler, men en del brugte et og andet af sine egne medikamenter, en del skriftligen derom konfererede med sin højtærede kære svoger, velædle og højtærede hr. Oluf Worm¹⁾, assessor i konsistorialkollegiet og professor eloquentiæ på det kgl. Københavns universitet, som junctis consiliis med den vidtberømte medico practico i København, doktor Philip Haquard, ordinerede ham adskilligt; men som bemeldte trangbrystighed og δυσπνοια holdt jævnlig ved, dog uden nogen hans smerte, lod han sig ofte forlyde med, at hans tid ikke var her længe, bad derhos gud andægteligen, at han ikke vilde lade ham længe ligge på sin sotte- og sygeseng, men jo før jo heller forløse hannem, eftersom han ved guds nåde havde nu opnået en høj, alder, var ked af denne verdens viderværdighed og hjerteligt længtes efter at være med sin frelsere Christo; og ihvorvel gud var ham så nådig, at han aldrig 2 dage tillige var bunden til sin seng, vidste og snart ikke af nogen smerte at sige, så fandt han dog døden i sine lemmer og derfor beredede sig hver dag, hver time, ja hvert øjeblik til at tage imod den. Og efter ofte igentagen al lykkes og guddommelig velsignelses forønskning over sin allerkæreste ægtefælle for 26 års kærlige og trofaste omgængelse samt alvorlige og vidtløftige formaninger til sine kære børn, fuld af tro, håb og tålmodighed, med en sær andagt og devotion arbejdende på det himmelske, og som et stort guds barn hver time forventede herrens hjælp og

---

¹⁾ Ole Worm (den yngre) var gift med Drude Cathrine Foss, f. c. 1673 d. 1727, d. af rektor Jakob Foss og Dorothea Brochmand. Biogr. Lex. XIX.

sin forløsningstime, og jo mere det udvortes menneske aftog, jo mere og mere tiltog udi en gudelig andagt og et stadigt håb om at erlange den tilkommende salighed; hvilken hans hjertes inderlige attrå og begæring den trofaste gud også i nåde haver anset, idet han om fredagen den 7. September sidst forleden, imellem 7 og 8 om morgenen efter hans eget ønske uden nogen smerte og bevægelse ved en meget sød og salig død udkaldede hans ædle sjæl af hans dødelige legeme og oversatte denne fra denne verdens møjsommelighed til sit evige riges uforanderlige herlighed, efter at denne sl. mand havde levet i denne onde verden 66 år, 2 måneder og 3 uger.

Gud den allerhøjeste, som allerede har indbedet hans sjæl i de levendes knippe, han glæde og fryde hannem udi de evige boliger hos sin højre hånd evindeligt! Han og forlene hans efterladte legeme en venlig hvile udi dette sit sovekammer og på dommens dag en herlig og ærefuld opstandelse for Jesu Christi vor herres og frelsers skyld alene! Amen!

Slægtshistoriske Bidrag.

Af **Louis Bobé.**

III.

Slægten Struensee og Carl August Struensees Ophøjelse i den danske Adelsstand.

For snart tyve Aar siden søgte jeg i Tyskland Tilknytning til Descendenter af Generalsuperintendent Adam Struensee, Grev Struensees Fader, for at tilvejebringe nye Bidrag til den sidstnævntes Biografi og hans Slægts Historie. Resultaterne af disse Efterforskninger, som nu maa antages at være afsluttede, forelægges herved. Af Grev Struensees Brødre har kun den preussiske Statsminister, tidligere dansk Justitsraad og Deputeret i Finanserne Carl August von Struensee, optaget i den danske Adelsstand som Struensee von Carlsbach og derpaa nobileret i Preussen, efterladt Descendens gennem sin ældste Datter Henriette, gift med Hans Valentin Ferdinand Greve Königsmark († 1849). Dennes Sønnesøn Overhofmester Greve K. Königsmark i Berlin har velvilligst tilstillet mig de ham tilhørende Papirer fra hans Oldefader Minister Struensee, nemlig nogle originale Bestallinger og enkelte Privathbreve samt et Læg med Udskriften: »Briefschaften betreffend die dem Geheimen Finanz Rath Struensee vom kgl. Dän. Hofe ertheilte Würde eines dänischen Edelmannes, 1784—89«. Fra Baronesse Lita von Puttlitz, Datter af Forfatteren, Theaterintendant Gustav zu Puttlitz, der var gift med et Barnebarn af ovennævnte Grev Hans Königsmark, fik jeg til Afbenyttelse et egenhændigt Brev fra Dronning Caroline Mathilde til C. A. v. Struensee (meddelt ndfr.). Endelig kom jeg i Forbindelse med daværende Premierløjtnant Gustav von Struensee, der nedstammer fra Generalsuperintendent Struensees Farbroder, og som nærede levende Interesse for Slægtens og særlig Grev Struensees Historie.

Selve Slægtsnavnet skal være opstaaet ved, at Familiens Stamfader, en Lods, for at redde en skibbrudnen Besætning, var gaaet ud i sin Baad i oprørt Sø — »struwe See«, af struf c: strid, barsk (jvfr. Familienavnet Struve og Stammen i Verbet sträuben). Den ældste kendte Mand af Slægten er Johannes Struensee, f. i Puttlitz i Pommern † 22. Marts 17.. smst. som Sognepræst fra 1691, g. m. Catharine Fritze (Datter af hans Embedsforgænger), f. 1652 † 12. Aug. 1696 i Puttlitz. Han efterlod Sønnerne Michael, f. 1679 † 22. Sept. 1734 som Sognepræst i Puttlitz, gift med Catharine Liermann, og Lorenz, vistnok Købmand i Neu Ruppin

(Kirkebøgerne brændt) og gift med Elisabeth Thomschläger, hvis Søn var Adam Struensee, f. 10. Sept. 1708 i Neu Ruppin, 1732 Præst i Neumarkt ved Halle, 1733 ved St. Moritz' og 1739 ved St. Ulrichs Kirke i Halle, 1757 Konsistorialraad og Præst i Altona, 1759 Generalsuperintendent i Hertugdømmerne og Overkonsistorialraad, død 20. Juni 1791 i Rendsborg¹). Han ægtede 1732 i Berleburg Marie Dorothea Carl, f. 31. Juli 1716 † 31. Dec. 1792 i Slesvig, Datter af kgl. dansk Livmedikus, Justitsraad Johan Samuel Carl og Hustru Johanne Sophie von Bülow.

I dette Ægteskab fødtes otte Børn, fem Sønner og tre Døtre, af hvilke en Søn og en Datter døde smaa. Det ældste Barn Sophie Elisabeth (1733—68) var gift med sin Fætter Superintendenten ved St. Gotthards Kirke i Brandenburg Samuel Struensee, efter hende fulgte i Alder Brødrene Carl August (v. Carlsbach), den senere preussiske Statsminister (f. 1735); Johann Friedrich (f. 1737), der gjorde Navnet sørgelig verdensbekendt²) og Samuel Adam (f. 1739), der efter at have absolveret juridisk Examen paa Gottorp, i Aarene 1762 til Broderens Fald arbejdede i Overrettens Sekretariat paa Gottorp og siden førte en ubemærket Tilværelse i Slesvig By indtil sin Død 1804. Den yngste Datter Marie Dorothea (f. 1744) blev gift med Overkonsistorialraad, Provst i Hütten Wilhelm Alexander Schwollmann. Det yngste af alle Børnene, Sønnen Gotthilf Christoph (f. 1752) blev 1770 immatrikuleret i Kiel, Cand. jur., 1771 Sekondlieutenant ved danske Livregiment, afsk. 22. Jan. Aaret efter med 200 Rdlr. Rejsepenge, senere Bankdirektør i Elbing, købte Godset Cadinen og optoges 1803 i den preussiske Adelsstand³). Hans Hustru, hvis Navn jeg ikke kender, fødte ham en Datter, Caroline (f. 1783),

¹) Hertzberg, Gesch. der Stadt Halle a. S., Halle 1893, 363. Reventlowske Familiepapirer V, 247; VII, 24.

²) Som hans Faddere opføres ved Daaben i St. Moritz Kirke i Halle 7. Aug. 1737 Dr. Johann Eberhard Junker, Dr. med. og Practicus, Katharina Maria »Worthalter«, Constantin Droyssigs Enke, og Raadmand Johann August Droyssig. Af Sager, der har tilhørt ham, findes i Familiens Eje kun et Stambogsblad med følgende for ham iøvrigt ret karakteristiske Citat eller Devise:

Oscula qui sumsit, si non et caetera sumsit

Hace quoque, quæ data sunt, perdere dignus erat

Halae, d. 12. April 1756.

Joann. Frideric Struensee
Halensis

³) I Anledning af Sønnens Udnævnelse skriver Moderen til Carl, at Gotthilf ikke maa falde ham til Besvær i Kbhvn.; »han maa holdes knapt, og jeg har alvorlig ladt ham forstaa, at han ikke kan vente nogen Støtte, hverken herfra eller af sine Brødre. Skulde han begaa en ny Ubesindighed, maa han selv se, hvorledes han atter finder ud af det«. (Struensees Papirer Rigsark., E. 21).

der døde 1862, gift 1800 m. preussisk Landschaftsdirektør Leopold Ludvig v. Dewitz til Daber i Kredsen Naugard¹).

Carl August Struensee, om hvem her er Talen, blev i Aug. 1757, kun 22 Aar gammel, Prof. math. et phil. ved Ridderakademiet i Liegnitz, hvilken Stilling han i ti Aar havde beklædt med stor Dygtighed, da General Gähler efter Befaling af Grev St. Germain under 22. December 1767 fremkom med Indstilling til Kongen om at forhøre sig hos Struensee, hvorvidt denne maatte være tilbøjelig til at modtage en Stilling som Lærer ved det kgl. Artillerikorps med en aarlig Gage af 1000 Rdlr. og Rang med Universitetsprofessorer, da han ved sine Skrifter og sit Kendskab til Artillerikorpsset vilde kunne holde nyttige Lærertimer ogsaa for de unge Officerer og de ældste Kadetter²). Af et Brev fra C. A. Struensee af 4. Okt. havde Gähler paa sin Forespørgsel, om han kunde tænke sig at ville komme hertil, faaet til Svar, at han ikke var uvillig i saa Henseende³), skønt han var tilfreds i Liegnitz.

Gentagne Gange ansøgte han Kongen af Preussen om Afsked, men denne blev ham ikke bevilget, dog modtog han som et Tegn paa den danske Suveræns Agtelse i Novbr. 1769 Titlen som Justitsraad. Sagen stillede i Bero, indtil Struensee efter Anmodning fra Broderen i Foraaret 1771 aflagde ham et Besøg i Danmark, og der blev gjort ham Tilbud om en Ansættelse ved Finans- eller Kamærsagerne. 4. Maj ansøgte han Kong Frederik II om Afsked, og denne blev ham tilstaaet under 14. Maj med Tilkendegivelse af Kongens særlige Tilfredshed med de af ham ydede nyttige Tjenester. Allerede 29. Maj fik han Bestalling som Deputeret i Finanskollegiet.

Om C. A. Struensees Virksomhed i Danmark og hans Planer til Finansernes Reformering foreligger en udførlig Redegørelse i hans 2. April 1772 daterede Forsvarsskrift, offentliggjort af Arkivar Holger Hansen i Danske Mag. 6. R. II 1—46; iøvrigt henvises om Hovedtrækkene i hans Liv til Biografien i Dsk. biogr. Lex. (1902) og i Holms samtidigt med denne fremkomne Udtalelser om ham i Danmark—Norges Hist. IV 2. D. 96, 152, 386, 428 f.

Samme Dag som Broderen blev han fængslet og hensat i Lænker i Kastellet. Da Kommissionen ikke kunde overbevise ham om nogetsomhelst Misgreb i hans Embedsstyrelse, løslodes han sidst i Juni. Allerede under 1. Juni havde Kong Frederik II meddelt Statsminister, Friherre v. Zedlitz, at han havde bestemt sig til at

¹) Gen. Taschenbuch des Uradels 1909, 205.

²) Se Dsks. Mag. 6 III 3.

³) Efterl. Reventl. Pap. VIII Till. 24. Tanken om hans Indkaldelse skyldtes altsaa ikke Broderens Anbefaling, da den er opstaaet før dennes Indtræden i Kongens Tjeneste. E. Holm kender kun den Aaret efter fremkomne Opfordring. Danmark-Norges Hist. IV, 2. D., 97.

tage Struensee i Tjeneste igen, saasnart denne vender tilbage til Liegnitz. I en senere Skrivelse af 12. Juni, ligeledes til Zedlitz, udtaler Kongen Haabet om, at S. vil kunne bevidne sin Uskyldighed og atter blive sat paa fri Fod, saaledes, at han atter kan indtræde i preussisk Tjeneste, dog paa den Betingelse, at han straks aflægger Ed paa, intet at ville røbe om de Hemmeligheder, han er bleven indviet i under sit Ophold i Danmark. Da han i de første Dage af Juli ankom til Berlin, fik han Befaling til at aflægge en skriftlig Ed for Zedlitz om ikke at offentliggøre noget, hverken i Skrift eller Tale, om »den opdagede Sammensværgelse«. Struensee nægtede at aflægge Eden efter det sidst anførte Udtryk i Edsformularen, da en saadan Sammensværgelse efter hans Paastand slet ikke havde eksisteret, og Ordene ændredes derfor til: »de foregaaede Begivenheder«.

Senere paa Aaret synes Struensee at have havt Planer om at træde i Kongen af Englands Tjeneste, i hvilken Anledning han henvendte sig om Fortale hos Dronning Caroline Mathilde i Celle. Det ovenfor nævnte Brev fra hende til ham lyder saaledes:

A Monsieur, Monsieur de Struensee à Liegnitz en Silesie.
Monsieur.

Le Roi ne voulant consentir a la proposition que je lui ait fait faire à deux reprises a Votre sujet je me voit dans l'obligation de vous l'annoncer, vous ne douté pas j'espère de la peine que cela me fait surse toute comme j'ai eu l'imprudence de vous marquer mes intentions avant d'avoir reçu la premiere reponse d'Angleterre. Soyé persuadé, Monsieur, que si jamais l'occasion se présente, je le cesirez avec empressement pour vous prouver l'estime avec la quelle j'ai l'honneur d'ettre, Monsieur, votre tres humble

servante
Caroline Mathilde

Celle ce 21 decbre. 1772.

I 1778 blev Struensee Direktør for et efter kgl. Ordre oprettet Bankkontor og en Laaneanstalt (Lornbord) i Elbing som Filial, og 1782, 9. Febr., fik hidtilværende Bankdirektør S. Bestalling som Gehejme-, Finans-, Krigs- og Domæneraad ved Generaldirektoriet under Geheimeraad, Minister, Friherre v. der Schulenburg og som 1. Direktør ved Sø- og Salthandels Kompagniet.

H. H. L. v. Held¹⁾, der har givet interessante Bidrag til Forstaaelsen af sin Velynders og Velgørers sammensatte Personlighed, fremhæver hans stærke Tilbøjelighed til at virke for det gode, i Forbindelse med en vis Portion Verdensforagt; han, der i

¹⁾ Struensee, Eine Skizze für diejenigen, denen sein Andenken werth ist, Berlin 1805.

sin Ungdom var opfyldt af Iver og Foretagsomhed, var i Manddommens Alder, særlig under Indtrykket af sine Oplevelser i Danmark, bleven ræd ved Menneskene, som han nøjedes med at komplimentere under Formernes Maske og endelig i Oldingeaarene følte Lede ved¹⁾.

Den stigende Anseelse, Struensee nød i Tyskland, lod ham ingensinde glemme den Uret, han havde lidt i Danmark, og Ønsket om, at der paa en eller anden Maade kunde skaffes ham Oprensning, slap han ikke. Han vedblev at staa i Brevveksling med en lille Kreds af Mænd, han under sit Ophold her havde sluttet sig til, og som havde bevaret ham deres Venskab — nemlig den livslystne og ret frivole Konferensraad *Conrad Alexander Fabricius Tengnagel*, hvis Frue hørte til Dronning Caroline Mathildes intime Kreds — Enevold Brandts Broder, den stilfærdige, pietistisk følede, filistrøse Kancelliembedsmand *Christian Brandt* — Lægen *Christian Johan Bergeri* i Kiel — og *Frederik Buchwaldt* til Gudumlund, i Struenseetiden Kammerjunker hos Kongen, senere fortjent ved sin Deltagelse i Arbejdet paa Landboreformerne.

Danske, der besøgte C. A. Struensee i Berlin, omtaler den Venlighed, hvormed han modtog dem, særlig gælder det Dr. *Balthasar Münter*, Broderens Skriftefader, og hans Datter *Frederikke Brun*, der besøgte ham paa en Tysklandsrejse, og som berømmer hans Elskværdighed.

Regeringsforandringen 1784, der fratog Enkedronning *Juliane Marie* og *Guldberg*, hans ulykkelige Broders bitre Fjender, Magten, aabnede for *Carl August Struensee* Udsigten til at opnaa en af ham længe attraaet Oprensning af den danske Stat for den haarde, uforkyndte Medfart, den forrige Regering havde givet ham.

I Erindring on den Godhed, Landgreve *Carl af Hessen* havde vist ham under hans Ophold i Danmark, rettede han i Oktober nævnte Aar en skriftlig Anmodning til Prinsen om at hjælpe ham til en saadan Rehabilitation. Han hævder, ved sin Indtræden i dansk Tjeneste at have opgivet en ganske vist lidet glimrende, men fredelig og behagelig Stilling, i hvilken han nød alle hæderlige Folks Agtelse og Tillid, og at det kun havde staaet til ham, med Tiden at skaffe sig en smuk Løbebane i sit eget Fædreland. I Dan-

¹⁾ Hans ydre Fremtoning illustreres godt af det smukke Stik af hans Portræt, gengivet i *Reverdil*, Struensee og det danske Hof (ved *P. Læssøe Müller* og *Louis Bobé*), 1916, 209. Han var som Broderen korpulent og havde en Herskerskikkelse, der ved det første Møde kunde opvække Frygt. En høj, klar, bred og skarp Pande krønsedes af en Skov af graa, fortil skødesløst touperede Haar, bundne bagtil i en kort Pisk. Ansigtet var stort, langt og mandigt, Øjnene under de buskede Bryn, var alvorlige, meget talende, lyseblaa, Næsen lang og kraftig, svagt krummet.

mark havde han truffet forskellige nyttige Foranstaltninger, og skønt han ikke havde gjort det mindste Ondt, var han ligesom Broderen bleven lagt i Lænker og holdt fem Maaneder i Fængsel, for omsider efter den mest pinlige Undersøgelse af alle hans Handlinger at blive kendt uskyldig, dog uden nogensomhelst Oprejsning. Hjemvendt til sit Fædreland fik han at føle, at hans Rygte havde lidt i de Folks Omdømme, der ikke kendte Sagens rette Sammenhæng, hvorfor han havde trukket sig tilbage fra Verden og i fem Aar levet paa Landet af sin Hustrus Midler indtil »den største af alle Konger« havde kaldt ham i sin Tjeneste. Nu mente han, at Tidens Fylde var kommen til at opnaa den ham skyldige Oprejsning for Tort og Lidelser. Hvad angaar Formen for denne, ses det af Struensees Konzept, at han først har foreslaaet »en aarlig Pension eller en Gratifikation én Gang for alle«, men atter har slettet denne Passus for at slutte med en Henstilling til Landgreven, om selv ud fra sin »ophøjede Forstand og Følelse« at finde en for ham tilfredsstillende Løsning.

Landgreven svarede en Uge senere, høfligt, men kort; hvis Struensee ikke vilde foretrække at afvente »en endnu fuldkommere Konsolidation af det nuværende System, kunde han kun raade ham til at henvende sig direkte til Bernstorff. Struensee har dog ikke forsøgt en saadan Henvendelse, men lod hengaa fire Aar, inden han atter fik Mod og Lyst til at genoptage Sagen, foranlediget ved at Grev Rhode, hvem han synes at have staaet ret nær, da var bleven udnævnt til preussisk Minister, og i hans Hænder lagde han det delikate og vanskelige Hverv. Rhode viste sig meget virksom i hans Interesse og henvendte sig først til C. A. Fabritius Tengnagel. Gennem Geheimeraad Classen følte Fabritius sig for hos Landgreven, der stillede sig afvisende. Af noksom bekendte Grunde, skriver Rhode, frygtede Landgreven alle de Personers Indflydelse, som han holdt for preussisk sindede, og troede, at der bag Struensees Henvendelse laa Planer om atter at komme i dansk Tjeneste.

Fabritius gik derefter til Bernstorff, hos hvem han i varme Ord talte Struensees Sag under Henvisning til, at Personer, der virkelig havde forbrudt sig, som f. Eks. Falkenskiold, havde opnaaet en Pension paa 1000 Rdlr. og efter Sigende endog faaet Ansættelse som Lieutenant de police med Generalmajors Karakter. Bernstorff svarede, at han alt i flere Aar havde virket for at skaffe de ved Revolutionen forurettede en passende Oprejsning, men det maatte gaa lidt efter lidt. Han fandt Struensees Begæring ingenlunde ubillig, hvis man blot var sikker paa, at han ikke havde den skjulte Hensigt, at ville vende tilbage til Danmark. Navnet Struensee var endnu i altfor frisk Minde, til at nogen med Held kunde interessere sig for en Bærer af dette Navn, hvortil kom, at Bern-

storff og hele Hoffet ansaa Struensee for at være Forfatter til det kort før udkomne Skrift »Authentische Aufklärung«¹⁾. Fabritius raadede Struensee til at henvende sig direkte til Bernstorff og overfor Dronningen og Hofmarskal Johan Bülow at dokumentere, at han ingen Andel havde i det nævnte Skrift, thi uden deres Samtykke kunde man paa Grund af de forandrede Omstændigheder« intet udrette, hvilket havde vist sig ved den af Familien Møesting protegerede Falkenskiold. I sit Svar til Fabritius hævdede Struensee, at han ganske vist maatte føle sig beæret ved et Tilbud om atter at træde i dansk Tjeneste, men at han for enhver Pris vilde frabede sig denne Ære, da han var saa godt stillet i Preussen, at han aldrig kunde forsvare at opgive sit Embede her.

Han afviste bestemt, at have nogen Andel i det paagældende Skrift, eftersom han overfor Kongen af Danmark og Kongen af Preussen havde forpligtet sig til aldrig at skrive noget om Begivenhederne 1772. Selv om hans Navn var en Anstødssten, kunde han intet gøre derved; han havde lidt Uret og mente, at man fra dansk Side var forpligtet til at gøre den god igen. Han var fast besluttet paa, ikke at ville forsøge nogen Henvendelse i Danmark, med mindre han var vis paa et gunstigt Resultat, og bad til Slut Rhode om at vise Bernstorff sit Brev.

Den Vej, Rhode i en følgende Skrivelse anviste Struensee, var unægtelig ydmygende, idet han tilraadede ham at henvende sig direkte til Enkedronningen »som Hovedophav til den ham vederfarede Uret« og lade hende forstaa, at han overlod sin Sags Fremme til hendes velkendte Højsind. Herved vilde Struensee dels undgaa at træde i direkte Forhandlinger med Hoffet, dels betage hende al Uro og Mistanke, hvis hun fik Nys om, at dette Skridt blev støttet af Grev Bernstorff, der næppe uden forud indhentet Samtykke af Dronningen vilde bekvemme sig til at gøre noget for ham. Grev Rhode havde hos Bernstorff fjernet enhver Mistanke om at Struensee var Forfatter til »Authentische Aufklärung«, idet man tilskrev det den nu afdøde Legationsraad Sturz, hvilket vel ogsaa var det sandsynligste, kun kunde man ikke begribe, hvem der havde ladet det trykke.

Man forstaaer let, at Struensee bestemt afviste Rhodes Forslag; han takkede Greven for den Tjeneste han havde vist ham, og vilde nu ganske afstaa fra sit Forehavende til bedre Tider. Rhode opgav imidlertid ikke Sagen, og 11. Oktober kunde han meddele Struensee, at Grev Bernstorff overfor ham havde erklæret sig villig til at lade udfærdige et Adelsdiplom for ham som Erstatning for den 1772

¹⁾ H. P. Sturz' Forfatterskab til Authentische Aufklärungen tør vel nu anses for afgjort ved de i Medd. om Kbh. IV 584 anførte Udtalelser af Drevon, F. de Conincks Ven.

lidte Tort. Struensee blev i høj Grad forbavset over den pludselige Vending, Sagen havde taget til Gunst for ham. »Jeg erkender Deres Venskab og Deltagelse med skyldig Tak«, skriver han til Greven, »og føler ogsaa, at jeg kan tage imod en Skadeserstatning af den Art, som jeg kunde vente det af en Konge. De vilde dog gøre mig i højeste Grad forbunden, ved i al Fortrolighed at meddele mig, hvilke Omstændigheder netop nu har bevæget Grev Bernstorff til at stille sig saa velvillig overfor mig og min Sag, da hans Svar sidste Sommer lød saa ganske anderledes«. Herpaa svarede Grev Rhode under 6. Nov. bl. a. følgende:

»Ved Slutningen af en Konference, jeg for nogen Tid siden havde med Grev Bernstorff, og i hvilken denne afgav de bestemteste Forsikringer om, at han vilde indrette alt efter vort Hofs Ønske, kom Samtalen paa Revolutionen 1772. Jeg benyttede Lejligheden til at tale Deres Sag, hvilket havde det gunstige Resultat til Følge, som allerede er Dem bekendt fra mit sidste Brev«. Hvis ikke »De-klarationen« var kommen imellem, vilde Sagen allerede være gaaet i Stand, men nu maatte der atter hengaa nogen Tid, inden den kunde bringes i Erindring.

Struensee erklærede sig i sit Svar tilfreds med denne Løsning, og i Begyndelsen af 1790 indhentede han igennem den preussiske Minister v. Bischofswerder Tilladelse til at modtage den ham tiltænkte Ophøjelse. Kongen af Preussen tilkendegav i Skrivelse af 1. Marts sin Godkendelse af den ærefulde Oprejsning, der var tiltænkt Struensee for den ham i Danmark tilføjede, uforskyldte haarde Behandling.

Herefter sendte Struensee baade Bernstorff og Rhode Takkeskrivelser for den Iver og Interesse begge havde vist ham.

Der stod nu tilbage at bestemme, under hvilket Navn Struensee skulde adles, og her viste Fabritius sig meget virksom. Deres fælles Ven Classen tilraadede Struensee, hvis han havde en Kapital disponibel, at anlægge denne i et Gods i Danmark, hvis Navn han saa skulde antage, iøvrigt vilde han sende ham en Liste over Navne paa uddøde danske Adelsslægter. Det er aabenbart gaaet op for de ledende Statsmænd, at Struensee, der stod i høj Gunst hos Kongen af Preussen og ikke længe efter (1791) blev preussisk Statsminister, i Fremtiden kunde ventes at ville gøre Danmark Tjenester, hvis man opfyldte hans Ønske. I Anledning af Opdagelsen af Benzeltjernas Hensigt at ville opbrænde den russiske og danske Flaade paa Rheden, skrev Fabritius, der stod de ledende Kredse nær: »Deres Konge kan alene, hvis han vil, oprette Freden og Ligevægten i Evropa«. Brevvekslingen mellem begge faar det tidligere, venskabelige Præg. Den sidste Dag i Marts meddeler Fabritius, at han Dagen før fra sit Landsted Enrum er kørt i Slæde paa Isen

til København og under Vejs har mødt mange svenske Desertører i tungtbelæssede Slæder fra Skaane. Deres fælles gamle Ven Chr. Joh. Berger i Kiel, et andet af Ofrene fra den Struenseeske Katastrofe, hvis Rehabilitation den tyske Gesandt har gjort sig til Talsmand for, klager over Alderens Besværligheder, men har dog til Hensigt at gense København næste Sommer.

I et følgende Brev af 28. April fortæller Fabritius, at deres Ven, Kammerherre Buchwald har havt den prægtige Idé, at foreslaa Struensee at tage Navn efter en uddød »berømmelig dansk Adelslægt«, nemlig Oxen »eftordi Peter Oxen(!) var den, der genoprettede Finanserne i Danmark, ganske som De, min kære Ven, vilde være den eneste, der med deres Talent var i Stand dertil, om De var her«. Han indrømmer, at Navnet lyder mindre godt paa Tysk, end paa Dansk, men haaber, at det ikke vil skurre i hans Øren.

Et Brev fra Rohde af 2. Maj oplyser, at Struensees Navneforandring har været Genstand for Drøftelser; man havde tænkt paa Carlsen, hans Moders Navn, men Rohde fandt Carlstein kønnere, dog burde man først undersøge, om nogen i de danske Stater førte dette Navn. 2. Juni kunde Fabritius endelig meddele, at man havde besluttet at nobilitere ham under Navnet *Carlsbach*, idet Hertugen af Augustenborg, havde modsat sig, at Struensee skulde hedde Carlstein, eftersom den sidste Hertuginde af Pløen, født von Aichelberg, havde faaet tildelt dette Navn. Diplomet som lyder paa Ophøjelse i Adelsstanden med Tilnavnet von Carlsbach, er dateret 15. Maj 1789. Det tildeltes ham gratis, dog skulde han betænke Kancellisten, der havde udfærdiget det, med 25 Dukater.

Blandt dem, der sendte Struensee Lykønskninger i Anledning af Nobilitationen, var ogsaa Christian Brandt.

Vaabenet viser i Skjoldet et tremastet Skib med beslaaede Sejl, røde Vimpler og Dannebrogssflag for og agter, i Sølv, Hjelman kronet med to Sølv Vinger.

IV.

Kunstnerfamilien Darbes

Med Pietro Mingottis Operaselskab indkom 1747 til Danmark den vistnok i Italien hjemmehørende *Francesco Darbes*,

der betød meget for Truppen ved sin flersidige Dygtighed som Sanglærer, Violinist, Komponist, Forfatter af italienske Lejligheds-poesier og praktisk Forretningsmand. 1749 gik han over i dansk Tjeneste som Hofviolon med 200 Rdlr. og skrev 1764 Festspillet *Marte schernito* i Anledning af Fyrstinden af Østfrislands Død. Han døde 2. Sept. 1768 i København, i en Alder af 63 Aar¹). Darbes opføres i Extraskatten 1762 som boende Øster Kvarter Nr. 62 med Hustru Charlotte Christine Kayser (Datter af dansk Kapelmester Reinhold Kayser) og følgende Børn:

Joseph, f. 29. Sept. 1747, Johannes, f. 7. Febr. 1750 og Birgitta, f. 2. Nov. 1754.

Af disse er den ældste Søn den senere saa bekendte Maler, der 1759 optoges i Tegneskolen paa Kunstakademiet, ved hvilken Lejlighed hans Navn opføres som Joseph August Ostinus d'Arbes; 1761 kom han paa Modelskolen.

Om hans senere Løbebane fortæller Literaten Jens M. Wintmølle i et Brev til J. G. Moltke, dat. Hamburg 22. Aug. 1787 (Bregentved Arkiv).

Den ældste Søn af forrige afg. Hof Violon Darbés i Khafn, som hos Hr. Prof. Preisler privatim havde profiteret i Tegning, og for 19 Aar siden, ved mit ringe Forslag og Handling med Maler Erichsen i Petersburg hos samme lærte at male, og som nu i forrige Aar er bleven udvalgt til membre honoraire af Academiet i Berlin og har været saa lykkelig at male den end regierende Konge, foruden endeel af Høysamme Kgl. Familie. Prinsesse Ferdinants har været den første, hvorpaa hendes Datter Lovisa, hvilket Portrait Hertuginde af Curland udbad sig og betalte Darbes derfor 60 Ducater. Prinsesse Amalia skal have udtalt sig: Je ne suis plus en age a me faire peindre mais pour me procurer le plaisir de posseder de vôtre ouvrage, je souhaite que vous fassiez le portrait de ma bonne amie la Comtesse de Daenhoff. Kongen af Pohlen har i forrige Aar tilsendt Darbés et Patent som Hof-Raad og inviteret ham at komme til Warschau. Hvorvidt det Kongl. Portrait er reusseret, er ved den bekjendte Poetinde Mad: Karschin yttret udi Aviserne. Udi det Berlinske Maanedes-Skrift, der udgives af Gedike og Bieister 1786 5. Stück i May a. p. findes en Anecdote: Elise an Preisler fra Frau von der Recke geb. Gräfinn v. Medem, Schwester der regierenden Herzogin von Kurland. Hr. Darbes ist ein Bildniss-Maler von grossen Talenten, in Hambourg geboren, und in St. Petersburg wohnhaft. Er arbeitete eine Zeit lang in Livland und Kurland, und hält sich itzt auf einsige Zeit in Berlin auf«.

¹) C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908, 85 f., 123 f., 154 ff.

Fra Goethes Breve til Fru v. Stein vides, at Darbes i Sommeren 1785 tilhørte Goethes Kreds og tog Del i dens Lystigheder. Han malede til Greve Brühl et Portræt af Goethe og har antagelig ogsaa malet Billederne til Goethes »Bänkelsängerlied«. Paa hin Tid var det, at han forlod polsk Tjeneste¹). 1796 blev han Lærer og Prof. i Portrætmaleri i Berlin og døde 26. Juni 1810. Han efterlod en Enke, der ved hans Broders Død 1815 gav Afkald paa Arven efter denne da hun havde et »Etablissement« i Rusland. En Vurdering af Darbes' Kunst maa her bortses fra²).

Den anden Søn, hvis fulde Navn efter egen Angivelse er Johannes Antonius Paulus d'Arbes, spillede 1766 Violin for Kongen, blev kun tyveaarig Medlem af Kapellet, senere Kammermusikus og Syngemester, 1780 Prof. og Musikinspektør ved Theatret, blev pensioneret 1783, fik Titel af Generalkrigskommissær og døde 15. Juni 1815 i Fredensborg. Darbes faar af Overskou i dennes Theaterhistorie et meget slet Skudsmaal som Fusker, Charlatan, Intrigant og Stræber³). Datteren Birgitte Margrethe Amalie levede ugift 1815.

V.

Frederik Rostgaards Ansøgning til Oversekretær J. L. Holstein om Rejsetilladelse (1740).

Høy Velbaarne Hr. Geheime Conferentz-Raad i det Kongelige Conseil, og Kongelig Ober Secreterer, Naadige Herre.

Eders Excellence haver givet mig et Tredobbelt Beviis paa sin store Gunst og Bevaagenhed, i Henseende til min Allerunderdanigste Lykynskning til Voris Allernaadigste Cron Printzes Hellige Confirmation; ej allene med at imodtage samme, i en Underdanig Missive til Eders Excellentz fremsendte, ringe Vers, og saa hastig som naadig derpaa at meddeele mig sit høystglædelige Svar og Løfte, om det at ville selv overlevere; men endog, ved sin seeniste

---

¹) Goethes Briefe an Frau v. Stein, ed. A. Schöll II 263, Goethe Jahrb. VI S. IV, hvor Billedet er reproduceret.

²) Persh. Tidsskr. 6. II 160.

³) Den danske Skueplads III 188 ff., 221 ff., 254 ff. Thrane, Hofviolonerne 436. Partikulærkammerets Ansøgninger 1762—70 A—J.

Høygunstige Skrivelse af 16. hujus, [: som dog ikke førend den 20. ditto mig tilhænde kom :] at forsikkre, at min Allerunderdanigste Ærbødigheds Tegn gandske naadig var blevet optaget: Hvilket lykkelige Udfald jeg visseligen maa tilskrive Eders Excellences milde Fortolkning, og store Godhed for sin gamle Tiener, som derfor u-enderligen er forbunden.

Men nu byder mig den høye Nøød i een min Samvittigheds Rolighed vedkommende Sag, at anholde om Eders Excellences Christelige Medlidenhed for een af sine U-venner saa dybt nedtrykte, tro Kongelig Undersæt. Det er Eders Excellentz, uden ald tvivl, bekendt, at mine dødelige Fiender, Hr: Biskop Deichmann og Hr: Etats Raad Møinichen i det Aar 1725 tvang mig til at underskrive en Eed, som i blant øndet forbøød mig, at komme ind i Kiøbenhavn, og at reise ud af Landet: Hvoraf jeg dog ikke kand erindre de rette Omstændigheder, saasom de gode Mænd, ald min Ansøgning u-agtet, ingen Copie deraf mig vilde meddeele.

Nu tilstaar jeg vel, at dend Høysaligste Konge kort derefter fik bedre Oplysning om min u-skyldighed, og af et Høy Christeligt og Retfærdigt Hiertelag, uden min Ansøgning, af Høy Kongelig Naade sætte mig til at være Amtmand over Antworschow og Corsør Amter; Ja endog efter faa Ugers Forløb, tilloed mig at komme ind i Kiøbenhavn ved et Allernaadigst Rescript af 23. Martij 1725, hvori dog ikke meldis Et Oord om dend af mig tagne Eedelige Forpligt, som maaskee af Hans Kongl. Mayt. ikke var bleven befalet.

Men efterdi jeg fra saadan min Eed, i henseende til det andet membrum ikke endnu er bleven fritagen. Saa indstiller jeg til Eders Excellences ømme Gemyt, hvor smerteligt det vil være for min kiære Dotter, som i fioor ved disse Tider kom i Ægteskab med Justitz Raad og Landsdommer Stockfleth i Fyyn, og venter inden faa Uger at komme i Barselseng, om jeg, formedelst denne Eed skal forhindris fra at reise over til Fyyn, for at see mine Børns Boepæl, og glæde mig over dend Gæve, som dend gode Gud vil unde min Dotter, efter sin Forløsning.

Beder altsaa paa det allerydmygeste, at Eders Excellence, ved behagelig Leilighed, vil tale for mig hos Voris Retferdigste Souverain, at jeg for saadan u-nødig og mig aftvungen Eeds Forbindelighed maa befries: Hvorom Et lidet Breev, under Eders Excellences Haand, kand være mig en fuldkommen Forsikkring; foruden at bemøje Voris allerfrommeste Monarch, for min, som sin allerringeste Tieners Skyld, at sette Pen til Papijr. Ved Eders Excellences høj formaaende Talsmaal venter jeg visseligen, førend Hans Mayesteet antreder sin Reise, af Høy Kongelig Mildhed at vorde bønhørt.

Jeg forbliver i allerdybeste Ydmyghed, Høy Velbaarne Hr. Geheime Conferents Raad, Eders Excellences Allerydmygeste og Underdanige Tiener.

Kraagerop d. 25. Aprilis 1740.

F. Rostgaard.

Anm. Orig.: Kancelliets Breve 1740, Nr. 94 (Rigsark.). Paa J. L. Holsteins egenhændige Vedtegning, »Kan rejse, hvor han vil«. Rostgaards Biograf, Chr. Bruun, (Frederik Rostgaards Liv og Levned 1870, 419) kender ikke nærværende Aktstykke. — Adolphine Christine, F. Rostgaards ældste Datter f. 17. Jan. 1706, † 16. Juli 1740, g. 16 April 1739 m. Landsdommer i Fyen, Justitsraad Christian Stockfleth til Brahesholm.

Sorenskriver Henrik Bertelsen Thaulows 2den Hustru.
Af Postexpediter **Olaus Schmidt.**

I den trykte Litteratur foreligger, som bekendt, to Arbeider om den norske Thaulow-Slegt: Brigade-Intendant F. O. Juell: Den Thaulowske Families Slægtregister i de sidste 200 Aar, Moss 1876, samt Professor L. M. B. Aubert: En gammel Juristslægt, Særaftryk af Norsk Retstidende for 1891. I begge disse Arbeider anføres det om Slegtens første Mand i Norge, Sorenskriver på Moss Henrik Bertelsen Thaulow, at han var gift med Anne Lund (ell. Lunde)¹⁾ fra Trondhjem, uden at dog nogen af de to Forfattere kommer ind paa eller synes at kjende til, hvorvidt Sorenskriver Thaulow har været gift flere end denne ene Gang. Støttet til en nylig foretagen Undersøgelse i Trondhjems ældste Skifteprotokoller, tror jeg imidlertid at turde fastslå, at han har været gift iethvertfald én Gang til; indtil yderligere Oplysninger foreligger, kan man vel, hvad jeg i nærværende Overskrift har gjort, benævne hende Thaulows 2den Hustru. Den Skifteforretning, som ligger til Hjemmel for denne min Påstand, har følgende Indledning: »Anno 1720 d. 24. May møtte vi effterskrefne Jens Hammer, kongl. Mayts. Byefoged udi Trundhiem, og Jens Hveding, Kongelig Mayts. Raadstueskrifver sammesteds, paa egne og Hr. Raadmand Knud Bruns veigne, som i dag var upasselig, udi Sal. Holger Bierches, forrige Hospitals Forstander her i Staden, hans föreboende gaard, hvilken Samling Procurator Hr. Peter Thams af os var begierende på Salig Holger Bierches börns veigne, for at forrette Skiftehold effter Salig Gidschen Hans Larsens, som for et par aar siden skall være död, hvis arfr var effterskrefne dend Salig qvindes Dötre og dötre börn, nemlig velædle Hr. Commerce Raad Froms Frue Kieriste, Fogden Jens Mogensens Kiereste²⁾, Salig Sorenskrifuer Taulos Enke Synden fields, og Sal. Holger Bierckes børn med hans förste Salig Kieriste afgangne Elisabeth

¹⁾ Hvem denne Thaulows Iste Hustru har været har det, såvidt vides, ikke lykkedes at påvise. Hendes Navn anføres i Juell's Slægtregister med Anne Lunde, medens det i Auberts skrives Anne Lund. Da Navnet Lunde ikke kan sees at forekomme i den ældre trønderske Genealogi, er antagelig den af Aubert anførte Form L u n d den rigtige, så meget mere som der af dette Navn forekommer flere Slægter i Trondhjem på det Tidspunkt som her kan være Tale om.

²⁾ Helene (el. Helle) Hansdtr. blev Iste Gang viet i Trondhjems Domkirke 1. Sept. 1693 med Christen Olufsen Wind, 2den Gang viet ssteds 28. Jan. 1702 med Foged Jens Mogensen og ligeledes ssteds 3die Gang 6. Sept. 1718 med Commerceraad Ulrik Fredrik From.

Hansdatter¹⁾ og Sr. Willum Henrichsens afdøde Kieriste Margrete Hansdaatters²⁾ efterlatte börn«.

At der kan være nogen anden Sorenskriver Thaulow, som i 1720 har en efterladt Enke »Syndenfields« end den norske Slegts Stamfader Henrik Bertelsen Thaulow, tør vel ansees udelukket. Imidlertid er denne Enke ikke Anne Lund, men Maren Hansdatter (Hammer), som man derfor med Rette kan opføre som Thaulows 2den Hustru. — Den Skifteforretning, hvis Indledning her er gjengivet, blev foretaget efter Gidschen Arensdatter, Enke efter den i 1692 afdøde Tolder, Veier og Maaler i Trondhjem Hans Lauritzen (Hammer); under 20. December 1692 blev der iflg. Domkirkens Regnskab betalt for hans Begravelse »for jord og klokker, begravet i Kirken« 20 Rdlr.. Enken, Gidschen Arensdatter³⁾, er formentlig blevet siddende i uskiftet Bo og er en Tid efter tilflyttet sin i Trondhjem boende Svigersøn, den i Skiftet nævnte Kjøbmand og Hospitalsforstander Holger Birch (ell. Bierch), i hvis Hus hun døde 1718. Datoen kan ikke påvises, men under 29. August dette Aar sees Holger Birch at have betalt til Vor Frue Kirke i Trondhjem 5 Rdlr. »for begge Klokker at ringe over Sal. Gidschen Hans Larsens«. Da Svigersønnen, Holger Birch, døde det følgende Aar, 1719, og ingen af Gidschen Sal. Hans Lauritzens Børn har været nærværende i Trondhjem, er det hendes Børnebørn (∴ Holger Birchs Børn af 1ste Ægteskab), der, som det fremgår af den ovenfor citerede Indledning, fremmer Skifteforretningen. — Udenom den her omhandlede Skifteforretning, som jo forøvrigt giver kun liden Oplysning, har jeg ikke stødt på Maren Hansdatter, Sorenskriver Thaulows 2den Hustru, i noget af de opbevarede Kildeskrifter for Trondhjem fra det Tidsrum, hun tilhører. Det må dog tilføies, at Jordbunden for Undersøgelsen videre herom er meget karrig, idet så væsentlige Kildeskrifter som f. Eks. Kirkebøgerne ikke findes opbevaret for denne Tid.

¹⁾ Elisabeth Hansdr. døde i Trondhjem 5. Oktbr. 1714. Hun var 9. Maj 1696 blevet viet i Thjems. Domkirke til Holger Birch, som efter hendes Død ægtet Anna Marie Collin, f. i Trondhjem ca. 1697, død s.steds 7. Sept. 1731 og Datter af Bergassessor Jens Hansen Collin og Karen Olsdr. Tønder.

²⁾ Margrete Hansdr. havde først været gift med Nils Pedersen Stören, som døde i Trondhjem 1691 og efter hvis Død hun 8. Sept. 1694 blev viet i Domkirken til Willum Henrichsen, † 29. Sept. 1738, Stamfader for en Slægt Willumsen.

³⁾ I Trondhjems Pantebog for 1695 tilskjæder »Søren Sørensen Bay Raadstuh og Byeskrifver udj Nachskouf samt Tingskrifuer ved Nørreherritz ting udj Laalland, ærbaahre Erdyderige og gud Elskende Matrone Gedschen Arensdaatter, Høyagtbahre Mandz afgangne Sal: Hans Lauridzens welfornemme Borgerske i Trundhiem, dend pladz som nu Welbr. Matrone nu till en hauge indrettet hafuer der i Trundhiem beliggende«. Datum Nachschow d. 26. Martz Anno 1695.

Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden.

Hr. Stadsbygningsinspektør Max W. Grube, Stettin, skriver til Redaktionen:

»For kort Tid siden fandt jeg, at der maa have eksisteret to forskellige Slægter Svave, der begge har levet i Danmark og Holsten. Hidtil har vi her i Tyskland, som ogsaa de danske Genealoger, anset begge for at være af samme Rod, saaledes ogsaa Thiset og Wittrup (Nyt dansk Adelsleksikon 287). Af Bartholdy, Chronik der Stadt Stolp, fremgaar imidlertid, at en Familie ved Navn Wernitzer i det 13. Aarhundrede fra Schwaben er udvandret til Stolp, hvor den ret snart aflagde sit gamle Navn og kaldte sig efter sin Hjemstavn Schwab (Schwaff), Suevus. Af denne Slægt indkom til Danmark Peter Svave til Gjorslev, Danmarks Rigens Raad († 1552) og hans Brodersøn Jørgen Svave, og den sidstnævntes Efterkommere møder man senere ogsaa i Sverige og Holsten, hvor den holstenske Slægt Swaff allerede var uddød. Denne nedstammede if. Bobé (Slægten Ahlefeldt I S. XXXIV) fra Overboden Gottskalk og førte oprindeligt 3 i Gaffelkors (Schächerkreuz) stillede Køller. De pommerske Svaver førte derimod en af 3 Kløveblade (1, 2) omsat Rose«.

Hr. Grube har tidligere givet en Oversigt over Slægten Schwave (Vierteljahrsschrift »Herold« 1917 IV). I efterladte Optegnelser om Familien Svave bemærker A. Thiset, at den »vist oprindeligt stammer fra Holsten og derfor muligt har fælles Herkomst med de Aschbberger, Sesteder, Schinkel'er m. fl., skønt der er nogen Afvigelse i Vaaberet«.

En ganske interessant Sag om et Familienavn har ifølge »Morgenbladet«, Kristiania, i Marts Maaned fundet i alt Fald sin foreløbige Afgørelse ved en Sorensskriverdom, afsagt indenfor Tinn Fogderi.

Godsejerne Bjørnhard Rumohr og Frederik Rumohr af Lærdal anlagde i Februar 1919 Sag mod Adjunkt Peter Rumohr af Rjukan og paastod denne kendt uberettiget til at benytte Navnet Rumohr som Slægtsnavn. Det anførtes, at alle Medlemmer af Slægten Rumohr i Norge nedstammer fra Claus Pedersen Rumohr, som ca. 1670 blev Ejer af Gaarden Rikheim i Lærdal. Indstævnte stammede ogsaa fra Claus Pedersen Rumohr, men igennem to kvindelige Led. Han gjorde gældende, at hans Forældre upaataalt havde kaldt sig Rumohr, og at han selv havde baaret Navnet fra Fødslen af. Kirkebøgerne viste, at flere af hans Forfædre havde faaet Navnet i Daaben sammen med andre Navne, og af de tilvebragte Oplysninger syntes det at fremgaa, at hans Farfar undertiden havde sløffet sit Farsnavn eller Gaardsnavn og benyttet sit Døbenavn Rumohr som Efternavn, men det saa dog ikke ud, som om hans Benyttelse af Navnet havde faaet Karakteren af Antagelse af Familienavn. Da Retten saaledes ikke kunde se det godtgjort, at Indstævntes Forfædre havde brugt Navnet som virkeligt Familienavn, og det, selv om der kunde være Tvivl i saa Henseende, maatte tages i Betragtning, at Indstævntes Fader ikke bærer dette Slægtsnavn og at dette i Daaben var blevet tillagt indstævnte som Fornavn, hvad Retten skønnede vilde have været meningsløst, saafremt det var hans rette Slægtsnavn, kendtes han uberettiget til at bære Familienavnet Rumohr.

Som saa mange af vore gamle Slægter har Familien Barfoed nu ogsaa sluttet sig sammen i en Familieforening: Slægten Barfoed—Barfod. Direktør Th. Hauch-Fausbøll er f. T. beskæftiget med at udarbejde en Stamtafle over Slægten eller maaske rettere Slægterne, idet en Gren muligvis nedstammer fra den i Aaret 1455 adlede Jens Barfoed til Sæddinggaard, medens en anden begynder med Else Kathrine Barfoed, f. 1700, gift med Borgmester Hans Pedersen i Assens.

I Slutningen af December f. A. fejrede Slægten von Staffeldt sit 1000 Aars Jubilæum, idet dens Stamfader blev adlet 921 af Henrik Fuglefænger. I Tyskland har Slægten ejet Godserne Staffeldt ved Osterburg og Stargard i Mecklenburg. I det 18. Aarhundrede kom to Linier af Slægten til Danmark, og 1776 naturaliseredes Kammerjunker, senere Generalløjtnant og Kammerherre Bernhard Ditlev von Staffeldt som dansk Adel. Han og hans Børn forblev i Norge ved Rigernes Afstaaelse 1814 og denne Linie uddøde paa Mandslinien 1896 med Brigadeintendant, Ritmester Constantin von Staffeldt. Af den anden Linie lever den nu 80-aarige fhv. Klokker ved Garnisons Kirke Otto v. Staffeldt, der har fem Sønner, nemlig hans Efterfølger i Klokkerembedet Georg Schøck v. S., Assistent i Belysningsvæsenet Magnus v. S., Fuldmægtig i Hærens tekniske Korps Otto v. S., Ingeniør Christian v. S. og Kaptajn i Hæren Victor v. S.

I Stockholmerbladene fandtes for kort Tid siden følgende Annonce:

1917, Okt. 28: En Dotter.

1919, Okt. 28: En Dotter.

1921, Okt. 28: En Dotter.

Edith og Jean Strømberg.

Det vilde være ganske interessant at vide, om Familien i alle andre Livsforhold er ligesaa præcis.

Et Eksempel paa, hvor langt Rang- og Titelsygen naar ned i Folket selv i vore demokratiske Tider, er følgende Dødsannonce, der fandtes i »Nationaltidende« for 14. Februar:

Vor inderlig kære Mor og Bedstemor, Stiftsdame(!), Enke Pauline Jensen, Trøstens Bolig, Gentofte, døde den 10. Februar.

I »Danskeren« 6. December f. A. gives der en meget drastisk Skildring af de Forhold, hvori Haderslev Bys Arkiv befinder sig. Det beror paa Raadhusets Loft mellem gamle rustne Muskedonnere, Sabler, Cykler og megen anden Ragelse, ganske uordnet, ene med Undtagelse af Havnens Regnskaber, der er nogenlunde ordnede. I en Kiste ligger gamle Papirer og Regnskabsbøger og Cyclepumper. Reolerne, hvori en Del af Arkivsagerne ligger, staar lige under et utæt Tagvindue, og Arkivalierne er godt paa Veje til at blive ødelagt af Fugtighed. Adskillige Arkivsager er halvt fortærede af Mus. I et Kammer laa Bunker af gamle Regnskaber spredt over Gulvet. Blandt dem stod Skelettet af en Skrivemaskine, og der laa et en Gang sikkert pragtfuldt Oliemaleri af Kejsers Vilhelm. Den kronede Ramme laa et andet Sted. Paa Hylderne stod, overgroet af Støv og Snavs, gamle Sager fra Sønder Otting

og Gl. Haderslev, der jo tidligere har været Kommuner for sig. I en Krog laa Registret til Arkivet, ikke ført i mange Aar. Desværre synes der efter dette at mangle adskilligt, f. Eks. Dokumenterne vedrørende Haderslev Forhold til og Korrespondance med den slesvigske Stænderforsamling. Det maa oprigtigt haabes, at alle disse mishandlede Sager snarest kommer under ordnende og konserverende Hænder, førend det er for sent. Da Frue Kirkes Bøger er brændt, vil meget af det bevarede være af dobbelt Værdi.

Bog anmeldelser.

Dreissig Jahre am Hofe Friedrichs des Grossen, 1907. Nachträge I—II 1910—13, Gotha. Udg. K. E. Schmidt-Lötzen.

Under denne Titel er udgivet en Række intime Dagbøger fra Aarene 1750—75, ført af Grev Ernst Ahasverus Heinrich von Lehndorff, der i Aarene 1746—75 var Kammerherre hos Dronning Elisabeth Christine af Preussen og først døde 1811 i en Alder af 84 Aar.

Et Udvalg af disse Dagbøger saa først Lyset 1897 i et lidet udbredt, litterært tysk Tidsskrift, men blev hurtig erkendt for at være en Kilde af første Rang til Belysning af Livet ved Frederik den stores Hof. Grev Lehndorff var en skarp Iagttagere, og hans Karakteristiker af de mange Personer, han kom i Berøring med, maa, sammenholdt med Udtalelser fra andre Sider, hyppigt siges at være rammende. Den Opsigt, Dagbøgerne har vakt, skyldes dog fortrinsvis den uforbeholdne Afsløring af Hoffets og Adels løse Sæder og ofte forbløffende frivole Omgangstone og Udtryksmaade.

For dette Tidsskrifts Lærerkreds turde det være af Interesse at stifte Bekendtskab med Grev Lehndorffs Udtalelser om de danske Diplomater, der i hans lange Tjenestetid har haft Foretræde ved Hoffet i Berlin, og som han har gjort til Genstand for nærmere Omtale.

I de ældste Dagbøger (citeres i det følgende som A. (Hovedskriftet), B., C. (Nachträge I—II)) spores en afgjort Uvilje mod Danmarks og Danske, begrundet ved de uheldige Erfaringer, Lehndorff mener at have gjort med Repræsentanter for vort Folk. »Jeg vover næsten at paastaa«, skriver han 1754, »at der ikke i hele Danmark findes en Skabning, der er til at holde ud, alt hvad der kommer derfra, er modbydeligt«. Om en dansk Diplomatrue ytrer han 1753, at hun har hele sit Lands Flovhed (A. 72). Senere mildnes hans haarde Domme.

Af danske Udsendinge i Berlin i Tidsrummet 1750—75 omgikkes Lehndorff en Del med Johan Henrik Ahlefeldt (f. 20. April 1725, † 3. Juni 1770), der næsten i et Aarti — 1753—63 — beklædte Stillingen som Gesandt ved det preussiske Hof. Som Helhed ytrer han sig meget nedsættende om Ahlefeldt; han er køn af Ansigt, men saare dum, melankolsk og trist, den kedsommeligste af alle dødelige ved Siden af flere gode Egenskaber; han taler et rædselsfuldt Fransk og har en flov dansk Udtryksmaade (A. 147, 270; B. 103, 124). Ahlefeldts Hustru Frederikke Louise Blome faar det Skudsmaal, at hun er saa ubehagelig som vel mulig, og ret hæslig, hvad man dog maatte tilgive hende paa Grund af hendes utvungne Optræden (A. 403). Ahlefeldt fandt da ogsaa Erstatning gennem sit Forhold til to af Hoffets Damer, Grevinde Marie Josepha Bredow, født Grevinde Hartig, den preussiske Statsministers Frue, og Grevinde Truchsess von Waldenburg. Damerne gik endog saa

vidt, at de indlogerede sig i hans »Serail«, et Hus i Charlottenborg, han havde købt og beboede. Medens Grevinde Bredow fornøjede sig med sin Elsker, spadserede Grevinde Truchsess med hans Frue for at trøste hende, senere blev begge Grevinder skinsyge paa hinanden og opførte sig »toller und voller denn je« (A. 431; B. 192 f., 209, 234). Overhovedet faar man af Livet i Hoffets Kredse nøjagtig det samme Billede paa ægteskabelig Utroskab og aabenlys Konebytning, som Charlotte Biehl giver af Hoffivet i Struensestiden — chacun — chacune. Som et smukt Træk hos Ahlefeldt fortæller Lehndorff, at han under Russernes Besættelse af Berlin i 14 Dage havde over 200 Flygtninge af de forskellige Stænder boende i sit Hus og sørgede for deres Underhold (B. 275).

Blandt Ahlefeldts Efterfølgere i Gesandtstillingen omtaler Lehndorff Sigfred Victor Raben-Levetzau som et meget godt Menneske med ringe Aand, men af ret køn Figur. Udførligere dvæler han ved hans Eftermand Anton von Larrey. Denne var en Søn af J. H. Bernstorffs Ungdomsven Thomas Isaak Rigs greve von Larrey, nederlandsk Gesandt i Paris, og kom 1754 til København, hvor Bernstorff tog sig varmt af ham og skaffede ham i Huset hos Livlægen J. J. v. Berger (A. Friis, Bernstorffske Papirer II 327. Efterl. Reventlowske Papirer VI 588). Lehndorff karakteriserer Larrey som »den genopstandne Balzac (den franske Forfatter Jean Louis Guez Balzac) salig Ihukommelse, med udsøgte Fraser og Komplimenter fra fordums Dage, men ogsaa med de svundne Tiders Hæderlighed. Der er noget grædefærdigt i hans Ansigt, men jeg er næsten vis paa, at man vil komme til at holde af ham, naar man først lærer ham at kende. Han har været 8 Aar i Madrid, og dette Hofs Etikette og Ceremoniel har yderligere forøget hans Tilbøjelighed til at gøre Komplimenter« (C. 197).

Som Modstykke til den tomme og flove Ahlefeldt anfører Lehndorff den unge A. P. Bernstorff, der paa sin Hjemrejse fra Rom i Julen 1756 blev forestillet for Hoffet i Berlin. Han er ret elskværdig, lidt af en Vindhas (etwas windig), har et venligt Ansigt, taler flydende Fransk og viser, at han har profiteret af sine Rejser (A. 309).

I Anledning af Karnevalet 1766 og Kongers Nærværelse havde Grev U. A. Holstein og hans Frue indfundet sig i Berlin. »Hun er saa smuk«, skriver Lehndorff, »at hun foredrejer Hovedet paa alle Mænd og bringer alle vore smukke Damer til Fortvivelse. Hun maatte forlade København for et Eventyr, hun havde dér. Den danske Kronprins fandt Behag i hende og begyndte at gøre Kur til hende, hvilket foruroligede de store Parykker i den Grad, at de formaaede Kongen til at forvise den smukke Grevinde fra Hoffet til efter Kronprinsens Bryllup. Hun synes nu engang at have lagt an paa Tronarvinger, thi ogsaa vor er fortryllet af hende. Kongen ved det øjensynligt og ytrer sig temmelig uferblommet desangaaende. Den unge Prinsesse er naturligvis skinsyg, og det volder idelig Kævl« (A. 475).

Om Grev Henrik Vi Reuss, der i 25 Aar stod i dansk Tjeneste bl. a. som Overhofmester ved Sorø Akademi og Amtmand over Ringsted og Sønderborg Amt, men som derefter gik til Preussen, beretter Lehndorff i Oktbr. 1766. »Grev Reuss, en Biøder til vor Overhofmarskal, er kommen hertil fra Danmark. Hs. Maj. havde ladet ham gøre det Forslag, at komme herhen for at overtage Overkammerherreembedet, tillige havde man lovet ham den sorte Ørns Orden og en Gage af 3000 Daler. Manden kom med alle sine Sager og sin Familie hertil, lejede en Bolig til 1800 Daler, alt i den faste Tro, at han kunde stole paa de givne Løfter. Han begav sig da til Potsdam for at præsentere sig for Kongen. Denne rettede nogle Spørgsmaal til ham, som Greven ikke besvarede paa en saadan Maade, at det fandt Naade for Hs. Maj. Følgen var, at Kongen efter Dineren lod ham vide, at han ikke vilde blive Overkammer-

herre. Man kan tænke sig, i hvilken Forlegenhed denne Mand nu er bleven stedt, der har opgivet en meget god Stilling i Danmark og er flyttet herover med stor Bekostning« (C. 34).

Af andre Danske, Lehndorff omtaler, kan endnu nævnes Overpræsident i Altona Sigismund Wilhelm v. Gähler, hvem han besøgte under et Ophold i Hamborg 1767 (C. 92).

Af Interesse er endelig forskellige Udtalelser om den bl. a. fra Reverdils Memoirer bekendte preussiske Gesandt i København Adrian Heinrich v. Boroike (B. 197; C. 107, 260 f., 315 f.).

Om Kong Christian VII.s Ophold i Holland indeholder Dagbøgerne en Række Optegnelser. Lehndorff overværede Kongens Indtog i Amsterdam og fremhæver hans smukke Ydre, hans kønne Figur og et overvættets venligt Væsen, der gjorde ham almindelig elsket. Hans Yndling, Grev Holek, besøgte derimod mindre gode Egenskaber; han var mager af Skikkelse, og hans eneste Styrke syntes at bestaa i at kunne efterabe alle og enhver. »Det er forbavsende«, ytrer L., »hvorledes denne Monark, der er bleven Konge med 17 Aar, uden nogensinde at have forladt sit Land, og som er vant til Hyldest af hver Art, forstaar at bevæge sig saa utvungent uden at det er kunstlet«. Kongen satte saa megen Pris paa Lehndorff, at han indbød ham til at følge sig paa alle sine Rejser, men han afslog dette af Hensyn til sit Hof (C. 115 ff.).

Da Rygterne om Kongens Orgier og fremblussende Sindssyge naaede Berlin, var Lehndorff greben af Deltagelse for Christian VII.s Skæbne. I Jan. 1771 hed det sig, at Dronningen viste sig for det forsamlede Hof i Læderbukser og et Tørklæde syngtet om Halsen; hendes Forhold til Struensee var aabenbart, og man vilde vide, at hun ved hans Hjælp tragtede Kongen efter Livet. Begivenhederne 17. Jan. 1772 optog Hoffet i Berlin stærkt. Det sagdes, at Dronningen og Struensee havde givet Kongen Medikamenter, som havde svækket hans Forstand, ligesom man hver Morgen havde kommet Opium i hans Chokolade og offentlig vilde erklære ham for sindssyg. Caroline Mathildes Skændselsgerninger var større end Messalinas; hun havde haft tre Elskere paa én Gang, Struensee, Dannekiold og Løjtnant Abo (C. 197, 235, 241, 247).

Norsk Biografisk Leksikon. Redaktion: Edv. Bull, Anders Krogvig, Gerhard Gran. Kristiania 1921. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). 1. Hefte.

Redaktionen har søt sig til Maal at give paalidelige og udtømmende Oplysninger om norske Personligheder lige fra Sagatiden til vore Dage. Foruden Nordmænd, der har haft deres Gerning i Norge, medtages ogsaa Nordmænd i Udlandet og Udlændinge, som har udøvet en betydningsfuld Virksomhed i Landet. Norge har hidtil blandt de Lande, som gør Krav paa at eje en selvstændig Literatur og en historisk Videnskab, været det eneste, som savner et Værk af denne Art. Dette gælder mindre Literaturen og Videnskaben, for hvilke Omraader der findes særlige Haandbøger, end den politiske Historie, men særlig det praktiske Livs Mænd, og navnlig for disse sidstes Vedkommende vil Værket tilsigte at udføre et Nyrydningsarbejde. En Kreds af ansete Medarbejdere er Borgen for, at Opgaven vil blive løst til almindelig Tilfredsstillelse. Værket er beregnet paa at skulle udgøre ialt 10 Bind, hvert paa 640 Oktavsider.

Af »Norsk biografisk Leksikon«, hvis Fremkomst ogsaa herhjemme vil blive hilst med Glæde og Interesse, foreligger nu første Hefte (Aabel—Amundsen). I sin ydre Fremtræden minder Værket om Brickas »Dansk biografisk Lexikon«, Siden er dog større i Højde og Bredde, Typen af samme Snit, dog

lidt større, Trykket er særdeles klart, og Papiret er valgt med Omhu. Som det danske Værk bringer det norske Portræter.

Blandt Biografierne i nærværende Hefte skal fremhæves *Jakob Aall*, Politikeren og Historikeren, af *Jac. S. Worm-Müller*, Forf. af det fuldmodne og rige Arbejde, »Norge gennem Nødaarene»; Maalforskeren *Ivar Aasen* (over et Ark) af *Knut Liestøl*; Historikeren *Absalon Pederssøn Beyer* af *Francis Bull*, *Niels Henrik Abel*, det 19. Aarhundredes største Matematiker, af *Viggo Brun*; *Curt Adeler* af *Osc. Alb. Johnsen*, der med Rette tager Afstand fra *C. Bruuns* iltre og ensidige Mistænkliggørelse af den berømte Søkrigers Handlinger; endelig *Feltmarskalk Claus Ahlefeldt*, *Christian IV.s* Svigersøn, kendt i Norge fra Kampen ved *Bergens Vaag*, af *C. O. Munthe*. Til den sidste Biografi maa gøres en lille Indvending. Forf. yød aabenbart ikke, at der eksisterer et særligt Værk om Slægten *Ahlefeldt* paa Dansk, og han har derfor ikke benyttet de dér anførte nye Oplysninger om *Ahlefeldts* Liv, men gentaget de forkerte Aarstal for *Feltmarskallens* Fødsel — 1617 i Stedet for det rigtige 2. Sept. 1614, og Død — 1678 for Jan. 1674; det rette er baade anført i Dansk biogr. Lexikon (XIX, 420), *Salmonsens*, *Hagerups* og Dansk biografisk Haandleksikon. *J. E. Bendixens* Afhandling om Kampen paa *Bergens Vaag*, udg. af *Bergens hist. Forening*, kunde vel have fortjent at være bleven citeret.

L. B.

Provst *Peder Pavels Aabel* og Hustru *Margrethe*, født *Leigh*. Et Stykke Slægtshistorie. Ved *C. M. Munthe*. *Jakob Dybdavds* Forlag. *Kristiania* 1921. 264 S. Pris 1½ Kr.

Bureauchef, *Kaptajn C. M. Munthe* i *Kristiania*, der paa saa mange Maader — ogsaa i Forholdet til vort Samfund — har vist, hvilket udmærket og flittigt arbejdende Personalhistoriker han, trods sin embedsmæssige Optagethed, stadig er, har taget en stor slægtshistorisk Opgave op, idet han som første Led i en Række lignende Arbejder for kort Tid siden har udgivet en 264 Sider stor Monografi over sine Oldeforældre, Provst *Peder Pavels Aabel* og Hustru *Margrethe*, født *Leigh*. — Hvis dette Arbejde slaar an blandt hans Slægtsmedlemmer og andre Interesserede, er det hans Agt at udgive lignende Monografier over sine andre Ascendenter, der gennemgaaende hører til Norges fremtrædende Slægter (foruden *Munthe* og *Aabel* Navne som *Pavels*, *Leigh*, *Hjelm*, *Kaas*, *Ørbech*, *Leganger* og *Heiberg*).

Kaptajn Munthe udtaler i Forordet, at Realisationen af denne hans Plan kun er mulig, fordi har i mangt og meget kan bygge paa den sjældne personalhistoriske Skat — særlig en righoldig Brevsamling og Familieoptegnelser — som hans afdøde Fader, *Oberst Hartvig Munthe* har efterladt sig.

Der er en egen og højst tiltalende Kolorit over den foreliggende Skildring af den kirkeligt, literært og politisk stærkt interesserede Landsbypræst *Peder Aabel* og hans Liv, først i den mørke og gølle *Justedal*, derefter i den maleriske *Sogndal* og endelig (1834—1869) i *Land*. Materialet er det bedste, en Personalhistoriker overhovedet kan arbejde med, en Række stærkt personligt farvede og fortrolige Breve, der giver en udmærket Karakteristik af *Aabel* og viser ham som en livsglac, ligevægtig, dygtig og energisk Embedsmand, begejstret for Tidens Idealer, og ved hans Side en øm og opofrende Hustru og Moder, en klog og from, men derfor ikke mindre bestemt Livsledsagerinde.

Da Forfatteren selv i Forordet undskylder Mangelen af Navne-Register, bør man i disse Tider, hvor et saadant Værk betyder et økonomisk Offer, ikke gaa i Rette med ham, fordi det ikke findes; men det savnes alligevel; en Oversigtstavle over Slægten havde ogsaa været kærkommen for Læsere, der ikke

som Forfatteren selv kender Slægten ud og ind eller har den i 1906 udgivne Slægtsoversigt ved Haanden. — Det første, en Læser har at gøre, naar han vil have det rigtige Udbytte af Bogen, er selv at udarbejde en saadan Oversigts-tavle.

Bogen er kun trykt i et lille Oplag, saa at den allerede synes at være en Sjældenhed.

P. H.

Legatstamtavle for Christiane Muus, f. Bruun's Legat, for Magdalene Bartholine Bruun's Legat, for Andreas og Bertha Weis's Legat og Oline Antonie Købke's Legat »Fredhjem«, ved Hans Jørgen Swane. 4. Udg. Tønder 1921. 63 Sider.

Vort Medlem, Sekretær i Finansministeriet, Hr. J. Swane, har udgivet en 4de Udgave af Bruun-Muus-Weis-Købke Familiernes Legatstamtavle. Den slutter sig i Anlægget til den sidste Udgave; men den nye Bearbejder har med stor Omhu ført den a jour ogsaa for de ikke helt faa udenlandske Grenes Vedkommende, hvad der naturligvis har voldt store Vanskeligheder under de nuværende Forhold. Til Stamtavlen, der ifølge sin Natur har Descendenter paa Sværd- og paa Spindelinen af Justitsraad Bertel Bruun paa Asmildkloster († 1827) slutter sig Optryk af de paagældende Legaters Statuter og Fundatser, Fortegnelse over Legatadministrationen og Legatnydne.

Udgiveren har vist Samfundet den Elskværdighed at stille et begrænset Antal Eksemplarer til Disposition for Samfundets Medlemmer. Prisen er 3 Kr. pr. Ekspl., medens Bogladeprisen er 5 Kr. Bestillinger modtages af Samfundets Sekretær for den danske Afdeling.

P. H.

Det kgl. kirurgiske Akademis Matrikel 1785—1838. Paa Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelses bekostning udgivet af Kristian Carøe. Med biografiske oplysninger om de immatrikulerede. Nyt nordisk Forlag. 1921. IX + 176 Sider.

Det her foreliggende Arbejde af afdøde Dr. Carøe slutter sig nær til de af ham udgivne fire Bind af »Den danske Lægestand«, og er iøvrigt en værdifuld Forøgelse af den medicinalhistoriske Litteratur.

Efter først udførligt at have omtalt Matriklen og meddelt en Række statistiske Oplysninger om de immatrikulerede, gengives Matriklen, hvorefter Forfatteren i et tredje Afsnit meddeler de biografiske Oplysninger ordnede alfabetisk efter de studerendes Navne. Der blev i Aarene 1785—1838 immatrikuleret 1545 Personer, af hvilke kun ca. 850 fuldførte Studiet. Da der blandt de immatrikulerede var henved halvfjerde hundrede Udlændinge, væsentligst fra Nordtyskland, og ca. 355 fra Hertugdømmerne, og da mange af disse jo vendte tilbage til deres Hjem, er det beundringsværdigt, at Forfatteren har formaaget at fremskaffe Oplysninger, mere eller mindre fyldige, om ca. 1300 af de immatrikulerede. Interessant er det at se, at af det ret store Antal, der ikke fuldførte Studierne, blev lidt over 200 underordnede Militær- eller Skibskirurger, ca. 60 Barberere eller Barbersvende, 3 Tandlæger, ca. 20 Embeds- eller Bestillingsmænd, 6 Theologer, ca. 15 Lærere, 10 Apotekere eller Forretningsmænd, 4 Litterater og 2 Skuespillere.

Bogen udgør et værdigt Led i Carøes Produktion og vil blive modtaget med Glæde af alle Personalhistorikere.

H. H.-N.

Københavnse Apoteker paa Christian den Fjerdes Tid. Nogle nyere Undersøgelser ved Aage Schæffer, cand. pharm. Levin og Munksgaards Forlag. 1921. 52 Sider med Navneliste.

Forf., der i de senere Aar har syslet med Arkiv- og Biblioteksstudier til et Værk »De danske Apotekers Historie«, en nærmere Udformning af de af afdøde Apoteker Emil Dam efterladte betydelige Samlinger, har i det foreliggende lille Skrift offentliggjort nogle af sine Resultater.

Medens man hidtil, saaledes sidst i »Den farmaceutiske Stat i Danmark 1915«, har anset Svaneapoteket paa Østergade for at være Byens ældste, kommer Forfatteren i den velkrevne lille Afhandling gennem en flittig Brug af Kilderne og ved en Række, som det synes uangribelige Slutninger til et ganske andet Resultat, idet det maa nøjes med Pladsen som Nr. 7, medens Løveapotek, der er oprettet 1620, bliver Nr. 3, og Kong Salomons Apotek, oprettet 1658, faar Nr. 6. Numrene 1 (oprettet 1536), 2, 4 og 5 eksisterer ikke nu, men er allerede forsvundne før Aar 1670. — Afhandlingen er meget interessant for den, der beskæftiger sig med det gamle København, og den bringer talrige personalhistoriske Oplysninger om flere af de gamle Apotekere.

H. H.-N.

Tandberg. En Bondeslægt fra Ringerike ved G. Tandberg, fhv. Landbrugsdirektor. Tr. s. Manusk. Kristiania 1921. 127 Sider.

Medens Stednavnet Tandberg er ganske ukendt i Danmark, er det ret udbredt i Norge, særlig i det østfjeldske. Der findes saaledes ikke mindre end 12 Gaarde Tandberg paa Modum, og da mange af Gaardenes Beboere har taget Gaardnavnet som Slægtsnavn, findes der en Mangfoldighed af Tandbergslægter, der ikke har den ringeste Forbindelse med hinanden udover Navnet.

I Aaret 1909 udgav Frk. Elisa Tandberg en Stamtavle »En Slægt Tandberg — Tandberg (1608—1908)«, Denne Slægt, der ligesom den i det foreliggende Arbejde behandlede, stammer fra Gaarden Øvre eller Østre Tandberg paa Ringerike, gaar som i Titlen anført tilbage til 1608, medens den nyudkomne Stamtavle tager sit Udgangspunkt med Erich Olsen, f. 1724, der 1756 ægtede Marie Ellensdatter Tandberg, Datter af Ellen Gulbrandsen Schinnum, der 1741 var blevet Ejer af Øvre Tandberg. Det er saaledes to helt forskellige Slægter, der er behandlede i de to Arbejder, kun Stammegaarden og Navnet er fælles, og medens der i den af Frk. Elisa Tandberg behandlede Slægt forekommer et relativt stort Antal Embeds- og Forretningsmænd, er den yngre Slægt en udpræget Bondeslægt.

Om Arbejdet i sig selv er der ikke stort at sige. Det synes at være ret omhyggeligt gjort, men der mangler overalt Stedsanførsler ved Datoerne, og man kan ikke se, i hvor høj Grad disse er underbyggede ved Arkivundersøgelser, eller om de kun skyldes Familiemeddelelser. Bogen er forsynet med talrige Portrætter og et godt Register.

H. H.-N.

Stamtavle over en norsk slægt Lange. Slegtsbok for Jevnagerpresten Johan Jørgen Langes efterkommere. Utarbejdet av O. Delphin Amundsen. 7 billeder, 107 portrætter, 2 Segl. 155 Sider og 2 Plancher.

Den her behandlede Slægt stammer fra Sognepræsten til Jevnager Johan Jørgen Lange, f. 1754 som Nr. 17 i Tolder Thomas Lange i Langesunds Børneflok paa 18 Børn. I et ret udførligt Afsnit — 32 Sider — behandler Forfatteren Præstens fædrene Slægt, og dette Afsnit er maaske

Bogens vægtigste, i alt Fald det for en Personalhistoriker interessanteste. Slægten stammer fra Lagmand i Skien, Overhofretsassessor og Kancelliraad *Giert Lange*, f. o. 1649, død 1732, og *Anna Meier*. *Giert Langes* Herkomst har ikke kunnet oplyses. En Hypothese om, at han skulde stamme fra Roskilde, har ikke kunnet hverken bevises eller afkræftes, da denne Bys Arkivalier jo er i en meget mangelfuld Forfatning. Bogen bringer et smukt udført Portræt af *Giert Lange* og et Kvindeportræt, der af Slægtstraditionen angives som forestillende hans Moder. I Omtalen af dette sidste er der indløbet nogle grimme forstyrrende Trykfeil i Aarstallene, som burde have været undgaaet. *Giert Lange* vides at have opholdt sig i Norge fra han var 20 Aar gammel, og i Norge faldt hele hans Virke, ligesom hans Efterslægt for den største Dels Vedkommende har haft og har sit Hjem der. Han havde mindst 5 Børn, af hvilke den yngste Søn *Thomas Lange* blev Tolder i *Langesund*, død 1773. Han var gift med *Barbara Abigael Monrad*, med hvem han som nævnt satte 18 Børn i Verden. Af disse skal her blot nævnes *Herman Leopoldus Lange*, død 1803 som Amtmand i *Buskeruds Amt*, *Christian Wilhelm Lange*, død 1839 som fhv. Generalpostdirektør, Geheimekonferensraad og Storkorsridder, hvis Datter *Barbra Abigael Lange* blev gift med Professor *J. L. A. Kolderup-Rosenvinge* og hvis Sønsøn var Forfatteren *Thomas Lange*, samt endelig Jevnagerpræsten, hvis Efterslægt optager Bogens største Del. Af mere kendte Slægter, der er indgiftede i Familien, nævnes her *Amundsen*, *Angell*, *Dahl*, *Delphin*, *Ellefsen*, *Høyer*, *Kinck*, *Krefting*, *Rørdam*, *Stenersen*, *Weidemann* og *Veier*.

Arbejdet synes at være forsvarligt gjort, og Bogen præsenterer sig smukt, pænt udstyret i enhver Henseende.

Udgiveren har vist Samfundet den Elskværdighed at stille et begrænset Antal Eksemplarer til Disposition for Samfundets Medlemmer for halv Pris, 7 Kr. 50 Øre + Porto 1 Kr. 10 Øre. Bestillinger sendes til Hr. O. Delphin Amundsen, Tidemandsgt. 5, Kristiania.

H. H.-N.

Spørgsmaal og Svar.

Svar paa Spørgsmaal fremsatte i Tidsskriftet bedes indtrængende meddelt Redaktionen til Offentliggørelse.

Spørgsmaal.

I.

1. Hvem var Generalauditør *Jonas Jørgensen*, Ejer af *Svanholm* og *Overberg* i *Horns Herred*, en Søn af? Han er født c. 1703, gift c. 1726, fra 1733 Forpt. af *Thurebyholm* og senere *Vemmetofte* til han i 1748 købte *Svanholm*. En Broder til ham var *Lars (Laurits) Jørgensen*, der først var Forpt. (c. 1720—34) paa *Flintholm*, derefter *Vemmetofte*, † 1737. og ligeledes *Jens Jørgensen*, Kbmnd. i *Bogense*, f. c. 1700, † 1780.

2. Hvem var ovennævntes *Hustru, Marie Falcken* Datter af? Hun døde 1752, 66 Aar gl. Baade hun og hendes Mand er sikkert fra *Fyn*. En Søster til hende, *Md. Rose*, † 1762.

Oplysninger herom modtages med Tak af

Erh. Quistgaard, Pastor emer.,
Hesseløgade 18^l. København Str.

II.

Da jeg er ved at samle Oplysninger om Slægten Albertus, ønsker jeg Svar paa nedenstaaende Spørgsmaal.

Den første Albertus, der kom her til Landet, skal være født i Hannover og var paa Grund af en Duel flygtet hertil, hvor han skal være blevet Sølvpop hos Sofie Magdalene, Christian VI's Dronning.

Han skal have været gift med en Heldt. — Hvad var hans fulde Navn? naar og hvor døde han? — Naar og hvor døde hans Hustru? — Hendes Forældres Navne ønskes oplyst. — Var hun i Slægt med de Heldter, hvorover Lengnick har udarbejdet en Stamtavle, og da hvorledes?

Wilhelm Conrad Albertus skal have været en Søn af ovennævnte. Han var f. c. 1758, † $18\frac{1}{3}$ 1817 i Assens som Toldkasserer. — Havde han Søskende? — Naar og hvor er disse fødte? — Hvad ved man om deres senere Skæbne?

Iøvrigt modtages alle Oplysninger om Slægten Albertus med Taknemlighed.

E. Juel Hansen,
Ny Vestergade 21. Odense.

III.

Søger Oplysninger om nedennævnte Børn af Captain Frederik Vilhelm Stockfleth.

1. Frederik Hannibal Stockfleth, f. ca. 1817 i Kjøbenhavn, levede der ugift 1840, Bygningsingenieur, udvandrede til Norge.

2. Emil Wilhelm Stockfleth, f. ca. 1819 i Kjøbenhavn, levede der 1840. Typograf.

3. Serafine Caroline Emilie Stockfleth, f. ca. 1825 i Kjøbenhavn, g. m. Prokurator Seidelin, Veile.

Enhver Meddelelse modtages med Taknemlighed!

von Eyben.
Postmester, Ruds-Vedby.

IV.

Jeg søger Oplysning om Justitsraad og Proviantforvalter i Throndhjem Christian Kortholt og hans Slægt. Hans Datter Lovise Kortholt var Sognepræst i Surendal Johannes Irgens' anden Kone. Er der nogen Slægtskabsforbindelse mellem denne Christian Kortholt og den i 1633 fødte Professor i Kiel af samme Navn?

Aage Hostrup, Underdirektør,
Brodersens Allé 3, Hellerup.

V.

Oplysning ønskes om forfædrene til skibskaptein Andreas Monrad Fermann, † i Kragerø $31\frac{1}{1}$ 1852, 75 aar gammel. Han er ikke fundet blandt døbte hverken i Kragerø eller omkringliggende byer og landsdistrikter. Kan han ikke være søn av prokurator Peter Bruun Fermann i Skien, g. m. Barbara Monrød, da han døde i Gjerpen 1774, beg. $4\frac{1}{11}$, og skiftet efter hans far, major Severin Fermann begyndte $15\frac{1}{12}$ 1775, hvor Andreas Monrad Fermann ikke nævnes.

Likeledes ønskes oplysning om amtskirurg i Altona ca. 1760 Heinrich Gottlob Weber (Se Kjær: Norges Læger) og hustru og disses avstamning.

Christian Gjede, f. i Birkerød 1733, døbt $20\frac{1}{9}$, † som proviantforvalter paa Gammelholm $3\frac{1}{11}$ 1796. (Søn av ladefoged paa Hirschholm Niels Poulsson († $14\frac{1}{10}$ 1760) og 2. h. Ane Nilsdatter Tostrup († 1777)),

g. 1. g. $26\frac{1}{6}$ 1762 i Helligaandskirken i Kjøbenhavn m. Marie Olufs-datter Flor,

g. 2. g. 1770 m. Dorothea Cathrine Fürst, † i Frederiksværn $30\frac{1}{11}$ 1770,

g. 3. g. m. ?

g. 4. g. 1773 m. Ragna Angell,

g. 5. g. 1792 m. Ingeborg Stoud.

Oplysning ønskes om 1) Christian Gjedes forfædre, 2) hvor han har faat navnet Gjede fra, 3) hans 1. hustru forældre, 4) hans 3. hustru og hendes forældre, 5) hans bryllupsdato og sted med Ragna Angell.

Anton C. Busch.

VI.

Renteskriver Michel Michelsen, der levede i 1. Halvd. af det 18. Aarh., er Forfatter til et i Rigsark. beroende Manuskript »Danske Slægter«. Kan der oplyses noget om denne Mands personlige Forhold (bortset fra, hvad der findes i Kringelbachs Bog om Centraladministrationens Embedsm.) og om hans Paalidelighed som historisk Forfatter samt specielt om det nævnte Manuskripts Værdi som historisk Kilde.

Chr. Petresch Christensen.

VII.

Til Brug ved Udarbejdelsen af en Bog om Kobberstikkeren Flint og hans Portrætstik beder jeg de Medlemmer, som er i Besiddelse af saadanne, godhedsfuldt give mig Meddelelse herom, da jeg gerne vil have Bogen saa komplet som muligt. Der findes jo rundt i Familier adskillige Portrætter, som ikke er Offentligheden bekendt.

O. H. Clementsen.

Fuldmægtig i Nationalbanken,
Vendersgade 16².

VIII.

C. F. Bricka meddeler i biogr. Lexicon, at Christian Barnekow faldt ved Frågnared i Halland Aar 1612, og at Hallands Fornminnes-Forening for en Snes Aar siden har ladet indhugge en Indskrift (i en større Natursten paa Frågnared Hede), til Minde om denne Kjendsgjerning.

I danske Herregaarde, under Afd. Tølløse, pag. 177, forklarer derimod Bibliotekar, cand. mag. Julius Clausen »hvor falsk denne Beretning er om Chr. B.s Dødovre paa Hallands Hede, hvilket alene sees deraf, at da Chr. B.s Kiste blev taget frem fra Krypten(?) i Tølløse Sognekirke og aabnet, fandt man hans Lig balsameret«. Da Forf. forbigaaer, at Chr. B.s Lig først henlaa 2 Vinterdage paa Frågnared Hede, derfra blev ført til Varberg Slot, derfra til Helsingborg og Helsingør, synes han altsaa at ville fastslaa, at Chr. B. ikke er falden i Krigen i Sverig, men afgaaet ved Døden paa sin Ejendom Tølløse.

Da jeg endnu aldrig har seet denne Paastand fremsat, tillader jeg mig Spørgsmaalet: er det Rigsarkivar C. F. Bricka eller cand. mag. Julius Clausen, hvis Beretning er falsk?

Sophus Barnekow, Charlottenlund.

IX.

Oberstlieutenant Frants Kristian v. Brun, efter Dødsalderen født 1751, ∞ som Leutnant i Køge ¹⁵/₁₂ 1791 Abel Sophie Weyer, død i Vyl 1816 ²³/₃ 64 ⁵/₈ Aar, er en af mine Forfædre, og jeg vil derfor bede de af Skriftets Læsere, der er inde i den stralsundske Bruun Slægt, at oplyse mig om, der findes nogen sikker Forbindelse mellem ham og ovennævnte Slægt?

De havde i det mindste 2 Børn: Karen Hedevig Margrethe, født ²⁰/₃ 1792, ∞ med Justitsraad Løve i Vejle, og Herkules Weyer Bruun, † ⁶/₁₁ 1794, begge født i Vejle; Den sidstnævnte kendes ikke i vor Slægt, ej heller andre Børn. Findes der mon flere og hvor?

Professor Friderich Christian Olsen er født ²³/₄ 1802 Ulkegade 350. Forældrene var forhenv. Toldbetjent Anders Olsen og Sophie

Charlotte Flemming, Datter af Eskadronskirurg Johan Flemming, født 1725 eller 1731, ∞ i Næstved $\frac{3}{2}$ 1773 (Lengnick's Kirkebogsuddrag) med Sophie Charlotte, begravet i Lyngby $\frac{10}{2}$ 1797 62 Aar.

Oplysninger ønskes om Anders Olsen og Kirurgen Flemming og hans Hustrus Herkomst.

Johan Vilhelm Schytte, født i Frederikshald c. 1771, død i Kbhvn. $\frac{2}{6}$ 1847, blev som Telegrafbestyrer ∞ $\frac{15}{1}$ 1802 m. Karen Magdalene Margrethe Andresen paa Hegnetslund ved Køge. Hans Fader skal være Købmand Niels Schytte, ∞ Karen Holst i Frederikshald, og dennes Fader var Skoleholder Niels Schytte i Skien omk. 1710. I den norske Familie hersker den Tradition, at Slægten stammer fra en svensk Adelslægt, hvis første Mand var Gustav Adolfs Lærer Johan Schytte, af hvem den besidder et Billede. Oplysninger om denne Slægts ældste Lød ønskes.

Præsten Mathias Selmer, Øster Snede, blev gift 1709 paa Sandagergaard med Kaptajn Funchs Datter Jomfru Cæcilliane Funch.

Kan der føres nogen rimelig Begrundelse for, at denne Kapt. Funch er identisk med Henrik Konrad Funk, der omtales i »danske og norske Officerer« (det kgl. Bibl.). Baade Navnet Henrik og Konrad findes mellem Børnenes Navne.

Justitsraad Løve i Vejle, Søn af Føsemester Anders (Andreas) Løve i Rendsborg, døbt i Odense $\frac{15}{7}$ 1749, ∞ Maren Danchel West i Odense $\frac{17}{1}$ 1776 og maa formodes at være Søn af den rige Kromand i Odense, Anders Knudsen Løve. (Anders Lewis), hvis ældste Søn Knud Løve blev cand. theol. og levede som Sogndegn i Særslev i Nordfyn og ved sin Død c. 1800 i Følge Skiftet efterlod en Søn Anders Løve som Korporeal ved Kronprinsens Regiment, 7. Komp.

Oplysninger om denne sidstnævnte og hans Efterslægt ønskes, ligeledes Besked om Slægten Løves ældste kendte Led, Knud Andersen Løve og hans Forfædre.

Gunnar Køster, Kolding.

Svar.

Spørgsmaal IV. 7. R. III. S. 160.

Christian Daniel Binzer, f. i Ulfz i Hessen 19. Dec. 1707 † eft. 1750, Advokat, g. m. Elisabeth Sophie Henriette von Curti, f. i Umbstadt i Hessen 1706 † eft. 1770. Søn:

Jacob Ludvig, f. 14. Febr. 1746 i Langensebold, Hanau Kreds, 1764 Kadet i Hanau, Konduktør, fulgte 1766 m. W. v. Huth til Danmark, Overkonduktør i Ingeniørkorpset (Premierltnts. Rang), 1767—71 med Huth i Hessen, 1772 Generalkvarttermester hos Løndgreve Carl af Hessen, 1774 kar. Kapt. af Art., 1778 som Adjutant hos Landgreven ved de preussiske og østerrigske Hære, 1780 Generalkvartermester, 1785 Kmdr. for Jægerkorpset i Holsten, 1786 Major af Inf., 1788 Chef f. norske Jægerkorps og kar. Oberstltnt. af Inf., Kmdr. for Feltjægerkorpset, 1794 Chef for samme, 1795 Oberst af Inf., 1808 Chef for Generalkvartermesterstaben, (Guidekorpset), s. A. hvid Ridder og afsk. 9. Maj s. A., den danske Generalstabs Skaber † 11. Nov. 1811 i Brunswieck ved Kiel. G. 12. Maj 1780 i Slesvig m. Margrethe Elise Louise Ericius (Forældre: Konferensraad, Overretsraad Moritz Christian Ericius til Dyttebøl og Marie Dorothea Augusta Ahlmann), f. 7. Febr. 1760 i Slesvig † 21. Sept. 1839. Børn 1.—5.

1. Charlotte Ulrikke, f. 21. Marts 1784 i Kiel † 18. Maj 1863 i Kiel, begr. paa St. Jørgens Kirkegaard; g. 1°/21. Marts 1803 i Klosterkirken

i Kiel m. Erik Skeel Rosenkrantz til Søbysøgaard og Neu-Bülck, f. 11. Juni 1772 paa Søbysøgaard † 7. Juni 1807 i Kiel; 2° 20. Juni 1813 m. Købmand i London Carl Christian Becher.

2. Carl Ludvig, f. 14. Juni 1785 i Kiel, Fændrik à la suite i Kronprins Frederiks Reg., 1798 kar. Sekondltnt., 1803 virk. Premltnt., 1807 Stabskaptajn, 1808 Kompagnichef, til fyenske Reg., afsk. 1817, s. A. Overtoldbetjent i Horsens † 5. Nov. 1831; g. 28. Juni 1811 i Kbh. (G. K.) Margrethe Cathrine Schmidt (Forældre: Skræder Kristen Schmidt og Kristine Andersdatter), f. 1790 i Kbh., døbt 24. Sept. i Vor Frue K. † 16. Aug. 1871 i Ringsted. Hans Søn:

A. Carl Christian, f. 14. Nov. 1812, opdraget i Horsens og fra 1822 hos Farbroderen August, 1822—24 i Glücksborg og Flensborg, derefter i Huset hos russisk Generalkonsul i Kbh. P. v. Gerschau, og besøgte med dennes Sønner St. Petri Realskole til 1826; 1831 paa Gymnasiet i Kiel, 1833 Stud., 1843 Volontær i slesv.-holst.-lauenb. Generalpostdirektorats Sekretariat, 1852 Kancellist under Generalpostdirektoratet, afg. 1860 m. Pension † 28. Apr. 1861 i Kbhvn., Digter og Oversætter.

3. Moritz Philip, f. 5. Febr. 1787 i Kiel, besøgte Forstskolen i Zillach, bestod 1809 Forsteksamen i Kiel, 1819 Overforster for Flensborg Forstinspektion i Sandvig, 1829 i Schwarzenbeck, Hofjægermester, 1847 Forst- og Jægermester i Lauenburg † 18. Juli 1849 i Ratzeburg; g. 19. Okt. 1819 i Kbh. (Garn. K.) m. Ulrikka Nicoline Rosenkrantz (Forældre: Kaptajn Thomas Rosenkrantz og Frederikke Christiane Ulrikke Kaas), f. 18. Aug. 1797 paa Kristine-lund ved Horsens, døbt i Skamby K., † 26. April 1866 i Ratzeburg.

4. Christine Frederikke, f. 1789 i Kiel, døbt 10. Marts.

5. August Daniel Friherre von Binzer, f. 30. Maj 1793 i Kiel, berejste Evropa 1812—15, Købmand, 1816 Stud. i Kiel, 1818 i Jena, skrev ved Ophævelsen af Burschschafterne 1819 den endnu overalt i Tyskland sungne Sang: Wir hatten gebauet ein stattliches Haus, Dr. phil., Redaktør, 1831 Leder af en Opdragelsesanstalt i Nienstedten ved Altona, 1834 Redaktør af Buchhändlerbörsenblatt og Zeitung f. die elegante Welt, 1845 til Wien, Forfatter (Pseud. A. T. Beer), 1853 ophøjet i den fyrstelig reuss-greiz'ske Friherrestand † 26. Marts 1868 i Neisse. G. 22. Juni 1822 i Sagan m. Emilie Henriette Adelheid v. Gerschau, f. 6. Apr. 1801 i Berlin, † 9. Febr. 1891 i München. Hun var Datter af russisk Konsul i Nyborg, senere Generalkonsul i Odense Statsraad Peter v. Gerschau, f. i Mitau i Kurland, † 1852 i Kbhvn. og Henriette Schmidt, f. 1784, † 1848 i Kbhvn. (Erslew, Forf. Lex., Suppl.), opdroges af Prinsesse Wilhelmine af Sagan fra 1806 paa Ratibor, fra 1819 paa Slottet Löbichau ved Altenburg, hvor hun var meget fejret af det fornemme Selskab og fremmede (Drei Sommer in Löbichau, 1877), blev under sin Mands Ophold i Kiel kendt med A. P. Bernstorffs Enke og fik skænket Goethes Breve til hende, som Emilie Binzer udgav første Gang 1839 i »Urania«. Det Binzerske Hjem ved Aussee i Steiermark var Samlingssted for en Række tyske Digtere, Ad. Stifter, Zedlitz, Grev Prokesch o. s. v. — C. Løvenskiold anfører, i sin haandskrevne »Promemoriebog«, om Statsraad v. Gerschau, at han var uægte Søn af den sidste Hertug af Kurland. Konen betegnes som skikkelig og godt begavet, men noget commun i sit Udvortes. Datteren Marie, der var en talentfuld Sangerinde og som saadan hyppigt nævnt i Samtidens Erindringer, skildres som smuk, meget lyshaaret, hvid som Alabast, meget musikalsk. 1834 boede Statsraad v. Gerschau i St. Kongensgade 245 (Nr. 62) med Hustru og Børnene. Marie, f. 1817, Henriette, f. 1818, Paul, f. 1822, Emil, f. 1823 og Alexander, f. 1825, der 1890 som fhv. russisk Generalltnt. besøgte Kbhvn. og for hvem jeg paaviste Faderens Grav, over hvilken han lod sætte en Mindetavle.

Louis Bobé.

Spørgsmaal 1. 7. R. 5. B. S. 251.

I Anledning af Forespørgslen om Portræt af Biskop i Fyn Christian Rudolph Müller (1651—1712) kan jeg meddele, at et saadant har eksisteret, men rimeligvis er gaaet til Grunde ved Københavns Brand 1795.

6. Januar 1789 gør Studenten Christian Rudolph Müller i København Testamente. Han, der er 77 Aar gl. og ugift, bestemmer bl. a., at nogle Familieportrætter »hvoriblandt 2de i Elfenben udskaarne runde Stykker, der præsenterer min Farfader og Farmoder«, skal udleveres til hans Halvsøster sal. Majorinde Segelckes ældste Datter Abel Cathrine Segelcke, der er gift paa Vardøhus i Norge, eller, i Tilfælde af hendes Død, hendes yngre Søster Anne Christine Nygaard f. Segelcke, ligeledes gift paa Vardøhus.

Ifølge Lampe: Bergens Stifts Biskopper og Præster S. 15 havde Biskop i Bergen Marcus Müller (1684—1731), der var Søn af ovennævnte Biskop Christian Rudolph Müller, Børnene Anna Dorothea Müller, g. m. Major Hartvig Philip Segelcke og Studenten Christian Rudolph Müller, den første f. 1731, den anden f. 1713.

Ved Københavns Ildebrand 1795 mistede M. sine »bedste og fleste Effekter«, og 25. Aug. d. A. opretter han et nyt Testamente, hvorved de to Halvsøstredøtre indsættes til Hovedarvinger, men i dette Testamente nævnes Portræterne ikke og tør da vel antages at være gaaede tabt. 29. September 1795 døde M. og blev begravet i Helligaands Kirke ved Siden af sin uforglemmelige Ven Apoteker Platfuss.

I Juridisk Stat 1881 har Richter følgende Anførsel: Christian Rudolph Müller. 1744: Student priv. 12. Juli 1748: cand. jur. (l. h.), 1751: Overretsprokurator. † 29. Septbr. 1795 i København. Richter blander her to Personer sammen, idet han giver Prokuratoren Studentens Dødsdato. Prokuratoren nævnes sidste Gang i Hof- og Statskalenderen for 1760, men hans Død har jeg ikke kunnet finde. Hvem kender den?

H. Hjorth-Nielsen.

Spørgsmaal 1, 7. R. 6. B. S. 201).

Nysted Købstads Raadstueprotokol 1762—1801, fol. 19 b. »Anno 1801 den 23de Martii blev holdt Raadstue Ret af Stædets Magistrat, og fremstod for samme Jacob Flindt Reimer her af Byen, og som er fød af frie Forældre i Slemminge her i Landet, med begiæring at vinde Borgerskab som Kiøbmand og da her imod intet var at erindre blev samme ham tilladt, og hvor paa han aflagde sin borgerlige Troeskabs Eed«. Slaar man nu efter i Slemminge Kirkebog omkring 1747, paa hvilken Tid Kiøbmand Jacob Flindt Reimer ifølge Aldersangivelsen ved hans Død skulde være født, vil man forgæves lede efter nogen Person af Navnet Reimer, men fortsætter man Eftersøgningen frem efter, støder man 1755 paa Sogndegn Hans Reimer, der 29. Jan. faar døbt en Søn med Navnet Hendrich Tønne, og da han er den eneste af Navnet Reimer, der i disse Aar faar Børn døbt i Slemminge, og da han er en fri Mand, er der ikke Tvivl om, at han er Jacob Flindt Reimers efterlyste Fader, hvilket ogsaa bekræftes paa anden Maade. Fortsætter man nemlig Gennemgangen af Kirkebogen, støder man 1759 paa en ny Degn R. Østrup, altsaa maa Reimer forinden være forflyttet eller død. Indtil 1803 hørte Lolland-Falster til Fyns Bispestol; det meste af Bispearkivets Sager maa derfor søges i Landsarkivet i Odense. I Sjællands Landsarkiv findes dog bl. a. »Designationer over Gejstlighedens Indkomster til Beregning af Prinsesseudstyr (1749) og Extrapaabud (1757)«, hvoraf fremgaar, at Hans Carstensen Reimer er Degn i Slemminge 1749, men 1757

er Rasmus Østrup Degn dér, og da Reimer sidstnævnte Aar ikke forekommer som Degn andetsteds paa Lolland Falster, maa det anses for sandsynligst, at han er død. Denne Formodning finder sin Bekræftelse i Musse Herreds gejstlige Skifteprotokol 1744—68, fol. 324 b., hvor der er indført Skifte $\frac{3}{2}$ 1757 efter afg. Hans Castensen Reimers, forhen Sognedegn til Slemminge og Fielde, der er død 3. Okt. 1756. Han var gift først med Cathrine Utilia Jürgensdatter, med hvem han havde Børnene:

1. Casten Reimer, 17 til 18 Aar,
2. Jürgen Reimer, 7 til 8 Aar,
3. Gunild Margrethe Reimer, 15 Aar og
4. Inger Lorentze Reimer, 10 Aar.

2den Gang var Reimer gift med Margretha Maria Staal, der overlevede ham, og med hvem han havde Sønnen

5. Jacob Reimer i 4 Aar.

I samme Protokol, fol. 228, findes Skiftet behandlet $\frac{4}{3}$ 1751 efter Sognedegn i Slemminge Hans Castensen Reimers salig Hustru Catrine Utilia Jørgensdatter, der er død 2. Marts. Børnene, der arvede 169 R^{d} 5 S^{d} og 6 L^{d} var:

1. Casten Reimer, 12 Aar,
2. Jørgen Reimer, 2 Aar,
3. Gunild Margrete, 10 Aar og
4. Inger Lorentze, 6 Aar.

Vi gaar nu tilbage til Kirkebogen, og ved Hjælp af Oplysningerne fra Skifteprotokollen konstaterer vi, at »Degnen Hans Carstensen« dør 3. Okt. og begraves 7. Okt. 1756, medens »Degnens Hustru her ved Stæden« begraves $\frac{10}{3}$ 1751. Vi ved nu, at Reimer i hvert Fald i Aarene mellem 1749 og 56 har været Degn i Slemminge og fra Skifteprotokollen, at et Par af Børnene maa være født dér i disse Aar og konstaterer derfor efter Kirkebogen:

1752. Degen her ved stæden en Søn til Daaben, som var født d. 28. August om Morgenen imellem 4 og 5 og blev kaldet J a c o b, baaren af Cancellie Raad Regels Frue fra Sølstedgaard, Faddere Hr. Landtz Domer F l i n t paa Nielstruppe, Mons. Weiderkind (c: Wederkinch) ved Ageruppe, Mons'r From fra Østofte, R. Laurids i Ugeste (? Ud Stolpe), Jørgen Ladefog, N. Kampers hustrue og hans Rebslaaers hustrue.

1748, 4. Dec. fremstilles Degnens Søn Jørgen.

1747, 4. Dec. døbes Degnen H. Castensens Datter Paulina.

1744, 11. Dec. døbes Degn her ved stæden Hans Castensens Inger Lorentze.

1743, 12. Juli døbes Degn Hans Castensens Inger Johanne.

1741, 16. Jan. døbes Degn H. Castensens Datter Gunild Magrete.

1738, 13. Juni fødes Hans Carstensens Carsten Reimer.

Der kan herefter ikke være Tvivl om, at omspurgte Jacob Flindt Reimer er den i 1752 døbte Søn Jacob af Degnen Hans Carstensen Reimer i Slemminge og 2. Hustru Margretha Maria Staal.

Jacob Flindt i Nysted havde ved Skøde af $\frac{30}{5}$ (tinglæst $\frac{4}{3}$) 1732 af Kammerjunkeren Lerche paa Nielstrup købt Vaabensted, Slemminge og Fjelde Kirker (Lolland-Falsters Bispearkiv, Dokumenter og Breve fra Herrederne 1464—1762), Degnen Reimer har opkaldt sin Søn efter sin Patron, og Sønnen har, som saa ofte har været Tilfældet, senere i Livet benyttet hele den Mands Navn, han var opkaldt efter, i Stedet for blot det ham i Daaben tillagte Fornavn. Iøvrigt var Familierne Flindt og Staal flere Gange besvogrede.

Jeg skal endnu tilføje et Par Oplysninger om Jacob Flindt Reimers Søkende:

Mr. Chasten Reimer, f. i Slemminge, tog $\frac{20}{11}$ 1760 Borgerskab i Maribo

at drive Smaahandel. Mons. Casten Hansen Reimer ægtede 11. Feb. 1767 i Maribo Johanna Kirstina Andersdatter. En Søn Niels døbes 23. Dec. 1767 med Sr. Staal og Væver Schultz blandt Fadderne. 30. Aug. 1768 begravnes Casten Reimers lille Søn og 28. Maj 1771 Casten Reimer selv. Ifg. Maribo Skifteprotokol 1770—1829, fol. 15 fandt Registreringen Sted 25. Maj (straks efter hans dødelige Afgang) til Skifte og Deling mellem hans Enke og efterladte Søkende: en Halvbroder Jacob Reimer, 17 Aar, i Kondition hos Hr. Agent Hincheldey i Nykjøbing paa Falster, og en Fuldsøster Gundel Hansdatter i Ægteskab med Johan Schultz, Væver her i Byen. Vi ser heraf, hvor Jacob Flindt Reimer har faaet sin Uddannelse som Handelsmand. Gundel Hansdatter Reimer ægtede $25/9$ 1767 i Maribo Mr. Johan Henrich Schultz og Chasten Reimer er Forlover. 19. Nov. 1768 døbes deres Søn Hans Henrich Reimer (liden Søn begr. 26. Jan. 1769), 16. April 1770 døbes en anden Søn Hans Henrick. Blandt Fadderne nævnes Jfr. Anna Kirstine Staal, Byskriver Mathias Reimer, Mr. Casten Reimer og dennes »Kiærest«. I Maribo Skifteprotokol 1770—1829, fol. 154, findes Skifte efter Borger og Væver Johan Henrich Schultz behandlet 26. Marts 1787. Han efterlader Enke Gundel Margrethe Hansdatter Reimers og deres 2 Sønner: Hans Henrich Schultz, 17 Aar, der er deres Svend, og Johan Reimer Schultz, 12 Aar.

Hauch-Fausbøll.

Spørgsmaal VI., 7. R. VI. B. S. 263.

Jeg formoder, at nævnte »Georg Rosencranz Danial (er vel = Daniaë) Quatuorvir † 1596« er Jørgen Ottosen Rosenkrantz, der døde det Aar, idet han ved Ordene »Daniaë quatuorvir« her betegnes som en af de fire Regeringsherrer under Christian IV.s Mindreaarighed. (Quatuorvir analogt med Triumvir).

J. Estrup, Skafføgaard.

Spørgsmål X., 7. R. VI. B. S. 204.

- a. Sara Laurentin og løjtnant Birchholtz havde følgende børn:
1. Kristen Nikolaj, dbkf.*) $12/10$ 1771 (Jelling kb.).
  2. Lovise Marie, dbkf. $6/5$ 1773 (Jelling kb.).
  3. Anna Marie, dbkf. dom. virid.***) 1775 (Jelling kb.), g. $6/1$ 1796 m. birkedommer i Ryssensten birk Bendix Claudi (Dybe kb.). Han g. 1° m. Kristine Feldt, begr. $18/12$ 1793, 21 år gl. (Dybe kb.). Børn:
    - a) Ingeborg Katrine, hjd. $17/7$ 1792 (Dybe kb.), begr. $29/6$ 1794 (Dybe kb.).
    - b) Christian, hjd. $4/11$ 1795 (Dybe kb.), fuldm. hos by- og herredsskriver Thorlacius i Ringkøbing, † $12/8$ 1883 i Nyborg (Richters Dødsfald), g. $18/3$ 1823 m. Adamine Kristine Frederikke Dahl (Lemvig kb.), f. c. 1800, † $8/2$ 1885 (Richters Dødsfald), dtr. af toldkasserer, kaptajn D. i Stege på Møen.
    - c) Johan Jakob, hjd. $16/3$ 1797 (Dybe kb.), begr. $25/3$ 1799 (Dybe kb.).
    - d) Anton Vilhelm, hjd. $13/2$ 1798 (Dybe kb.), styrmand, g. $26/10$ 1827 m. Terese Skønau (Lemvig kb.), f. $9/11$ 1806 (Lemvig kb.), † $7/8$ 1859 som enke (Lemvig kb.), dtr. af by- og herredsfoged, justitsraad Frederik Christian Skønau. Barn:
      - 1) Dødfødt søn, f. $5/5$ 1828 (Lemvig kb.).

*) o: dåben konfirmeret, fremstillet i kirken efter hjemmedåb.

**) Sic! Skal utvivlsomt være skærtorsdag (dies virid.), hvilket passer med tilførselens plads i kirkebogen.

- e) Johan Jakob Birkholtz, f. $\frac{1}{10}$ 1802 (Lemvig kb.), tog $\frac{28}{3}$ 1827 borgerskab som bager i Horsens, † $\frac{16}{7}$ 1849 (Hobro kb.), g. $\frac{11}{10}$ 1823 med Ane Jensdatter Stouenberg (Hedensted kb.), f. c. 1796. Barn:
- 1) Jens Bendix Vilhelm, f. $\frac{23}{10}$ 1825 (Hedensted kb.), bagersvend, † $\frac{11}{12}$ 1876 (Horsens kb.), g. $\frac{2}{6}$ 1857 m. Margrete Hansdatter (Torrild kb.), f. $\frac{2}{3}$ 1825 i Torrild.
  - f) Bendix, f. $\frac{16}{6}$ 1804 (Lemvig kb.), † $\frac{16}{6}$ 1805 (Lemvig kb.).
  - g) Sara Margrete, f. $\frac{30}{7}$ 1805 (Lemvig kb.), † $\frac{15}{6}$ 1813 (Lemvig kb.).
  - h) Josva Benediktus, f. $\frac{11}{7}$ 1807 (Lemvig kb.), vejbetjent, † $\frac{21}{4}$ 1851 (Vejle kb.), g. $\frac{9}{7}$ 1842 m. Ane Marie Jensen (Højen kb.), f. c. 1817. Hun g. 2° $\frac{11}{6}$ 1852 m. Jens Davidsen, tjenende på Karensdal (Vejle kb.), f. c. 1821.
4. Anna Katrine, dbkf. $\frac{17}{6}$ 1777 (Vejle kb.), † ugift $\frac{19}{10}$ 1854 (Århus V. Frue kb.).
5. Dødfødt søn, begr. $\frac{5}{3}$ 1779 (Vejle kb.).
- b. Peter Laurentin, tog $\frac{24}{8}$ 1778 borgerskab i Århus som købmand, »endog med alenkram«, forligskommissær, blev $\frac{28}{1}$ 1817 agent, † $\frac{10-11}{3}$ 1819 kl. 12 nat (Århus V. Frue kb.), g. $\frac{16}{5}$ 1781 m. Dorte Marie Assendrup (Århus V. Frue kb.), dbt. $\frac{17}{4}$ 1760 (Århus V. Frue kb.), † $\frac{9}{6}$ 1832 (Århus V. Frue kb.), dtr. af købmand Jakob Sørensen Assendrup. Børn (alle fødte i Århus V. Frue sogn):
1. Dødfødt datter, begr. $\frac{16}{4}$ 1782.
  2. Kristen Nikolaj, dbkf. $\frac{22}{5}$ 1783, † $\frac{22}{1}$ 1796 (Århus V. Frue kb.).
  3. Jacobine Kirstine, dbt. $\frac{16}{6}$ 1784, † $\frac{16}{4}$ 1814 (Århus Doms. kb.), g. $\frac{10}{2}$ 1813 m. købmand Hans Jakob Kold (Århus V. Frue kb.), f. i Harrestruplund, dbt. $\frac{28}{5}$ 1769 (Davbjerg kb.), † $\frac{2}{1}$ 1835 (Århus V. Frue kb.). Han g. 1° $\frac{29}{10}$ 1797 m. Else Marie Bærentz (Århus Doms. kb.), f. c. 1773, † $\frac{6}{3}$ 1803 (Århus Doms. kb.), 2° $\frac{6}{7}$ 1803 m. Kirsten Kjellerup (Århus Doms. kb.), dbkf. $\frac{22}{6}$ 1781 (Århus Doms. kb.), † $\frac{25}{7}$ 1812 (Århus Doms. kb.).
  4. Michael, dbt. $\frac{28}{10}$ 1785, begr. $\frac{13}{1}$ 1786 (Århus V. Fr. kb.).
  5. Michael, dbt. $\frac{1}{5}$ 1787, begr. $\frac{10}{6}$ s. å. (Århus V. Fr. kb.).
  6. Anne Marie, dbkf. $\frac{20}{8}$ 1788, g. $\frac{7}{7}$ 1813 m. købmand Kristen Hutfeld Mygind i Æbeltoft (Århus V. Frue kb.). Se iøvrigt: Stamtavle ov. fam. Mygind side 16.
  7. Kirstine Sofie, dbkf. $\frac{7}{10}$ 1789, g. $\frac{19}{4}$ 1811 m. købmand Karl Johan Frederik v. Berger (Århus V. Frue kb.), f. c. 1784 i Mecklenburg-Schwerin, † $\frac{5}{11}$ 1858 (Århus Doms. kb.). Han g. 1° $\frac{20}{12}$ 1809 m. Lars Schmidts enke Anna Sørensdatter (Århus Doms. kb.). Børn:
    - a) Vilhelm Ludvig Frederik, f. $\frac{31}{1}$ 1812 (Århus Doms. kb.).
    - b) Petrea Dorte Jakobine, f. $\frac{12}{12}$ 1813 (Århus Doms. kb.).
    - c) Anne Charlotte Julie, f. $\frac{17}{1}$ 1817 (Århus Doms. kb.).
    - d) Marie Katrine Nikoline, f. $\frac{18}{8}$ 1819 (Århus Doms. kb.).
  8. Anne Katrine, dbkf. $\frac{1}{1}$ 1791, † ugift $\frac{9}{7}$ 1871 (Århus V. Frue kb.).
  9. Peter, dbkf. $\frac{1}{2}$ 1792, † $\frac{19}{5}$ 1807 (Århus V. Frue kb.).
  10. Jakob, f. $\frac{18}{1}$ 1793, begr. $\frac{1}{8}$ 1793 (Århus V. Frue kb.).
  11. Jakob, f. $\frac{13}{4}$ 1794, † $\frac{24}{11}$ 1796 (Århus V. Frue kb.).
  12. Dorte Marie, f. $\frac{4}{8}$ 1795, † $\frac{4}{9}$ 1834 (Æbeltoft kb.), g. $\frac{11}{4}$ 1823 m. købmand Johannes Elle (Århus V. Frue kb.), f. c. 1793, † $\frac{2}{3}$ 1842 (Æbeltoft kb.). Han g. 2° $\frac{24}{4}$ 1835 m. Mette Katrine

Gundorph (Æbeltoft kb.), f. $15/12$ 1796 (Torning kb.), † $5/4$ 1842 (Æbeltoft kb.).

13. Kristen Nikolaj, f. $1/4$ 1797, tog $29/1$ 1833 borgerskab som købmand i Århus, † $4/0$ 1852 (Århus V. Frue kb.).
14. Søren, f. $8/2$ 1799, handelsbetjent, † $19/2$ 1846 (Århus V. Frue kb.).
- c. Mikkel, var 1787 ff. forvalter på Åkær, † $2/6$ 1792 i Odder kro (skifte i Skanderborg-Åkær amters skifteprotokol fol. 54), begr. $9/6$ 1792 (Odder kb.).
- d. Niels, boede hos sin broder på torvet i Århus, begr. $20/7$ 1792 (Århus V. Frue kb.).
- e. Anne Katrine, g. $8/7$ 1784 m. resider. kapellan ved Laurencii menighed på Föhr Niels Basse (Fredericia Michaelis kb.).

Ovenstaaende gør ikke fordring på fuldstændighed, navnlig ikke for de sidste slægtleds vedkommende; det er f. eks. muligt, at b. 7. har haft flere børn end de fire anførte.

S. Nygård.

Samfundets Anliggender.

Ved sin Død efterlod Dr. med K. Carøe et fuldt færdigt Manuskript til et femte Bind af sin »Den danske Lægestand«, bl. a. indeholdende Tilføjelser og Rettelser til de tidligere udkomne fire Bind. I sit Testamente har Dr. Carøe bestemt, at Forlagsretten til dette Bind skal tilhøre vort Samfund, der som bekendt ejer Restoplaget af de foregaaende fire Bind, at alle Udgifter ved Udgivelsen skal afholdes af hans Bo, og at Arbejdet med Udgivelsen skal forestaaes af hans nære Ven, Dr. J. Johnson. Arbejdet vil foreligge i Sommerens Løb.

Det er et overordentligt smukt Bevis paa sin store Kærlighed til vort Samfund, vort gamle trofaste Bestyrelsesmedlem her har givet.

Opmærksomheden henledes paa, at Udgiveren af den i nærværende Hefte anmeldte Stamtavle over Jevnagerpresten Johan Jørgen Langes Efterkommere velvilligst har stillet et begrænset Antal Eksemplarer af nævnte Bog til Disposition for Samfundets Medlemmer for halv Pris. Bestillingerne indsendes til Forfatteren Hr. O. Delphin Amundsen, Tidemandsgt. 5, Kristiania ledsaget af Betalingen 7 Kr. 50 Øre ÷ 1 Kr. 10 Øre i Porto.

Ligeledes har Udgiveren af den ogsaa her i Heftet omhandlede Bruun—Muus—Weis—Købke Familiernes Legatstamtavle Hr. Sekretær i Finansministeriet I. Swanø velvilligst stillet et begrænset Antal Eksemplarer af Bogen til Disposition for Samfundets Medlemmer til en Pris af 3 Kr. pr. Eksemplar. Bogladeprisen er 5 Kr. Bestillinger indsendes til Samfundets Sekretær for Danmark, Nybrogade 32, 3., København K. De bestilte Eksemplarer fremsendes pr. Postopkrævning.

**Samfundet for
dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie.**

Under Protektorat af
Hendes Majestæt Enkedronning Louise af Danmark.

Medlemsbidraget er 12 Kr. aarlig.

Samfundet har siden dets Stiftelse i 1879 udgivet:

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

1. Række, Bind I—III (1880—82) ved *F. Krarup*.
1. — , — IV—VI (1883—85) ved *G. L. Wad*.
2. — , — I—IV (1886—89) ved *G. L. Wad*.
2. — , — V—VI (1890—91) ved *H. W. Harbou*.
3. — , — I—III (1892—94) ved *H. W. Harbou*.
3. — , — IV—VI (1895—97) ved *G. L. Grove*.
4. — , — I—II (1898—99) ved *C. E. A. Schøller*.
4. — , — III—VI (1900—03) ved *G. L. Grove*.
5. — , — I—VI (1904—09) ved *G. L. Grove*.
6. — , — I (1910) ved *G. L. Grove og Paul Hennings*.
6. — , — II—VI (1911—15) ved *Paul Hennings*.
7. — , — I—VI (1916—21) ved *Paul Hennings*.

Foruden det aarlige Navneregister i Tidsskriftet findes i Aargangen 1892 Indholdsfortegnelse for 1.—2. Række (1880—91), i Aargangen 1904 Indholdsfortegnelse for 3.—4. Række (1892—1903) og i Aargangen 1916 Indholdsfortegnelse for 5.—6. Række (1904—1915).

Aargangene 1880 og 1881 er udsolgt. Aargangen 1882 sælges kun, naar Aargangene 1883—85 købes samtidig. Prisen for Aargangene 1882—1885 er 6 Kr. Prisen for Aargangene 1886—1903 er nedsat til 3 Kr. pr. Bind, og Prisen for hver af Rækkerne til 10 Kr. pr. Række (6 Bind). Aargangen 1892 sælges ikke særskilt. — Prisen for Aargangene 1904—1915 er nedsat til 5 Kr. pr. Bind, og Prisen for hver af Rækkerne til 20 Kr. pr. Række (6 Bind). De efter 1915 udkomne Bind koster 15 Kr. pr. Bind. — Enkelte Hæfter sælges ikke.

DANSK HERALDIK

Pris 14 Kr.

AF P. B. GRANDJEAN

Pris 14 Kr.

J. H. SCHULTZ FORLAGSBOGHANDEL A/S - KØBENHAVN K.

AAGE FRIIS:
BERNSTORFFERNE OG DANMARK

BIDRAG TIL DEN DANSKE STATS POLITISKE
OG KULTURELLE UDVIKLINGS HISTORIE 1750—1835

I. Bind: Slægtens Traditioner og Forudsætninger. 1903. (450 Sider) (Bogladepris Kr. 7.50) forefindes endnu et mindre Restoplag. Sammen med II. Bind: Johan Hartvig Ernst Bernstorff i Frederik V's Konseil (440 Sider) 1919 (Bogladepris Kr. 18.00) kan nogle enkelte Eksemplarer faas portofrit tilsendt fra Forfatteren, Sol-sortvej 62, København F., ved Indsendelse af ialt 15 Kroner.

Ligeledes kan nogle enkelte Eksemplarer af:

BERNSTORFFSKE PAPIRER

Udvalgte Breve og Optegnelser vedrørende Familien Bernstorff
i Tiden fra 1732—35

I.—III. Bind. Bogladepris ialt 36 Kr.

faas portofrit tilsendt sammesteds ved Indsendelse af ialt 20 Kr.

Medlemmer af Samfundet kan erhverve:

DR. K. CARØE:

DEN DANSKE LÆGESTAND I—IV.

- I. Doktorer og Licentiat 1479—1788.
  - II. Kirurger. 1738—1785.
  - III. Den danske Lægestand 1786—1838.
  - IV. Den danske Lægestand.
Supplementsbind til 7. Udg. (Læger, der har taget
Eksamen efter 30. Januar 1838 og er døde inden
1. Januar 1901.)
for 6 Kr. Enkelt Bind 1 Kr. 50 Øre.
- Prisen for Ikke-Medlemmer er 8 Kr. Enkelt Bind 2 Kr.

HENRY BRUUN:

DANMARKS AMTSFORVALTERE 1660—1848

---

for 3 Kr. Prisen for Ikke-Medlemmer er 5 Kr.

samt

FRITZ JÜRGENSEN WEST:

**DE KONGELIGE AMTMÆND I HERTUGDØMMET
SLESVIG 1660—1864**

---

for 1 Kr. 50 Øre. Prisen for Ikke-Medlemmer er 3 Kr.

Bestillinger bedes indsendt til Sekretæren for Danmark: H. Hjorth-Nielsen, Nybrogade 32, København K.